

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

JEAN JACQUES ROUSSEAU’NUN “EMİLE” ADLI
ESERİNDE ÇOCUK, ÇOCUK EĞİTİMİ ve İDEAL
VATANDAŞ

Turgut YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019-Turgut YILMAZ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

JEAN JACQUES ROUSSEAU’NUN “EMİLE” ADLI
ESERİNDE ÇOCUK, ÇOCUK EĞİTİMİ ve İDEAL
VATANDAŞ

CHILD, CHILD EDUCATION AND IDEAL CITIZEN IN THE
WORK “EMİLE” OF JEAN JACQUES ROUSSEAU

Hazırlayan
Turgut YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Zafer KUŞ

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Turgut YILMAZ tarafından hazırlanan "*Jean Jacques Rousseau'nun "Emile" Adlı Eserinde Çocuk, Çocuk Eğitimi ve İdeal Vatandaş*" adlı tez çalışması 15.02.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliğiyle ~~YÜKSEK LİSANS~~ ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman (İmza)

Doç. Dr. Zafer KUŞ

Üye (İmza)

Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Üye (İmza)

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../20..

Turgut YILMAZ

İmza

ÖZET

JEAN JACQUES ROUSSEAU’NUN “EMİLE” ADLI ESERİNDE

ÇOCUK, ÇOCUK EĞİTİMİ ve İDEAL VATANDAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Turgut YILMAZ

Danışman: Doç. Dr. Zafer KUŞ

2019 – (XII+100)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Doç. Dr. Zafer KUŞ

Bu araştırmanın temel amacı, aydınlanma dönemi düşünürlerinden Jean Jacques Rousseau’nun, çocuk imgesine bakışı, çocuk eğitimi ve hedeflediği ideal vatandaş ortaya çıkarmaktır. J.J. Rousseau’nun görüşlerinin tespitinde 1762 yılında kaleme aldığı “Emile ya da Eğitim Üzerine” eseri kaynak alınmıştır. Tez beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde araştırmanın problemi, amacı ve önemine değinilmiştir. Görüşleri günümüz toplumsal yapının oluşmasında etkili olan düşünürün eğitim ile ilgili görüşleri üzerinden çocuk ve vatandaşlık eğitimi hakkındaki düşünceleri hem çocuk eğitimi hem de vatandaşlık eğitimi açısından önem arz etmektedir.

İkinci bölümde araştırmanın kavramsal açıklamalarına ve literatür hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde J.J. Rousseau’nun hayatı ve eserleri, eğitim kavramı, eğitim felsefesi, aydınlanma dönemi eğitim, sosyal bilgiler programı ve vatandaşlık eğitimi üzerinde durulmuştur. Verilen bilgiler ile araştırma konusunun kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Literatürde J.J. Rousseau’nun eğitim düşüncesi ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm ise araştırmanın yöntem bölümünü oluşturmaktadır. Emile ya da Eğitim Üzerine eseri Yaşar AVUNÇ’un, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarından çıkan çevirisi üzerinden incelenmiştir. Beş bölümden oluşan eser incelenirken ilk üç bölüm ile sınırlandırılmıştır. Eser nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi ile incelenmiştir. Verilerin analizi yapılırken içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Dördüncü bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Araştırmanın bulgularında çocuk imgesiyle ilgili; gelişim, sağlık-beslenme, tutum, özgürlük, aile, mutluluk kavramlarıyla ilgili bulgular

ortaya çıkmıştır. Çocuğun eğitimi ile ilgili; yöntem, amaç, ahlak eğitimi, öğretmen, düzeye uygunluk, meslek, eğitim tanımı ve ceza kavramlarıyla ilgili bulgular ortaya çıkmıştır. İdeal vatandaş ile ilgili; özgürlük, eşitlik gibi demokratik vatandaş özellikleri yanında bilimsel ve eleştirel düşünebilen, problem çözen, kendi özelliklerini bilen hak ve sorumluluklarının farkında olan, duyarlı ve ahlaki erdem sahibi ideal vatandaş bulguları ortaya çıkmıştır.

Beşinci bölüm olan son bölümde ise araştırmanın sonuç ve tartışmasına yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda, J.J Rousseau'ya göre çocuğun özgürlüğünün korunması gerektiği, çocuğun gelişiminde doğal düzenin takip edilmesi gerektiği, çocuğun eğitiminde öğretmeni yönlendirici olması gerektiği, çocuğun yaparak yaşayarak öğrenme, problem çözme ve buluş yoluyla öğrenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada ulaşılan diğer sonuç J.J. Rousseau'nun uyguladığı eğitim yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ile uygunluk göstermektedir. J.J. Rousseau'nun hedeflediği ideal vatandaşlık profilinde özgürlükçü, eşitlikçi, kendi kendine yetebilen, çevresini ve kendini tanıyan vatandaş ön plana çıkmaktadır. Günümüzde yetiştirilmek istenilen ideal vatandaş özellikleri düşünüldüğünde J.J. Rousseau'nun hedeflediği ideal vatandaş özellikleriyle büyük oranda benzerlikler gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Eğitim, Emile, Jean Jacques Rousseau, Vatandaşlık, Vatandaşlık Eğitimi

ABSTRACT
CHILD, CHILD EDUCATION AND IDEAL CITIZEN
IN THE WORK “EMİLE” OF JEAN JACQUES ROUSSEAU

M.Sc. Thesis

Preparer: Turgut YILMAZ

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Zafer KUŞ

2019 – (XII+100)

Kırşehir Ahi Evran University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Division of Social Studies Education

Jury

Assoc. Prof. Ömer Faruk SÖNMEZ

Assoc. Prof. Tekin ÇELİKKAYA

Assoc. Prof. Zafer KUŞ

The main aim of this study is to find out the view to the image of the child, children's education and the target ideal citizen of Jean Jacques Rousseau's. In determination the views of J.J. Rousseau, the work "Emile or On Education" written in 1762 was used as a source. The thesis consists of five chapters.

In the first chapter, the problem, aim and importance of the research are mentioned. The intellectual whose views are effective in forming the structure of today's society stand out upon the judgments related to education in terms of both child education and citizen education.

In the second chapter, the literature and the conceptual explanations of the research are included. In this section, the life and works of J.J. Rousseau, the concept of education, the philosophy of education, the education of the enlightenment period, the social studies program and citizenship education are emphasized. The conceptual framework of the research subject has been established with the given information. In the literature the research relating to the educational perspective of J.J. Rousseau are included.

The third chapter constitutes the method chapter of the research. The work "Emile" was examined through the translation of Isbank Cultural Publications with the translation of Yaşar AVUNÇ. While examining, the work is limited with the first three chapters whereas the work consists of five chapters. The work was examined with the method of document review which is one of the qualitative research methods. As analyzing the data, it was used the content analysis method. The findings obtained from the content analysis were interpreted.

In the fourth chapter, the findings of the research are included. In the findings of the study related to child image, findings about development, health-nutrition, attitude, freedom, family, happiness have

emerged. As for education of the child; findings related to method, purpose, moral education, teacher, level of conformity, profession, definition of education and punishment have emerged. As to the ideal citizen; the profile of a sensitive and moral virtue citizen who is scientifically and critically thinking, problem-solving, aware of his / her rights and responsibilities has emerged besides the profile of democratic citizens such as freedom and equality.

In the fifth chapter, the final section includes the conclusion and discussion of the research. In the wake of the research, it was concluded that according to J.J.Rousseau, the freedom of the child should be preserved, the natural order should be followed in the development of the child, the child should be guided in the education of the child. Moreover, the other result obtained from the study was that the education that J.J. Rousseau implies is consistent with the constructivist educational approach. In the ideal citizen that J.J. Rousseau aims at rises to prominence the profile of libertarian, egalitarian, self-sufficient, self and environment aware citizen. Given today's of the ideal citizen to be raised, it was concluded that the profile of citizenship aimed have similarities with the profile which J.J. Rousseau targeted as a ideal citizenship features.

Key Words: Child, Education, Emile, Jean Jacques Rousseau, Citizenship, Citizenship Education

ÖN SÖZ

Eğitim felsefesi eğitim programlarının hedef, yöntem ve içeriğinin belirlenmesinde ve bunlar arasındaki tutarlılığın sağlanmasında etkilidir. Geçmişten bugüne birçok eğitim felsefesi ortaya çıkmıştır. Bu eğitim felsefelerinden doğal düzenin korunmasını amaçlayan ve yöntemlerini doğadan alan natüralist felsefenin önde gelen ismi J.J. Rousseau’dur. “Emile ya da Eğitim Üzerine” eseri J.J. Rousseau’nun, eğitim ile ilgili görüşlerini ortaya koyduğu eserdir. Bu araştırmada bu eser analiz edilerek J.J. Rousseau’nun çocuk, çocuk eğitim ve ideal vatandaş ile ilgili görüşleri tespit edilmiştir.

Natüralist eğitim felsefesi çocuğu merkeze alan ve doğanın yöntemlerini kullanan bir felsefe olarak günümüzde eğitim ile ilgili sorunların çözümünde kullanılabilir. Şehir hayatı ve teknoloji günümüzde çocukları doğadan uzaklaştırmıştır. Eğitimcilerin ve ailelerin bu durumdan yakındıkları ve çocukları doğaya yönlendirdiği bir dönem yaşanmaktadır. Bu soruna çare olarak J.J. Rousseau’nun eğitim düşüncelerinden yararlanmak gerekir. Emile eseri sadece eğitimciler için değil aileler içinde bir rehber olma özelliği göstermektedir. Öte yandan devletler için eğitimin en önemli amacı devlete bağlı, demokratik, etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Günümüz demokratik hayatın oluşmasında önemli katkıları olan J.J. Rousseau’nun istediği ideal vatandaş özellikleri vatandaşlık eğitiminde farklı bir bakış oluşturacaktır.

Araştırmanın başından sonuna kadar eleştirileri ve yönlendirmeleri ile katkı sağlayan değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Zafer KUŞ’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürisinde bulunan Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ ve Doç Dr. Tekin ÇELİKKAYA’ya yaptıkları katkılardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Uzun süren bu tez çalışmasında, başından sonuna kadar beni destekleyip büyük sabır ve özveriyle her zaman yanımda olan eşim Halime YILMAZ ve çalışmalarım sırasında zaman ayıramadığım oğlum Yusuf İlter YILMAZ, kızım Elif Zeren YILMAZ’a şükranlarımı sunarım.

Kırşehir-2019

Turgut YILMAZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
BÖLÜM II	6
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	6
2.1. JEAN JACQUES ROUSSEAU	6
2.1.1. Hayatı	6
2.1.2. Eserleri.....	8
2.1.3. Vatandaşlık Anlayışı.....	12
2.2. EĞİTİM VE EĞİTİM FELSEFESİ	14
2.2.1. Daimicilik	17
2.2.2. Esasicilik.....	18
2.2.3. Realizm.....	18
2.2.4. İlerlemecilik.....	19
2.2.5. Varoluşculuk.....	19
2.2.6. Yeniden Kurmacılık	20
2.2.7. Diyalektik Materyalizm.....	21
2.2.8. Natüralizm	21
2.3. AYDINLANMA DÖNEMİ EĞİTİM.....	24
2.4. SOSYAL BİLGİLER VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ	29
2.5. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	35
BÖLÜM III	40
3. YÖNTEM	40

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	40
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	40
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	41
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	41
BÖLÜM IV.....	47
4. BULGULAR	47
4.1. ÇOCUK	48
4.2. EĞİTİM.....	61
4.3. HEDEFLenen VATANDAŞ PROFİLİ.....	76
BÖLÜM V	81
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	81
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	81
5.2. ÖNERİLER.....	90
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Becerileri.....	34
Tablo 3.1 Kodlama Örneği.....	43
Tablo 3.2 Tema ve Alt Tema Oluşturma Örneği.....	44
Tablo 3.3 Verilerin Tanımlama Örneği.....	45

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 Elde Edilen Verilerin Analizinde İzlenen Aşamalar.....	42
Şekil 4.1 Rousseau'nun Çocuk Algısı Bulguları Kavram Haritası.....	47
Şekil 4.2 Rousseau'nun Eğitim Düşüncesi Bulguları Kavram Haritası.....	60
Şekil 4.3 Rousseau'nun İdeal Vatandaş Kavram Haritası.....	75

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
J.J. Rousseau :	Jean Jacques Rousseau
MEB :	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK :	Türk Dil Kurumu

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problemine, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine ve sınırlılıklarına yönelik bilgiler verilmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Son yüzyıllara baktığımızda yaşanan siyasal, toplumsal ve ekonomik alandaki değişimler eğitime ve çocuğa bakış açısını değiştirmiştir. Fransız İhtilali'nin sonucunda özgürlük, eşitlik, demokrasi ve insan hakları gibi kavramlar hızla yaygınlaşmış. Sanayileşme ile beraber birçok farklı kültürün birlikte yaşandığı büyük şehirler oluşmuştur. Devletler gelişen ekonomiyi ve yeni sosyal yapıyı daha iyi yönetmek için farklı ideolojiler ortaya koymuşlardır. Devletler toplumsal düzenin sağlanması, devletin devamı ve gelişmesi amacıyla çocuğa, eğitime ve vatandaşlık eğitimine daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Türk Dil Kurumu (TDK) çocuk kavramını küçük yaştaki oğlan ve kız olarak tanımlar (TDK, 2017). Genel olarak 0-18 yaş arasındaki insan yavrusu olarak tanımlanan çocuk kavramına bakış açısı Batı'da 18. yy.daki gelişmeler sonucunda değişmiştir. Çocuğa yönelik kusurlu yetişkinlik ya da minyatür yetişkin tanımları yerine çocuğun kendine özgü özellikleri olan, bağımsız ve değerli bir varlık olarak görülmeye başlanmıştır. Çocuğa karşı iyimser düşünce değişiminde 18. yy. düşünürlerinden Rousseau, Voltaire, Diderot, Helvetius'un katkıları büyüktür (Üstel, 2004:12). Dünyadaki bu düşünce değişiminin yanında insan haklarındaki gelişmeler çocuğun korunması ve eğitilmesi gerekliliğini öne çıkarmıştır. Devletlerin de eğitimin dönüştürücü etkisini görmeleri eğitimde gelişmeleri hızlandırmış 19. yy ile birlikte dünyada okullaşma oranı artmıştır.

Eğitim kavramı ilkçağdan bu yana birçok düşünürün ve felsefî akımın en önemli konusu olmuştur. Eğitim felsefeleri uygulanan eğitim programını, içeriğini, amacını belirlemekle kalmamış eğitimin nasıl uygulanacağı, eğitim ortamının nasıl olması gerektiği hatta öğretmen öğrenci ilişkisini belirlemiştir. Rousseau'nun en önemli temsilcisi olduğu natüralist eğitim düşüncesi bu felsefî akımlar içerisinde önemli bir yer tutar. Natüralist eğitim doğayı esas alan ve insanın doğal gelişiminin bozulmamasını hedefleyen bir düşüncedir. Eğitim programını, içeriğini ve uygulamalarını doğanın düzeninden alır. Natüralist eğitimin amacı özgürce elde edilen deneyimler sayesinde insani özellikleri ve doğal gelişimi korumak ve geliştirmektir. Günümüzde şehirleşmenin artması ve teknolojinin hayatımızın her anına girmesi sonucunda yaşanan olumsuzluklar natüralist eğitimin önemini artırmıştır. Son dönemlerde Montessori gibi doğayı ve deneyimi ön plana çıkaran eğitim

yöntemlerine ilginin artması bunun göstergesidir.

Eğitimin kişiyi bilgilendirici ve geliştirici etkisinin yanında kişinin yaşadığı topluma uyum sağlaması, hak ve hürriyetlerinin bilincine varmasını sağlayan bir amacı da vardır. Bu amaca ulaşmak için devletlerin eğitim programlarına vatandaşlık eğitimi girmiştir. Özellikle Fransız İhtilali ile demokratikleşen dünyada vatandaşlık eğitimi önem kazanmıştır. Fransız İhtilali'nin önemli liderlerinden Danton'un "Herkes bilmelidir ki çocuklar ana babalarından önce Cumhuriyetin çocuklarıdır." sözü, devlet açısından vatandaşlık eğitiminin önemini belirtmektedir (Altunya, 2003: 4). Emile eseri Batı'da vatandaşlık eğitiminde Rousseau'nun önemli bir yer almasını sağlamıştır. Rousseau'nun yanı sıra aydınlanmanın önde gelen diğer düşünürleri de okulun iyi bir vatandaş yetiştirmedeki önemini ve bu anlamda devletin eğitim alanında üstlenmesi gereken rolü vurgularlar. Üstel'e (2004:13) göre; ünlü Fransız ansiklopedisti Denis Diderot, 1774-1775'te hazırladığı raporda, okulların nitelikli birey ve vatandaş yetiştirmedeki işlevine değinmiştir. Diderot'a göre okulun görevi, hükümdara sadık ve gayretli tebaalar, asillere faydalı vatandaşlar, toplum için bilgili, namuslu ve mümkün olduğu kadar sevimli unsurlar, ailelere iyi koca ve babalar, devlete düşünen büyük zekalar, dine vicdanlı ve barışsever hizmetçiler sağlamaktır.

Vatandaşlık eğitimi, bir arada yaşamayı kolaylaştıran, dayanışmanın ve hukuk normlarının önemini vurgulayan ve benimseten, uyumu sağlayan, hoşgörü, uzlaşma, iç disiplin ve toplumun iyiliğini düşünme gibi değerlere gönderme yapan bir eğitimidir (Akbaş, 2008: 346). Vatandaşlık eğitiminin temel amacı kişi ile yaşadığı toplum arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin oraya çıkardığı hak ve yükümlülükleri öğretmektir (Altunya, 2003: 4). Etkili bir vatandaşlık eğitimi almış bireylerin, devletin temel ilkelerine bağlı olması ve vatandaşlık hak ve görevlerinin bilinciyle diğer insanların iyiliğini düşünerek hareket etmeleri beklenir (Akbaş, 2008: 346). Vatandaş olma bilinci ve insan hakları ile ilgili değerleri aktarmak ve belli davranış biçimlerini oluşturmak da bu eğitimin kapsamına girmektedir (Akbaşlı, 2009: 48). Ülkemizde vatandaşlık eğitiminin hedefleri ile en fazla ilişkili olan ders sosyal bilgiler dersidir.

Sosyal bilgiler dersi demokratik değerleri içselleştirmiş vatandaşlar olarak öğrencilerin topluma uyum sağlamalarını ve bu konuda edindikleri bilgi ve birikimleri yaşama geçirebilecekleri donanımları kazandırmayı sağlayan bir derstir (Merey, 2009: 680). Öztürk'e (2006:6) göre sosyal bilgiler; sosyal bilimlerin bulgularını kaynaştırıp öğrencilerin seviyesine göre sadeleştiren, bunları kullanarak öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri

kazandırmayı amaçlayan bir vatandaşlık eğitim programıdır. Sosyal bilgiler derslerinin okullarda yer almasındaki temel amaç bireyin mensubu olduğu devlete göre vatandaş tipini yetiştirmektir (Safran, 2008:12). Öğrencilerin en hassas dönemlerinde vatandaşlık eğitimini üstlenen sosyal bilgiler programının kazandırmayı hedeflediği beceriler ve değerler sayesinde öğrenciler sağlıklı bir toplumsallaşma sürecine girebileceklerdir. Bu süreç sonunda birey, normları kendi dışında gerçekleşen bir oluşum olarak görmeyecektir. Normlar artık bireyin kendine özgü bir özelliği haline gelmiş olacaktır (Kıncal, 2004:24).

Eğitim ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili en önemli düşüncülerden olan Rousseau, 18. yy.da öne sürdüğü düşünceleriyle sadece dönemini değil sonraki dönemleri de etkilemiş bir düşünürdür. Görüşleri Fransız İhtilali'ni etkilemiş dünyayı siyasal ve sosyal yönden değiştirmiştir. Rousseau, Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri, Toplum Sözleşmesi gibi önemli kuramsal eserlerinin yansırı Julie ya da Yeni Heloise gibi eserlerinde vatandaşlık ile ilgili konuları ağırlıklı olarak ortaya koymaktadır. Emile'de ise çocuk ve çocuğun nasıl eğitilmesi gerektiğini işlemiştir. Emile eseri ülkemizde ve dünyada bir çok eğitimciyi, düşünürü etkilemiş ve önemli fikirlerin doğuş noktası olmuştur. Ülkemizde Ziya Paşa ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi insanların ilgisini çekmiştir. Baltacıoğlu bu eseri 51 kez okuduğunu ifade etmiştir (Ata ve Bağcı, 2014;31). Eğitimde natüralist bir bakış açısı ortaya koyan Rousseau eğitimin amacını, çocuğun büyüdüğünde gereksinim duyduğu her şeyi öğretmek olarak tanımlamaktadır. Rousseau'nun bu tanımını, çocuğun büyüdüğünde yani bir vatandaş olduğunda gereksinim duyduğu her şey olarak da tanımlayabiliriz. Üstel'e (2004:13) göre de, Rousseau Emile'de bir 'Vatandaşlık Bilgisi' ders kitabı yazmak yerine vatandaşların öncelikle insan olduklarını hatırlatmayı amaçlayan bir pedagojik ütopya kaleme almıştır. Bu durum da Rousseau'nun 'Emile' eserinin sadece eğitim yönüyle değil vatandaşlık eğitimindeki hedefleri açısından incelenmesini gerektiğini gösterir.

Rousseau'nun "Emile ya da Eğitim Üzerine" isimli eseri birçok araştırmacı tarafından Rousseau'nun eğitim düşüncelerini ortaya koymak amacıyla incelenmiştir (Maboçoğlu, 1990; Çermik, 1998; Bakır, 2007; Sarıipek, 2010; Özdemir, 2012; Işık, 2013; Tütüncü, 2013; Burkaz, 2014; Ceyla, 2014; Genç, 2015; Kolay, 2015; Badamchi, 2016; Tüfenkci ve Çetin, 2017; Tural, 2018). Ancak literatürde Rousseau'nun "Emile ya da Eğitim Üzerine" isimli eserinin vatandaş ve çocuk imgesi açısından incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada Rousseau'nun eğitim ile ilgili görüşlerinin yanı sıra "çocuk" imgesine bakış açısını ve çocuğa verilen eğitim sonucunda Rousseau'nun nasıl bir vatandaşlık görüntüsü ortaya çıkarmak istediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın temel amacı J.J. Rousseau'nun "Emile" adlı eserinden yolda çıkarak hem Rousseau'nun hem de o dönemin (18yy) 'çocuk' ve 'çocuk eğitimi' düşüncesini ortaya koymak, yetiştirilmek istenen ideal vatandaş ortaya çıkarmak ve günümüz ideal vatandaş ile karşılaştırmaktır.

Problem Cümlesi:

J.J. Rousseau'nun "Emile" adlı eserinde çocuk, çocuk eğitimi ve yetiştirilmek istenen ideal vatandaş nedir?

Alt Problemler:

1. J.J. Rousseau'nun "Emile" adlı eserinde çocuk düşüncesi ve algısı nedir?
2. J.J. Rousseau'nun "Emile" adlı eserinde çocuk eğitimi düşüncesi nedir?
3. J.J. Rousseau'nun "Emile" adlı eserinde ideal vatandaş ile sosyal bilgiler öğretim programı amaçlarındaki ideal vatandaşın benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Vatandaşlık eğitimi; teknolojik, ekonomik ve toplumsal sebepler ile küreselleşen ve kültürlerin bir birine karıştığı günümüz dünyasında önemini artıran bir alandır. Vatandaşlık eğitiminin doğmasına neden olan laik devlet yönetimleri, çocuğa verilen değerin artması ve eğitimin dönüştürücü etkisinin anlaşılması daha çok aydınlanma döneminin bir sonucudur. Aydınlanma döneminin en önemli düşünürü olan J.J. Rousseau'nun çocuk, eğitim ve vatandaşlık ile ilgili görüşlerinin anlaşılması program geliştirme uzmanlarına, bu konularda çalışan akademisyenlere ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine katkı sağlaması umulmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma Rousseau'nun çocuk, çocuk eğitimi ve ideal vatandaş ile ilgili düşüncelerinin tespitinde, "Emile" adlı kitabı ile sınırlandırılmıştır. Rousseau, bu eserinde eğitim ile ilgili görüşlerini ortaya koymuş olması bu sınırlamada önemlidir. "Emile" in Türkçeye çok sayıdaki çevirisinden Yaşar AVUNÇ' un Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan çevirisi, günümüz Türkçesine uygunluğu da göz önüne alınarak kullanılmıştır.

Rousseau'nun "Emile" adlı eseri beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm belli yaş aralığını kapsamaktadır. İlk üç bölüm çocuğun 0-15 yaş aralığındaki gelişimi ve eğitimi ile ilgili iken son iki bölüm 16-25 yaş aralığını kapsamaktadır. Araştırmada incelenen bölüm ilk üç bölüm ile sınırlıdır. İlk üç bölümün çocuk ve eğitim kavramlarına daha fazla yer vermiş

olması, ideal vatandaşın bu bölümde tanımlanması ve ayrıntılı analiz yapılmak istenmesi bu durumda etkili olmuştur. İlk üç bölümün seçilmesinde Sosyal Bilgiler dersi programının uygulandığı yaş aralığını kapsıyor olması da etkilidir.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. JEAN JACQUES ROUSSEAU

2.1.1. Hayatı

Rousseau, insan doğasının eğitim ve sosyal düzenlemeler yoluyla istenildiği gibi şekillendirilip sınırsızca geliştirilebileceğine inandığı için tam bir aydınlanma düşünürüdür (Cevizci, 2017:369). XVIII. yüzyılın düşünce tarzını oluşturduğunu söyleyebileceğimiz, akla aşırı güven duyan; felsefi sorunlara da bu çerçevede bir yaklaşımla, gerçekçi gözle bakan aydınlanma çağına Rousseau'nun insani ve duygusal bir katkı sağladığı görülür (Akdemir, 2010:62).

28 Haziran 1712'de Cenevre'de, o zaman Boulangerie Caddesi olan ve sonraki adıyla Jean-Jacques Rousseau Caddesinin 40 sayılı evinde, vatandaş Isaac Rousseau ile vatandaş Suzanne Bernard'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Doğumundan iki hafta sonra annesi lohusa hummasından vefat eder. Jean-Jacques Rousseau, Susanne Rousseau adındaki halası tarafından büyütülecektir. Babası İsaak Rousseau saat sanatıyla uğraşıyordu hatta bir dönem İstanbul'dan çağırılmış ve sarayın saatçisi olmuştur. J.J. Rousseau okumayı babasından öğrenirdi. Babasıyla saatlerce kitap okur ve bu okuduğu kitaplar hakkında babasıyla tartışıyordu (Rousseau, 1991:5-9). Yedi yaşında Pfutorkos'un yapıtlarını okuyan Rousseau, bu eserin kahramanlarından etkilenmiş bu eserde anlatılan Sparta toplumunun yalnız, eşitlikçi yaşamı onun fazlasıyla etkilemişti (Russell, 1973:306). Eserlerinde de sık sık Sparta toplumundan örnekler vermesi bu yüzdendir.

Yalnız çocukluğu ile gençliği değil, bütün hayatı huzursuzluk, bir çeşit serserilik içinde geçti; bir yerde, bir işte tutunamadı. Düzenli bir öğrenim görmedi, daha çok kendi kendini yetiştirmeğe plansız olarak çalıştı. Önce bir avukatın yanına kâtip, sonra da bir hakkâkın yanına çırak olarak girdi. Ama bu işlerde uzun uzun durmaz, 15 yaşında iken Cenevre'den ayrılır. İki üç gün başıboş dolaştıktan sonra bir Katolik papazı onu, kendisini uzun yıllar koruyacak olan bir kadının yanına yerleştirir. Günün birinde buradan da ayrılıp Paris'e gitti. Paris'te Encyclopédiste'ler çevresinde hayatını nota kopya etmekle kazanıp, bu dönemde bir de opera yazdı (Gökberk, 1993:382).

Rousseau Paris'teki otelinde hizmetçi olan Therese le Vasseur adlı bir kadınla ilişki kurdu yaşantısının geri kalan bölümünü onunla geçirdi. Therese le Vasseur'dan beş çocuğu oldu. Çocuklarının beşini de, yetiştirme yurduna bıraktı (Russell, 1973:305). Sözde

çocuklarına bakamayacak kadar yoksul olduğunu iddia etmiştir. Çocuklarının eğitimi üstlenmeyen birinin Emile gibi eğitim tarihine geçmiş bir başyapıtı yazması düşünce tarihinin en çelişkili ve anlaşılmaz durumudur (Cevizci, 2017:374). Belki de eğitim konusuyla bu kadar ilgilenmesi çocuklarına istediği gibi bir eğitimi verememesinin pişmanlığıdır.

Rousseau, müzik alanında da çalışmalar yapmıştır. 1742’de Paris’te müzikte kendi keşfi olan yeni bir nota sistemini dünyaya sunup, başarılı olmayı umuyordu. Bu projesi başarısız olsa da, şiir, oyun ve opera yazmaya başladı (Arnhart, 2005:277). Müzik alanında başarılı olamadı ama Paris’te geniş bir çevre edindi. Sonradan araları hiç düzelmeyecek olan Voltaire ile tanışmış, Diderot ile dostluk kurmuş ve başta d’Holbach’ın salonu olmak üzere Paris sosyetesinde yer almaya başladı (Ağaoğulları, 2006:11-12).

Rousseau’nun ün kazanmasını sağlayan olay Dijon Akademisi’nin açtığı bir yarışmadır. Bu yarışmada Dijon Bilimler ve Güzel Sanatlar Akademisi’nin, 1750 yılı ahlak ödülü yarışması için seçtiği soru, şu idi: "İlimlerin ve güzel sanatların kalkınması ahlakın düzelmesinde yararlı oldu mu?" Bu soruyu gören Rousseau çok heyecanlanmıştır. Bunu “İtiraflar” eserinde *“Bir gün Mercure de France dergisini almıştım; bir yandan yürüyor, bir yandan da dergiye göz gezdiriyordum. İleriki yılın ödüllü sanat yarışması için Dijon Akademisi’nin teklif ettiği yazı konusu gözüme ilişti: Güzel sanatlarla ilmin gelişmesi, ahlakın bozulmasına mı, yoksa düzelmesine mi yaradı? Bu yazıyı okur okumaz gözlerimde bambaşka bir dünya canlandı ve kendim de başka bir insan oldum.”* (Rousseau, 1991:144). Rousseau bu soruya insan iyiydi, onu kötü eden uygarlıktır. Bilimin ve sanatın insanların ahlakını bozduğunu tezini öne sürecektir. Otuz yedi yaşındaki Rousseau, soruyu böyle karşılayarak Dijon Akademisi’nin ödülünü kazanacak ünü bir anda bütün Avrupa’ya yayılacak ve yazarlık hayatı bu yarışmadan sonra başlayacaktır. Genç Rousseau, şimdi kocaman bir aydınlanma çağına bir başına karşı çıkmanın övüncü içindedir (Hancerlioğlu, 1995:231).

Rousseau, yaşamını Söylev’deki ilkeleriyle bağdaştırmak için kişisel ahlak reformunu gerçekleştirmeye koyuldu. Reforma kılık kıyafetini değiştirmekle başladı; ardından d’Holbach çevresinden koptu, arkadaşlarından uzaklaştı. Yaşamını müzik notaları kopya ederek kazanmaya başladı. 1752’de yazdığı Le Devin Du Village (Köyün Kâhini) operası büyük bir başarı kazandı, ödül olarak verilmek istenen krallık onur ödeneğini reddetmiştir. Aynı yıl Narcisse (Özsever) komedyasını sahneye koymuştu. Artık ünlü olan Rousseau 1754 yılında Cenevre’ye gider orda bir kahraman gibi karşılanır. Yeniden

Protestanlığı kabul eder ve Cenevre yurttaşlık haklarını geri aldı (Ağaoğulları, 2006:12-13). Cenevre’de yapıtlarına karşı yapılan kötü muameleden dolayı, dokuz yıl önce büyük bir arzuyla kabul ettiği Cenevre yurttaşlığından Mayıs 1763’te ayrıldı.

1778’in mayısında Rousseau, Paris’in merkezinden çok uzak olmayan Ermenonville’e taşındı 2 Temmuz 1778 yılında parkta bir gezintiden sonra Therese ve hizmetçisi ile öğle yemeğini yedi. Çeşitli krizler, özellikle şiddetli baş ağrıları sonunda saat on birde (sabah) ölür (Rousseau, 1991:27). Gömüldüğü Ermenonville’deki ile des Peupliers mezarlığı ilerde Parislilerin bir ziyaretgâhı olacaktır (Dent 2002:28-30).

11 Ekim 1794’te Ermenonville parkındaki bir adada bulunan kemikleri, Fransız Devrimi sırasında, Fransız büyüklerinin yattığı Paris’teki Pantheon’a taşınıp yaşamı boyunca can düşmanı olarak gördüğü Voltaire’in kemiklerinin yanına gömüldü (Ağaoğulları, 2006:16).

2.1.2. Eserleri

Rousseau’nun yöneldiği konular arasında ahlak ve siyasi konular başta geliyordu. Hayatını değiştiren ve ün kazanmasını sağlayan eser Dijon Akademisi’nin 1950 yılında düzenlediği yarışmada kazanan İlim ve Sanatlar Hakkında Nutuk (Discours sur les sciences et les arts) adlı eseridir. Bir tür modernite eleştirisi olarak okunabilecek bu eserde Rousseau, ne bilimsel bilginin artışı nede sanatlardaki mükemmellik insanoğlunu ahlaki yönden ilerlemeyi ya da iyileştirmeyi sağlamadığını savunur (Cevizci, 2017:378). Dijon Akademisi 1753 Ağustos’ta yeni bir yarışma duyurusu daha yaptı, insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı ve meşruluğu konusunu ortaya atmıştı. Rousseau bu yarışmaya da katıldı ve bunun sonucunda, Eşitsizliğin Kaynağı ve Temeli üzerine Konuşma (İkinci Konuşma) (un Discours sur l’Inegalite parmi les Hommes) ortaya çıkmıştı. Bu konuşma yarışmayı kazanamadı ama yayımlandığında büyük bir ilgiyle karşılandı. Bu arada başka bir yazısının çalışmaları da sürüyordu. Voltaire, kendisine konuşmanın bir nüshasını gönderen Rousseau’ya şunları yazmıştı: “*Kitabınızı okuduktan sonra dördümüzün de içinden yürüyüp gitmek geldi.*” Bu iki adam arasındaki kopukluk birkaç yıl içinde daha da artacaktı. Bu, Essai sur l’Origine des Langues (Dillerin Kökeni Üzerine Deneme) idi; bu yazı hiçbir zaman istediği gibi tamamlanamamıştı ve yaşamı sırasında da yayımlanmadı (Dent, 2002).

Kapsamlı bir makale olan Economie Politique (Siyasal İktisat) adlı yazısı, ansiklopedide basıldı. Bu makale üç yıl sonra bir kitap olarak yayımlandı. Rousseau, 1756’da Paris yaşamından bunalıp Montmorency yakınlarında, Madame D’Epinay’in kendisine tahsis ettiği Ermitage köşküne, daha sonra da küçük bir kır evine yerleşti. Bu

arada Diderot ve diğer ansiklopediciler ile arası daha da soğumaya başladı. D'Alembert'in 1757'de ansiklopedide yayımlanan Cenevre Makalesi'ne karşılık olarak yazdığı *Lettre a d'Alembert sur les spectacles* (Tiyatro Oyunları Hakkında d'Alembert'e Mektup) adlı yazısı, ansiklopedicilerden kesin olarak kopmasına neden oldu. "Bu kopuşta, Rousseau'nun huysuz, geçimsiz ve hatta bazılarına göre paranoyak kişiliği kadar, onun kendi ahlak reformunu gerçekleştirdikten sonra artık bu burjuva düşünürlerle hiçbir konuda anlaşamamasının da etkili olduğu söylenebilir (Ağaoğulları, 2006:13-14).

Onun 1757-1758 yıllarındaki çalışması, Montmorency çevresindeki ormanlık bölgede yaptığı yürüyüşler sırasında, aşkla ilgili düşlerine dayanan bir fantezi dünyasına dalmış durumdaydı ve bu düşler sonucunda *Julie ou La Nouvelle Heloise* ('Julie ya da Yeni Heloise') adlı romanının taslağı kafasında belirdi. Alplerin eteklerindeki küçük bir köyde yaşayan iki aşığın mektuplarından oluşuyor bu eseri (Dent, 2002:25). Romantik bir roman olan bu eseri büyük bir başarı kazandı yaşamı boyunca en çok satan kitabı oldu (Ağaoğulları, 2006:14).

1757 Ekim'de Ansiklopedi'nin VII. cildindeki Cenevre maddesine katkıda bulunan d'Alembert, oraya bir tiyatro kurulmasını önermişti. Rousseau, doğduğu kentin cumhuriyetçi ahlaki değerlerini savunmaya girişti ve bunların oraya bir tiyatro yapılmasıyla sarsılacağını ifade ederek ertesi yılın kışında d'Alembert'e Mektup (*Lettere a D'Alembert sur les Spectacles*) adlı yazısını yazdı. Bu deneme 1758 eylülünde yayımlandı (Dent, 2002).

Julie'den sonra en ünlü yapıtı olan *Du contrat social ou principes du droit politiques* (Toplum Sözleşmesi ya da Siyasal Hukuk İlkeleri) ile pedagojik bir kitap olmakla birlikte onun din konusundaki düşüncelerini de içeren *Emile ou de l'éducation*'du (Emile ya da Eğitim Üstüne) yayımlandı (Ağaoğulları, 2006:14). Rousseau'nun olgunluk dönemine ait bir eser olan Emile sadece onun değil bütün bir eğitim felsefesinin en önemli eseri olduğunu söylemek gerekir. Bir gencin yetiştirilme öyküsünü içine alan kitap çocukların doğuştan iyi olduğunu fakat sonradan toplumun kötü olmaya sevk ettiğini anlatılır. Çocuğa verilen eğitimin doğaya uygun ya da doğanın kendi iç işleyişine uygun olması gerektiğini savunur (Cevizci, 2017:377). Doğal ilkelere göre eğitim sorununu ele alan Emile, eğer "Savoylu Mahalle Rahibinin İmanına Dair İtirafname" adlı bir bölümü içermeseydi kilise makamlarınca zararsız bulunacaktı. Fakat Rousseau yönünden anlaşıldığı biçimdeki doğal dinin ilkelerinin öne sürüldüğü bu bölüm gerek Katolik gerekse Protestan Sünniliğinin tepkisini çekti (Russell, 1973:310).

Toplumsal Sözleşme daha da tehlikeliydi, demokrasiyi savunup kralların tanrısız

hakkını ret ediyordu. Özgürlüğü savunan, onun değerini yansıtan görüşünü eserinin başında belirtmişti. Bunu şu şekilde açıklar: “İnsanlar özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur.” Bu eserindeki en önemli kavramlar eşitlik ve özgürlüktür (Atabay, 2015:32). Bu görüşleriyle monarşik sisteme karşı çıkmıştır. Bu iki kitap Rousseau'nun ününü büyük ölçüde artırdıysa da yazarının üzerine resmi bir lanet fırtınası çekti. Bu lanet fırtınası dolayısıyla Fransa'dan kaçmak zorunda kalan Rousseau Cenova'da da barınamadı. Cenova Kent Meclisi Emile ile Toplumsal Sözleşme'nin yakılmasına karar vermiş ve Rousseau'nun Cenova'ya gelirse tutuklanmasını emretmişti. Fransız Hükümeti de tutuklama kararı çıkartmış Paris Paramentosuyla Sobbone Emile'i lanetlemişti (Russell, 1973:310).

Toplum Sözleşmesi Fransa'da büyük bir heyecan yaratmaz ama Emile büyük tepkilerin oluşmasına neden olur. Rousseau sofular ile ateistlerin, Hristiyanlar ile filozofların kızgınlığını üzerine çekti. Paris Paramentosu 9 Haziran 1762'de Hollanda'da yayımlanmış olan Emile'in yakılmasına, yazarının ise tutuklanmasına karar verdi (Ağaoğulları, 2006:14).

1764 aralığında “Dağdan Yazılan Mektuplar” yayımlanmıştır. Bu mektup, Cenevre'deki bazı devrimci çevrelerden ilgi görmekle birlikte, otoritelerin kabarmış kötü duygularını daha da şiddetlendirmiştir. Botanikle ilgilenmeye bu dönemde başlamıştı ve bu ilgi tüm yaşamı boyunca sürecekti. Ağustos 1764'te Matteo Buttafoco, Korsikalı isyancıların önderi olan Paoli adına kendisine bir mektup göndererek, Korsika için bir anayasa taslağı hazırlamasını istemişti. Fakat o ‘Korsika için bir Anayasa Tasarısı’nı hiçbir zaman tamamlayamamıştır (Dent, 2002:27-28).

Rousseau, Cenevre ile Berne'den dışlandıktan sonra ilk önce Strasbourg'a, oradan da David Hume'n davetini kabul edip Ocak 1766'da İngiltere'ye geçti. Ancak kısa süre sonra onunla da arası açıldı, bunun üzerine Mayıs 1767'de yeniden Fransa'ya döndü. Adını değiştirerek birçok değişik kentte ve kasabada yaşadıkten sonra 1770'de iktidarın izniyle Paris'e yerleşti. Aynı yıl, üzerinde çalıştığı Confessions (İtirafılar) adlı yapıtını tamamladı. İtirafılar eserinde kendi hayatından kesitler vermiştir. Rousseau'nun bütün yapıtları, farklı konuları işlemelerine karşın, aynı sorunsal içinde kaleme alınmışlardır. Bu siyaset ya da siyasal toplum sorunsalıdır. Sanatlar ile bilimleri sorgulayan, eşitsizliğin kökenlerini araştıran ya da bir pedagoji yöntemi öneren Rousseau, bu çeşitli konulardaki düşüncelerini siyaset anlayışından bağımsız bir şekilde ortaya koymaz (Ağaoğulları, 2006).

Rousseau doğallık ile ilgili görüşlerini eserlerinin bazen bir yerinde toplu olarak bazen de farklı yerlerde ayrı olarak işlemiştir. Bu bağlamda eserlerinden birkaçının çok kısa

bir özetini ihtiva etmesi açısından şunları söyleyebiliriz: “İki Söylev” ile “Tiyatro Üzerine Mektup” toplumun iyi kötü taraflarını ortaya koymaktadır ‘Yeni Heloise’de aile geleneklerinin nasıl olması gerektiği fazilet, içtenlik vb. erdemlerle ele alınmaktadır. ‘Emile’ çocuklara verilecek eğitimin nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Toplum sözleşmesi, siyasi hakkın kurallarını belirlemektedir (Gültekin, 2001:102).

Rousseau’nun ölümünden sonra geride kalan yazıları Cenevre’deki kadim dostları P.Moultou ve P.A. Du Peyrou’ya teslim edildi. Onlar, bu yazıları çalışmalarının toplu bir baskısı için bir araya getirdiler ve Rousseau’nun son on yıl içinde yazdığı ve yayımlanmamış olanları da buna dâhil ettiler. Ölümünden sonra ünü daha da büyüyerek yayıldı. Hiç kuşku yok ki, Fransız Devriminde onun varlığının öncü bir rolü olmuştur ve Batı uygarlığının en önemli şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Dent, 2002:31).

Rousseau’nun eserlerini maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Dissertation sur la musique moderne, 1743, (Çağdas Müzik Üzerine Bilimsel inceleme);
- ✓ Discours sur les sciences et les arts, 1750, (İlimler ve Sanatlar Üzerine Nutuk, 1963);
- ✓ Le devin du village, 1752, (Köyün Kahini);
- ✓ Lettre sur la musique française, 1753, (Fransız Müziği Üzerine Mektup);
- ✓ Discours sur l’origine et les fondements de l’inégalité parmi les hommes, 1755,
- ✓ (İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma, 1968);
- ✓ Lettre à M. d’Alembert sur les spectacles, 1758, (Tiyatro Oyunları Üstüne
- ✓ d’Alembert’e Mektup, *Altı Kitabıyla Birlikte Rousseau* içinde, 1967);
- ✓ Julie ou la nouvelle Héloïse, 1761, (Julie Yahut Yeni Héolise, 1943-1945);
- ✓ Du contrat social: ou principes du droit politique, (Toplum Sözleşmesi ya da Siyasi Hukuk ilkeleri, 1965);
- ✓ Êmile ou de l’éducation, 1762, (Emile ya da Eğitim Üzerine, 1943);
- ✓ Lettre à Christophe de Beaumont, 1763, (Christophe de Beaumont’a Mektup);
- ✓ Lettres écrites de la montagne, 1764, (Dağdan Yazılmış Mektuplar, *Altı Kitabıyla Birlikte Rousseau* içinde, 1967);
- ✓ Confessions, 1765-1770, (İtiraf, 1975);

- ✓ Dictionnaire de musique, 1768, (Müzik Sözlüğü);
- ✓ Considérations sur le gouvernement de Pologne, 1772, (Polonya Hükümeti Üzerine Görüşler);
- ✓ Rousseau juge de Jean Jeacques, Dialogues, 1789, (Rousseau Jean Jacques'ı Yargılıyor, Diyaloglar);
- ✓ Les reveries du promeneur solitaire, 1782, (Yalnız Gezen Adamın Hayalleri, *Altı*);
- ✓ *Kitabıyla Birlikte Rousseau* içinde, 1967).

2.1.3. Vatandaşlık Anlayışı

Rousseau diğer aydınlanma düşünürleri arasında cumhuriyetçi talepleri açıkça dile getiren ilk düşünürdür. Eşitlik ve hürriyet talepleri de dikkate alınırsa devrimi önelemekte, radikal demokrasi geleneğinin de tarihini başlatmaktadır (Çiğdem, 2009:48). Rousseau'nun çağının hiçbir şahsiyeti, ne devrimcilerin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerine gösterdiği bağlılığı onun kadar açık bir biçimde ifade etmiştir ne de savunmuştur (Şimşek, 2008:6). İnsanın varoluşunun anlamını özgürlük kavramı ile bütünleştirmiştir. Metafizik ve dinsel öğeleri anlamsızlaştırarak insan için özgürlüğü her şeyden önemli görmüştür. Hiçbir otorite, değer ve öğretinin insanın özgürlüğünü kısıtlamasına izin vermemiştir. Özgürlük olgusunu toplumun aydınlanması için savunmuştur. Toplum teorisinde öngördüğü demokrasi ve eşitlik ilkeleri ile de özgürlüğü sağlamlaştırmaya çalışmış ve toplumsal aydınlanmanın öncü düşünürü sayılmıştır (Özgen, 2012:21). Özgürlük ve eşitlik ile ilgili düşüncelerine Emile eserinde sıkça rastlanmaktadır.

Jean Bodin ile başlayıp Thomas Hobbes'a uzanan egemenliğin gelişim serüveni Rousseau ile farklı bir boyut kazanmıştır. Rousseau, Hobbes'ten farklı olarak kaynağını halktan alan egemenliği mutlak monarşiden ayırarak demokratik bir temele oturtmuş yani egemenliği yine halkla vermiştir. Rousseau'ya göre egemenliğin kaynağı halktır. Rousseau'ya göre egemenlik devredilemez ve temsil edilemez. Egemenlik koşulsuz halka aittir. Halk ile egemen kişi aynı olmadıkça demokratik yönetim gerçekleşemez. Nasıl ki özgürlük bireyin vazgeçemeyeceği bir hak olarak karşımıza çıkmakta ise egemenlik de halkın devredemeyeceği bir haktır (Ağaoğulları, 2006). Halk kendi iradesini bıraktığı anda halk olmaktan çıkar ve egemenlik bir efendiye geçer (Akın, 1962:164).

Rousseau, ideal bir toplumun kurulabilmesinde bireye hayati bir önem atfetmektedir. Ona göre, yozlaşmış olan birey değil, toplumdur. İnsanlar saf ve masum doğarlar; ancak içinde yaşadıkları toplum, eninde sonunda onları yozlaştırır. Üstelik medeni toplumların

bireyler üzerindeki tek yıkıcı etkisi onları yozlaştırması da değildir; bireysel özgürlükler üzerinde de yıkıcı etkileri bulunmaktadır (Nagashima, 2008:21). Rousseau, medeni toplumda özgürlüğün hala sürdürülüyor olmasını pek mümkün görmese de, Toplum Sözleşmesi'nde bunu mümkün kılabilen bir öneri sunmuştur. Buna göre, tüm vatandaşlar herkesin eşit olduğu ve genel iradeye uymakta hemfikir olduğu bir sözleşmeye dahil olurlar. Böyle bir sözleşmeye dahil olmak her ne kadar doğal özgürlükten vazgeçmek anlamına geliyor olsa da Rousseau bunun bireylerin medeni toplum içinde özgürce var olmalarının tek yolu olduğuna inanmaktadır (Rousseau, 2007:69). Bireylerin doğal durumundaki özgürlüğe dönüşü tam olarak sağlanamazsa yapılacak toplumsal sözleşme ile insanların özgürlüğü kısmen korunacaktır.

Rousseau kendi önerdiği toplum sözleşmesiyle medeni toplumlarda mevcut bulunan sözleşme arasında bir ayrıma gitmekte ve medeni toplumdaki mevcut toplumsal sözleşmeyi eleştirmektedir. Bu sözleşmeyi, her bireyin sahip olduklarını güvence altına almak için başvurulmuş aldatıcı bir yöntem olarak görmektedir. Medeni toplumda kanunların ve mülkiyetin kabul görmesi, bireylerin güvence arzusudur ve vatandaşların özgürlüğünü kısıtlayan da budur. Ona göre özgürlüklerin daralması süreci despotizme varana kadar devam eder, bu nokta tüm bireylerin hiçbir şey olmamakta eşitlendikleri noktadır (Rousseau, 2009:170).

Rousseau'ya göre toplum sözleşmesi, toplumdaki tüm bireylerin bir araya gelmesi ile ortak bir kuvvetin oluşmasını, oluşan bu ortak kuvvetin herkesin can ve malını himaye altına almasını ve bu sayede *-herkesin yine kendi iradesine itaat etmiş olduğundan hareketle-* eskiden ne derece özgür ise yine aynı derecede özgür kalmasını öngörmektedir (Okatan, 1955:110). Bu özgürlük ortamının sağlanmasının yolu toplumu oluşturan bireylerin her birinin bütün haklarıyla birlikte kendini topluma bırakmasıdır. Böylelikle durum herkes için eşit olacağından hiç kimse bu durumu başkalarının menfaatine kullanamayacaktır (Bulut, 2003:95). Yani *“herkes her şeyini verdiği için aslında hiç kimse bir diğerine göre hiçbir şey vermemiş”* olacaktır (Özer, 2005:39). Bu sözleşmeyle devleti meydana getiren insanlar, iradelerini birleştirirken feragat ettikleri hak ve hürriyetlerini, devletten “medeni haklar” olarak geri alacaklardır (Erdoğan, 1974:305).

Rousseau eşitlik olgusuna önem vermekle beraber kadın erkek eşitliğini bir düzeyde savunmaz. Rousseau'ya göre, kadın ile erkek arasındaki eşitsizlik cinsiyet farkına dayanmaktadır, dolayısıyla doğal bir nitelik taşır; cinsiyete bağlı olmayan her şey bakımından kadın erkektir. Cinsiyete bağlı olan her şey bakımından ise kadın ile erkek

arasında farklılıklar vardır (Rousseau, 2005:57). Ayrıca Rousseau, kadınlara özgü sıkıntıların ne kadar hafif sayılmak istenirse istensin, her zaman onların yaşantılarında etkinlik gösteremedikleri ara dönemlerin bulunmasına yol açacağına inanmaktadır. Dolayısıyla bu bile tek başına kadınların öncelikli konumdan dışlanmaları için yeterlidir (Rousseau, 2005:9). Özgürlük konusundaysa en önemli kıstası, bireylere verilecek eğitimin özgürlük temelli olması gerektiği doğrultusundadır. Emile eserinde de uygulamak istediği eğitim özgürlük üzerinedir. Bunun bir sonucu olarak özgürlüğü, ancak eğitilmiş bir nüfusa bağlı olarak görmüştür. Kısacası, Rousseau'nun tüm fikirlerinin temelini oluşturan eşitlik ve özgürlük, vatandaşlık konusundaki düşüncelerinde de temel dayanak noktalarını teşkil etmektedir (Sarıpek, 2010:94).

Rousseau'nun bu düşünceleri Fransız Devrimi'nin ana düşünceleri olmuştur. Fransız Devrimi'ni duygu yönünden besleyip coşturan da Rousseau olmuştur. Onu devrimin asıl filozofu, Fransız Devrimi'ni de Rousseau'nun düşüncelerinin bir gerçekleşmesi sayanlar da vardır. Onun kültür felsefesi bakımından önemi hem bundan hem de modern dünyanın kültür problemini felsefî olarak temellendirmiş olmasındandır. Yeniçağın kültür sorununu ilk olarak ortaya koyan odur; yeniçağın Avrupa kültürü ilkin Rousseau'da kendi üzerinde düşünerek ne olduğuna, neyi başarıp neyi başaramadığına bakmıştır (Gökberk, 1993:382). Rousseau, egemenliğin kaynağının halk olduğu, halkın kendi arasında eşit olarak anlaştığı bir sözleşme tarafından eşitliğinin ve özgürlüğünün sağlandığı bir devlet yapısı öngörmektedir.

2.2. EĞİTİM VE EĞİTİM FELSEFESİ

Eğitim yaşamın, kültürün ve toplumun sürekliliği gelecek kuşaklara aktarımı, devletlerin politikalarının devamı ve insanın gelişim sürecinde yapılması gerekenleri içine alan bir kavramdır. İlk çağlarda başlayan eğitimin amacının ne olduğu ve nasıl verilmesi gerektiği sorusu eğitimin, felsefenin de konusu olmasını sağlamıştır. Birçok araştırmacı ve düşünür eğitim ile ilgili bu soruların cevabını aramıştır.

Eğitim kavramını tanımlanırken birçok araştırmacı benzer özelliklere vurgu yapmıştır. Tyler (1950:4)'a göre kişinin davranış örüntüsünün değiştirme sürecidir. Ertürk (1972:12) ise kişinin kendi yaşantısı yoluyla ve bilinçli olarak istedik davranışları oluşturmak olarak ele almıştır. Sönmez (1990) eğitimi, çevre ayarlaması yoluyla kişinin beyinde istedik biyo-kimyasal değişimler oluşturma süreci biçiminde tanımlar. Cevizci (1999:284) eğitimi, bir toplumun kültürünün yeni değer yargıları ile bilgi ve beceri birikiminin yeni kuşaklara aktarılması süreci; bu sürecin okul gibi kurumlarda

gerçekleştirilmesi faaliyeti olarak tanımlar. Türk Dil Kurumu (TDK) büyük sözlüğe göre: Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmeleri, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme becerisi ve terbiye olarak tanımlanmıştır (TDK, 2017). Bu tanımlara baktığımızda ortak olarak eğitimin planlı bir şekilde yapılan bilgi ve kültür aktarımı, bunun sonucunda oluşan davranış değişiklikleri olarak tanımlayabiliriz.

Felsefi görüşlere göre eğitimin tanımı değişmektedir. Sönmez (2014:36) bunları şu şekilde açıklar: İdealizm'e göre eğitim insanın bilinçli bir şekilde ve özgürce Allah'a ulaşmak için sürdürdüğü düzenli faaliyetlerdir. Realizm'e göre kültürel miras aktarımı sonucu kişiyi topluma uyuma hazırlama işidir. Pragmatizm'e göre eğitim yaşantılar yoluyla kişiyi yetiştirme sürecidir (Butler, 1957). Marxizm'e göre insanı her yönüyle geliştirerek doğayı denetleyen onu değiştiren ve bu şekilde üretimde bulunacak biçimde yetiştirme sürecidir. Natüralizm'e göre eğitim kişinin doğal olgunlaşmasını sağlama ve doğallığını göstermesini sağlama işi olarak tanımlar.

Eğitimin amaçlarına baktığımızda; Eğitimle “eğilip-bükülebilen” bir varlık olan insan, dünyaya geldiği zaman sadece şu veya bu yönde geliştirilebilecek olanaklara, ham yeteneklere ve çekirdeklere sahiptir (Mengüşoğlu, 1988:174). Eğitimin işlevi de bu ham olan yetenekleri geliştirmektir, çünkü insan ancak eğitimle insan olabilir (Kant, 2013:31). Bu görüşüyle Kant insanın hem eğitilebilen hem de eğitime ihtiyacı olan bir varlık olduğunu belirtir. Reboul'e (1991:30) göre de “insan haline gelmek” için eğitim gerekir. İnsani değerleri ve özellikleri kazanabilmenin yoludur eğitim. Eğitimin bireyin insan olması gibi bireysel bir amacı olduğu gibi bireylerin oluşturduğu toplum içinde toplumsal bir amacı vardır. Çevresine uyumlu insanlar yetiştirmektir. Çünkü toplum sadece nicel bir topluluk değildir. Onun ayrı bir özelliği vardır. Toplum bazen, toplumsal bilinç ve toplumsal hafıza gibi bireyüstü değerler taşır. Eğitim yoluyla insanın hak ve adalet duyguları geliştirilebilir (Mengüşoğlu, 2008:185). Hak ve adalet duyguları bireysel bir değer olduğu gibi toplumsal bir değerdir. Bu değerlerin geliştirilmesi ve edinilmesi eğitim sayesinde.

Tarihsel olarak eğitimin işlevine ve bilginin önemine baktığımızda dönemsel farklılıklar görülür. Eski Çağda eğitim, kamusal bir gereklilik olarak görülür; kent devletindeki bireylere gelenekler ve üstlenecekleri görevler öğretilir (Cubberley, 2004:38-49). Eski Çağda Sofistler, bireycilik ruhunu eğitimle bütünleştirirler ve insanı değişebilen veya değiştirilebilen bir varlık olarak değerlendirirler (Davidson, 2008:116). Orta Çağda eğitim kavramı, teolojiyle birlikte anlam kazanır; fakat tümelleri savunan görüşlere tepki

gösteren nominalistler, inanç ile bilgi arasına kesin ayrım koyar (Gökberk, 2010:156). Nominalizmin en dikkate değer temsilcilerinden biri olan Ockhamlı William’a göre tümeller dilde yer alırlar. Tümeller tartışmaları sonucunda var olanların tek bir özü olduğu anlayışından, değişimin de temel bir kategori olabileceği düşüncesine doğru bir yol alınır (Çotuksöken, 2011:164-165). Yeni Çağda doğayı bilme ve dönüştürme isteğiyle onu nesne kılma çabası Bacon ve Descartes ile kendini gösterir. Bilimin dönüştürücü gücüne inanan Bacon için “bilgi güçtür”. Descartes, insanın tüm varlığını düşünme edimine dayandırarak, insan varlığını düşünme edimi aracılığıyla özne haline getirir (Çotuksöken, 2002:62-65). “Descartes’ın doğru ve kesin bilgiye sarsılmaz bir temel arayışında ortaya koyduğu ‘cogito’ kavramı, başka deyişle “düşünen ben” (bilen özne), insanın dünya karşısında yalnızca kendi akılsal olanaklarına dayanarak varoluşunu gerçekleştirme yönünde en etkili adım olmuştur” (Günay, 2013:93).

Bütün bilimlerin kökeni olan felsefe eğitimin amaçları, eğitim programlarının nasıl olması gerektiği ve eğitimin neden verilmesi gerektiği konularıyla ilgili sorulara cevaplar aramıştır. Her çağda eğitim politikalarının belirleyicisi olmuştur. Felsefe tarihi aynı zamanda bir eğitim tarihidir tüm bilimlere kaynaklık eden felsefe doğal olarak eğitimin de kaynağıdır. Kelime anlamı itibarıyla bilgelik sevgisi olan felsefe insana bilgiyi sevmeyi ve bunu yaşantısına geçirmeyi öğretir. Eğitim ise insana öğrendikleri arasında bağlantı kurup bunları davranışa dönüştürme becerisi kazandırır (Küken; 2001:2). Bilgi, bilgiyi sevmek, bilgi vermek gibi kavramların kullanıldığı felsefe eğitim konusuyla da yakından ilgilenmiş her felsefi düşünce kendi amacına yönelik eğitim felsefeleri oluşturmuştur.

Akyüz’e (1991:109-110) göre; eğitim felsefesi, felsefe açısından eğitimin amaçlarını meydana getiren temalar üzerinde durur. Sosyal açıdan ise eğitim felsefesi, eğitimin insan hayatının sosyal boyutlarını ele alır. Devlet felsefesi açısından eğitim felsefesi, eğitim ve öğretimin ana ilke ve metotlarını eleştiriye tabi tutar. Buna göre eğitim felsefesi tanımlandığında, felsefe akımlarının eğitim meselesine bakışı ve eğitimle ilgili düşünce ve uygulamaların analizi olarak betimlenebilir. Bunun yanında insanın sosyal kültürel varlığını da sorgulamaya çalışan bir felsefe olarak tanımlanabilir.

Eğitim felsefesi, eğitime yön veren bir disiplin olarak eğitimi ilgilendiren sorunlara ve eğitime yön veren kavram, düşünceler ve normları açıklama etkinliği olarak tanımlanabilir (Büyükdüvenci, 1987:53). Eğitim, bilim ve felsefe toplumu biçimlendiren ve ona yön veren önemli üç etkidir, tüm bunları tasarlayan ise felsefedir (Bakır, 2011:7). Eğitim felsefecileri toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yeni kuramlar üretir ve

bu ürettikleri kuramlar yoluyla toplumun eğitime yön vermiş olurlar (Kıncal, 2011:61-82). Eğitim felsefesi eğitime yön veren programların nasıl hazırlanması gerektiğini ve eğitimin genel çerçevesini belirleyen bir disiplin olarak görülmektedir.

Eğitim felsefesi, eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön veren varsayım, inanç, karar ve ölçütleri inceler, tutarlılık ve anlam yönünden kontrol eder (Ergün, 2014:5). Eğitim sisteminin tutarlı işleminde, karşılaşılan çelişkilerin en aza indirilmesinde, etkili ve verimli bir eğitim ortamının sağlanmasında felsefeye önemli görevler düşmektedir (Sönmez, 2014:54-56). Eğitim programının amacı, amaca uygun konular, öğretim yöntemleri ile değerlendirme boyutları eğitim programının hazırlanmasından önce cevaplanması gereken sorulardır ve bu sorularda felsefi bir yaklaşıma göre biçimlenir (Kısakürek, 1983:217-244). Eğitim programlarının, içeriğin ve veriliş biçiminin tutarlılığı eğitim felsefesinin konusudur.

Literatürde eğitime yön veren felsefi akımlar genellikle, daimicilik (Prennealism), esasicilik (Essentialism), ilerlemecilik (Progressivism), yeniden kurmacılık (Reconstructionism), doğacılık (Natüralizm), diyalektik Materyalizm ve varoluşçuluk (Existentialism)'tur. Eğitimin kaynağını oluşturan bu felsefeler, genel felsefelerden hareketle ortaya çıkmıştır. Örneğin esasicilik, kaynağını idealizm ve realizmden almaktadır. İlerlemecilik ve doğacılık ise kaynağını pragmatizmden almaktadır (Doğanay ve Sarı, 2003:323).

2.2.1. Daimicilik

Daimicilik akımına göre eğitim ortamı tek yönlü okul sistemi şeklinde olmalıdır. Tek yönlü okul sistemi; bireysel olmayan, tesadüflerden oluşan farklılıklar gibi sosyo-ekonomik farklılıkları da önemsemeyen onun yerine insan doğasının özünde yatan evrensel nitelikler üzerinde durulmasıdır. Bu duruma bakıldığında programlar esnek değildir. Eğitim ortamında mesleksi bilgilendirmek yerine temel bilgilerin öğrenilmesine önem verilir (Gutek, 2001:317). Dersler tündengelim yani bütünden parçalara (genelden özele) ayırma yöntemi kullanılarak işlenmelidir (Saylan, 2011:67). Bu akımda sokratik tartışma (sokratik diyalog) yöntemi kullanılmalıdır. Bu yöntemde öğretmen öğrencilerine sorular sorarak tartışma ortamı hazırlarlar (Gutek, 2001). Öğretmen bu yöntem ile öğrencilerin vereceği yanlış cevapları kendilerinin bulmasına yardımcı olarak doğru bilgiye ulaşmasını sağlar.

Daimicilik akımına göre öğrenciler öğretmenin anlattıklarını, kitabın yazdıklarını ezberleyerek öğretmenin sorduğu sorulara cevap vermelidir. Eğitimde öğrencinin kişiliğinin ön palanda olması değil, öğretmene ve derslere uyumluluğu önemlidir. Öğretmen öğrenme sürecinin dinamik unsuru olduğu için, (Gutek, 2001:313), öğrenciler eğitimde pasif

durumdadırlar. Öğretmen eğitimin merkezindedir ve kültürel mirasın temsilcisidir. Öğretmen öğrencilere yol göstermeli ve onları denetleyip sorularına çözüm bulmalıdır. Öğretmen öğrencilerin bilmedikleri ve öğrenmek istedikleri bilgilere sahiptir (Özyurt, 1999).

2.2.2. Esasicilik

Esasicilik akımına göre gerçek değişmemelidir. Bu yüzden geçmişte elde edilen kesin doğrular yeni kuşaklara aktararak değişme önlenmelidir. Böylece kültürel miras da korunmuş olur. Değişimi önlemek ve kültürel mirası korumak için toplum bilimleri, sosyoloji, psikoloji, tarih, fen bilimleri gibi dersler okutulmalıdır. Bu derslerdeki içerik temel kültürel değerlerle donanık olmalı, gelecek ile ilgili sorunlar içerikte yer almamalı ve sınıf ortamına getirilmemelidir (Sönmez, 2014:92). Esasicilik akımının eğitim programlarına çağdaş konu alanlarını da dahil etmesi daimicilik akımına göre daha esnek bir içeriği benimsediği görülmektedir (Saylan, 2011:65)

Esasicilik akımına göre eğitim ortamı olarak ele aldığımız okullarda çalışkanlık, gayret ve otorite gibi değerlere önem verilmelidir. Çünkü serbest uygulamalar okullarda şiddeti ve yıkıcılığı doğurur. Bu akıma göre test edilmeyen yeniliklerin okulun öncelikli ya da temel işlevini zayıflattığı düşünüldüğü için okullarda müfredat ve öğretim ile ilgili yeniliklerin test edilmesine karşı çıkar (Gutek, 2001). İnsanın akıllı entelektüel disiplin ile gelişir. Bundan dolayı okul ortamında sıkı bir çalışma, çaba ve disiplin mevcut olmalıdır. Gerektiğinde cezaya başvurulabilir (Sönmez, 2014:91).

2.2.3. Realizm

Realizm de idealizm gibi batı dünyasının en etkili felsefelerinden olmuştur. Realist felsefecinin kurucusu Platon'un öğrencisi olan Aristoteles'tir (Toprakçı, 2002:102). Platon'a göre idealar ve nesneler alemi birbirlerinden ayrıdır. Gerçek alem, akıl ile kavranan idealar alemiydi ve nesneler alemi idealar aleminden pay aldığı sürece gerçektir. Aristoteles göre ise gerçek varlık, fenomenlerin içinde gelişen özdür; öz ise hep olmuş olan varlıktır. Bu görüşlere göre; idealar nesnelerin dışında değil içindedir. Aristoteles nesneleri nesne yapan idealar olduğunu düşünür ve bu duruma form der. Formu ise dış biçim olarak değil, her nesnenin özünde bulunan ve maddeye biçim ve canlılık kazandıran bir özellik olarak kabul eder. Bu durumda Aristoteles, idealar alemi ile nesneler alemi birleştirir. Realizm'e göre gerçek, maddedir. Madde hep aynı kalır, değişmez ve ölümsüzdür (Sönmez, 2014:77). Bu duruma göre gerçeklik, insan zihninden bağımsız olarak dış dünyada vardır. İnsan zihni de doğuştan boşdur. İnsan duyu organlarını ve aklını kullanarak gerçeklere ulaşmaya çalışır (Akdeniz, 2011:51).

2.2.4. İlerlemecilik

Önemli ilerlemeci eğitimciler arasında H. Lietz, G. Kerschensteiner, B. Russell, M. Montessori ve Dewey ilerlemeci eğitimciler arasında önemli yer tutar (Kılbaş Köktaş, 2007:193). İlerlemecilik eğitim akımı, pragmatizmin eğitime uygulanmasıdır. Bu akım, pragmatistlerin “gerçeğin doğası değişmedir” görüşünü esas almışlardır. Bu görüşe göre de “eğitim devamlı olarak gelişme içindedir” anlayışını benimsemişlerdir. Bu akım, yararcı felsefeye dayanır ve bu akıma göre: Bilgi kesin değil yeni durumlara göre değişebilir, eğitim yaşamın kendisidir; yaşama hazırlık değildir (Toprakçı, 2002:195). Sürekli değişimi öngören ilerlemecilik değişmezliği savunan esasicilik ile uyuşmamakta farklı bir bakış açısı sunmaktadır. İnsan için gerçek, doğal ortamda sürekli değişmeye dayanan yaşantıdır. Okullarda her türlü derse yer verilmelidir. Öğrencilere içerikte sunulan bilginin mutlak doğru olmadığı yani değişebileceği vurgulanmalıdır. Müfredatta her öğrencinin ilgi ve yeteneğine uygun her çeşit ve düzeyde dersler bulunmalı, öğrenci bu derslerden istediğini alıp seçebilmelidir (Sönmez, 2014:102).

İlerlemecilik akımına göre eğitim ortamı demokratik olup öğrenciye ceza verilmemelidir. Eğitim ortamı her bir öğrenciye göre düzenlenmelidir. Öğrenci istediği her konuyu eğitim ortamına rahatlıkla getirebilmelidir. Okul yaşamın kendisi olduğu için toplumsal yaşamın yaşanıldığı yer olmalıdır. Derslerin içeriğinde yaşamda hangi meslekler, hangi sorunlar var ise bunlar yer almalıdır. Tarih ve coğrafya dersleri öğrencilerin görüş açılarını genişletmeye, doğa bilimleri dersleri ise doğaya egemen olma ve doğayı değiştirme amaçlarını taşımaktadır. Yaşamda hangi sorunlar varsa hepsi okul ortamında yer almalıdır (Sönmez, 2014). Çünkü okul toplumsal bir çevredir ve çocuğun gerçek yaşam sorunları ile karşılaştığı, yeni deneyimler kazandığı küçük bir toplum modelidir (Gutek, 2001). Bir anlamda okul hayatın kendisidir bu nedenle hayatta olan her şey okul ortamında da olmalıdır.

2.2.5. Varoluşçuluk

Varoluşçuluk 20. yüzyılın en yeni, en yaygın olan felsefesidir ve kökeni Sokrates’e kadar gitmektedir. Varoluşçular Sokrates’in ‘kendini bil’ sözünden hareket etmişlerdir. Bu olgu soru şekline sokulduğu zaman “ben kimim?” şeklinde ifade edilebilir (Arslanoğlu, 2012:96). Alman filozofu Martin Heidegger yüzyılımızdaki varoluşçuluğun kurucusu kabul edilir. Bundan başka varoluşçuluk akımlarında adı geçen düşünürler arasında Kierkegaard, K.Jaspers, N.A.Bardeyev, J.P.Sartre, A.Camus ve W.Barrett de bulunmaktadır (Sönmez, 2014:120).

Varoluşçulara göre eğitimin hedefleri, insanın kendi kendisini oluşturmalarını sağlaması ve her insanın kendi varoluşunu gerçekleştirmesidir. Sınırları zorlayarak kişinin özgür eylemde bulunmasıdır. Diğer yandan toplumsal değerlerden kurtularak seçimde bulunan ve seçtiklerinden sorumlu olan bireyler oluşturulmalıdır. Varoluşçulukta eğitime, insanın başarıyı, başarısızlığı, çirkini, güzeli, karmaşıklığı, acıyı abartmadan; ama dürüstçe kabullenerek “Kendini seç” anlayışı temele alınarak yaşantısını devam ettirmesini sağlayan bir etkinlik olarak bakılmaktadır (Kale, 2009:394)

Varoluşçuluk, insanın var oluşunu ancak özgürce davranarak gerçekleştirebileceğini savunur. Fakat buradaki özgürlük mutlak değildir, sorumluluklarla sınırlandırılmıştır. İnsanların bütün tercihlerinde tek başına ve özgür olmasının sonucu olarak da sorumlulukları kendilerine ait olacaktır. Bu felsefeye göre özgür olan insan, sonuçlarından kendisi sorumlu olacak ve tercihlerini sağlıklı gerçekleştirebilmek için kendisini tanımalıdır. Varoluşçuluk felsefesinin temelini de insanın kendisini ve kendi gerçekliğini tanıması oluşturmaktadır (Küçükahmet, 1999:103).

Varoluşçuluk akımına göre özgür bir ortamda eğitim geliştirilmelidir. Eğitim ortamlarında her türlü ahlak sistemleri kaldırılmalı, kişiler özgür bırakılarak seçimlerini kendilerinin yapması sağlanmalıdır. Eğitim ortamı kişileri kendileri hakkında bilinçlendirme eğilimindedir (Gutek, 2001:10).

2.2.6. Yeniden Kurmacılık

John Dewey, Isaac Bergson, T.Brameld bu akımın temsilcilerindendir (Türkoğlu, 1997:192). Yeniden Kurmacılık eğitim felsefesi akımı ilerlemecilik akımının devamı niteliğindedir. Diğer eğitim felsefelerinden ayrılan en önemli noktası yeni bir toplum oluşturma amacında olmasıdır. Bu akıma göre eğitim; toplumsal düzenin besleyicisi değil kurucusudur ve değişme aracı değil, aynı zamanda bir denge aracıdır. Yeniden Kurmacılık akımına göre eğitim kültürel krizi aşmak için toplumu yeniden kurmaktır. Çünkü insanlık bir yol ayrımına girmiştir ya yok olacak ya da yeni bir uygarlığa geçecektir (Terzi, 2008:72). Bu akıma göre toplumu yeniden kurma aşamasında, demokratik yaşamı gerçekleştirme ve denge aracı aşamasında da sevgi, iş birliği denge değerleri sağlanarak barış ve insanların mutluluğu sağlanmaya çalışılır. Bu akıma göre eğitim yalnız bugünkü yaşam değil, gelecektir. Olay ve olguların gelecek ile bağlantısı kurulmalıdır (Türkoğlu, 1997:192).

Bu eğitim programlarında kültürel mirasın aktarılmasına doğrudan karşı çıkılmamakla beraber, kültür ve uygarlıkların eleştirel olarak incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eğitim programlarında sosyal bilimlere ağırlık verilerek ulusal ve

uluslararası toplumsal sorunlar ele alınmalıdır (Cafoglu, 2007:72). Okul yeni toplumsal gelişmeye imkân verecek biçimde geleceğe yönelik olmalıdır (Özyurt, 1999:177). Okullar sorunlara çözüm üretildiği yerler olmalı, eğitimde toplum merkezli bir süreç benimsenmelidir (Saylan, 2011:72).

2.2.7. Diyalektik Materyalizm

Bu felsefi akıma göre eğitim programları endüstriyi kullanıp geliştirecek, toplumun yararına faydası olacak insanlar yetiştirmeye yönelik olarak hazırlanmalıdır. Yine eğitim programlarında uygulama ve kuram iç içe olmalıdır. Okulların müfredatı, organizasyonları, öğrenciyi seçme ve onları yetiştirme biçimleri egemen sınıfın alt sınıflar üzerinde hegemonya kurmasına hizmet edecek biçimindedir (Gutek, 2001:265).

Diyalektik Materyalizm akımına göre eğitimin amacı insanı çok yönlü yetiştirmek, bu sayede doğaya egemen olup onu değiştirme ve üretimde bulunmak olduğundan okullarda ders içeriği olarak doğa ve toplum bilimlerine, iş ve teknik, beden eğitimi ve estetik, güzel sanatlar derslerine yer verilmelidir. Ders içerikleri öğrencinin ilgisini çekecek, üretici hayal gücünü geliştirecek, kolektif üretimi sağlayacak, basitten karmaşığa doğru hazırlanmalıdır. Diyalektik Materyalizm akımına göre üretici işin yapıldığı fabrika, çiftlik, atölye, tarla gibi yerler birer okul olmalıdır. Okul bir endüstri kurumu olmalıdır. Eğitim ortamında ceza kişinin tekrardan topluma kazandırılmasını sağlamak için uygulanabilir (Sönmez, 2014:125). Eğitimi endüstriye eleman yetiştirmek amaç olarak belirlendiği görülmektedir.

2.2.8. Natüralizm

Orta Çağ'dan modern çağlara geçişle birlikte Tanrı merkezli düşünme yerini insan ve doğa merkezli düşünceye bırakmıştır. Spiritüalizm ve doğaüstücülük yerini natüralizm yani doğalcılık alır. 16. yy. başlayıp önce İngiliz aydınlanmasının Francis Bacon, Tjomas Hobbes, John Locke ve David Hume gibi filozoflar ile Fransız aydınlanmasının Dideroti d'Aembert, Voltaire, Helvetius ve Jean Jacques Rousseau benzer düşünceleri ortaya koymuşlardır. Bu düşünce natüralizm, doğa gerçekliğin tamamıdır. Doğada olan her şeyi içine alır ve bütün varlıkları açıklamada yeterlidir (Cevizci, 2012:84).

Eğitim felsefesi olarak Natüralizm 18. yüzyılda geliştirilmiştir. Rousseau'nun bu felsefenin önemli temsilcisi olması nedeniyle daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Natüralizm doğanın gerçeğin bütünlüğünü temsil ettiği varsayımlara dayandırılır. Doğa, insanlığın doğasını ve insanlığın oluşumunu içeren tüm varoluşları açıklayan ve kapsayan toplam sistemdir. Eğitim, akli değişime ve büyümenin doğal ilerlemesine uydurulmalıdır. Bu köklü ilke, öğrencinin natüralizmin algılanması sonucunu çıkarmasına, çocuğun doğayı

anlamından kaynaklanan konulara değinmiştir. Eğitim, çocukların kendiliğinden gelişen aktiviteleriyle uyuşmalıdır. Bildirildiği üzere; çocuk kendi kendini eğitir, onun bilgisinin birçoğu insanlar ve nesnelerle ilişkili aktivitelerde keşfettiklerine dayanmaktadır. Özellikle tamamen kendi bilincimizle gelişen algılarımız çocukluğun ilk yıllarında çabalar ve yetişkin deneyimlerimizin büyük yüzdesini oluşturur (Işık, 2013:24).

Natüralizm akımı doğayı tek gerçeklik olarak görerek bilgi ve değer kaynağı olarak görürler. Bu akıma göre gerçek doğadır ve insan da doğal bir varlıktır. Natüralistlere göre doğanın dışında varlığı açıklayabilmek için kullanılabilecek bir ilke yoktur. Her varoluş doğaya ait olduğu için hiçbir şey doğaüstü değildir. Bu durum metafizik ve dinsel alanlara ilişkin sorunların eğitim ve öğretim alanından dışlanmış olduğu anlamına gelir. Bu akım doğayla insan arasındaki ilişkileri esas aldığı için akıma göre eğitimin amacı özgür bir insan doğası yaratmaktır. Bu akıma göre bilgi aposterioridir, çünkü insanlar güçsüz, her şeyden yoksun, aptal doğarlar; insanların güce, yardıma ve akla ihtiyaçları vardır. Bu durumların da hepsi eğitim ile karşılanır. Bu eğitim de ancak ya doğadan ya insandan ya da eşyadan elde edilir (Sönmez, 2014:107).

Natüralizm akımına göre eğitim programlarında doğal bir ortam koşullarında konu ağırlıklı bir öğretimden ziyade çocuklara hazır oluşlarına göre istedikleri şeyleri öğretmeye yönelik (Gutek, 2001:87) öğrenci merkezli ve demokratik bir program yer almalıdır (Sönmez, 2014:107). Eğitim programları insanları, insan doğasının gerektirdiği şekilde ve doğaya uygun yaşam doğrultusunda yetiştirmeye yönelik ve çocukların doğasına göre düzenlenmelidir (Gutek, 2001:85). Gerçek doğadır ve insan da doğal bir varlıktır. Eğitimde çocuk büyüyene kadar dini inanç ve ahlaki değer dersleri içerikte bulunmamalıdır. Çocuk bu değerleri kendi mantığıyla oluşturmalıdır. Eğitimde çocuklara ödül veya ceza verilmemelidir. Doğada ödül ve ceza kendiliğinden vardır (Sönmez, 2014:115). Eğitimde doğaüstü değerlere ve soyut düşüncelere önem verilmez ve zihinsel gelişim ön planda tutulmaz. Doğadaki oluşumlar yavaş olduğundan eğitim de yavaş olmalıdır. Konu ağırlıklı öğretimden çok öğrencilere hazır bulunuşlarına göre istedikleri öğretilmelidir. Öğretim öğrencinin çevresini de içermelidir (Gutek, 2001). Doktrin olarak, natüralizm çocuklarda herhangi bir sınır tanımaz. Kuramın savunucuları eğitimin müfredatı çerçevelemez. Her birey ve her çocuk bir güce sahiptir ve kendi müfredatını ister. Onun isteğine göre, çocuk deneyimlerini doğadan elde eder. O, belirlenmiş herhangi bir müfredata göre eğitime zorlanamaz (Işık, 2013:29).

Natüralizm akımına göre toplum bireyi bozar, insanın istenmedik davranışlar

göstermesine neden olur (Küçükahmet, 1999:104). Bu nedenle ilk hedef bireyi kötülüklerden korumaktır. İnsanlar doğal ortamda öğreneceklerini ilgi ve yeteneklerine göre seçebilmelidir. Doğa hiçbir insana ayrıcalık tanımadığı için insanlar her işlerini kendi başlarına yapmadıkları durumlarda yaşayamaz. Öğrenci doğal bir eğitim ortamında, yaparak-yaşayarak, karşılaştığı problemleri kendi kendine çözerek, duygularını geliştirerek, çevre ile uğraşarak öğrenmelidir (Sönmez, 2014:108). Doğa çok değişik olguları içeren, her zaman doğrunun ve insan yaşantısının deneyimlerinin kaynağıdır. Eğitimde öğrencinin duyularını kullanarak çevre ile ilişkiye girerek problem çözmesi sağlanarak öğrencinin bilgiyi kendisinin bulması amaçlanır. Bu akıma göre bilimsel bir sonuç elde etmek için objeleri en küçük parçalar haline getirmek gerekir (Guttek, 2001), yani tümdengelim yöntemi kullanılmalıdır.

Günümüz eğitim sistemlerinde de sık sık gündeme gelen öğrenci merkezli eğitimin ilk örneklerini sunan natüralistler eğitimin amaçlarını belirleme noktasında doğaya ve doğanın ayrılmaz bir parçası olan insan doğasına bakılması gerektiğini belirtir. Doğal süreçlerin aşamalı ve yavaş gerçekleştiğini öne sürerler ve öğrencinin de eğitiminin de acele edilmemesi gerektiğini ve belli bir plan çerçevesinde doğaya uygun olarak gerçekleşmesi gerektiğini vurgularlar (Cevizci, 2012:84). Öğrenci, doğal bir ortam karşısında problemlerini kendisi çözmeli ve çevre ile uğraşarak yaşamını düzenlemelidir. Öğrenci hazır bilgiye konmamalı, merak etmeli ve bilgiyi doğa yardımı ile keşfederek öğrenmelidir. Bu akım öğrencinin iyi insan olmasını, bilgili bir insan olmasından önde tutar. Öğrenciler doğal ortamda öğrenmek istediklerini ilgi ve yeteneklerine göre seçmelidir. Öğretmen bilgiyi direk öğrenciye aktaran ve ezberleten bir kişi değil doğal ortamlarda öğrenme için fırsat ve imkânlar oluşturan kişi olmalıdır. Öğretmen öğrencilerin iyi insan olmasını sağlama aşamasında onlara iyi bir örnek olmalıdır. Ayrıca öğretmen öğrenci ile birlikte öğrenen özgür birey olmalıdır (Sönmez, 2014:115-116). Kabadayı'ya (2012:102) göre, natüralist eğitimin en iyi öğretmenleri doğadır ve izlenen yöntem bilimsel bir yöntemdir. Bu bilimsel yöntemi doğal düzen belirlemiştir.

Natüralizm akımına göre insanların evrensel düzenin bir parçası olan doğa ve insan doğası dikkate alınarak, insan doğasının gerektirdiği şekilde ve bu doğaya uygun yaşam doğrultusunda yetiştirilmesine özen gösterilmelidir (Guttek, 2001:75). Natüralizmde ölçütler, “doğa, insan, bilimsel bilginin gerçeğe uygunluğu, demokrasi ve en çok incelenmiş zevk” olarak ele alınabilir (Ocak, 2006:5). Temelini doğadan alan natüralist eğitim felsefesi ortaya attığı fikirler ile günümüz eğitim programlarının oluşmasında büyük etkiye sahip olmuştur.

2.3. AYDINLANMA DÖNEMİ EĞİTİM

Immanuel Kant 1784 yılında yazmış olduğu “Aydınlanma nedir?” adlı yazısında aydınlanmayı şöyle tanımlamıştır: “Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir erginleşememe, olgunlaşamama durumundan kurtulup aklını kendisinin kullanmaya başlamasıdır” (Bozkurt, 2002:148). Bu tanımdan da görüldüğü gibi Aydınlanma Çağı akli ön plana alan bir akıl çağıdır.

Aydınlanma, 1655 İngiliz Devrimi’yle başlayıp 1789 da Fransız Devrimi’yle bittiği varsayılan adını ve anlamını büyük ölçüde kendisini eski düzene, geleneksel hiyerarşilere ve onun beraberinde getirdiği “ön yargılar” ve “batıl inançlar” olarak adlandırdıkları “yanlışlar” üzerine kurulu siyasal ve düşünsel geleneğe karşı konumlandırırmış bir filozoflar ya da düşünürler grubundan alan, dolayısıyla öncelikle bu felsefi hareket üzerinden tanımlanan bir dönemdir (Akdeniz, 2007:3). Akıl çağı düşünürleri ve aydınlanmacılar “salt akıl”ın insanın doğayı anlama yolunda kılavuzluğunu benimsemiş ve hatta dayatmışlardır (Aksakal, 2010:11). Akla dayanma ve güvenme de, giderek aklın nesnel yasaları kavramasına yol açmıştır (Hançerlioğlu, 1982:21-22).

Aydınlanma döneminde bütün alanlarda özgürlük düşüncesi gelişir. Bütün baskılara ve bütün iktidar yapılarına karşı özgürlük düşüncesinin geliştiği bir dönemdir (Russ, 2014:198). Aydınlanma felsefesi, insanları baskı altında tutan düşüncelere karşıdır. Bu felsefe akla, doğaya, insanın mutluluğuna aykırı tüm yargılara ve inançlara karşı çıkmaktadır. Aydınlanma Felsefesinin dayandığı beş temel ilke vardır. Bunlar; Bilim ve doğa, mutluluk, erdem, akıl ve faydacılıktır (Atabay, 2015).

Aydınlanmanın yeni yaşam biçiminin ve kültürünün genel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir: (Uyanık, 2006:22)

- 1.Din temelli açıklama sistemi, yerini akıl temelli açıklamalar ve temellendirmelere bırakmıştır.
- 2.İnsan ve kültür sorunları düşüncenin başlıca konusu olmuştur.
- 3.Metafizik düşünceler üretmek yerine, duyuma ve dengeye dayanan düşünceler hâkim olmaya başlamıştır.
- 4.Sosyal hayatı belirleyen devlet, din ve toplum gibi kavramlar akıl tarafından yeniden yorumlanmak üzere felsefenin başlıca konuları arasında yer almıştır.
- 5.Belirli bir kesimin ve kilisenin egemenliğinden kurtarılan bilgi ve üretilen teorik tartışmalar toplumun geniş bir kesimi tarafından takip edilmeye başlanmış buna bağlı olarak

toplumsal bilinç artmıştır.

Aydınlanma döneminin temsilcileri Almanya’da Lessing, Goethe, Amerika’da Benjamin Franklin ve Thomas Jefferson, İtalya’da Algarotti, Alferieri, İngiltere’de, Thomas Hobbes, Hugo Grotius, John Locke, Fransa’da Montesquieu, Voltier ve Rousseau’dur (Atabay, 2015:19).

Aydınlanma dönemi yani akıl çağı eğitim alanında da gelişmelerin olduğu bir dönemdir. Dönemin düşünce biçimi eğitime de yansımıştır. Bu dönemin eğitim üzerine en önemli düşünürleri Locke, Kant ve Rousseau’dur. Aydınlanma dönemi ve sonrası içinde etkili olan bu düşünürlerin eğitime bakış açılarına bakıldığında eski yöntemlere ve inanışlara eleştiri getirdiklerini ve günümüz eğitimine ışık tuttukları görülür.

John Locke, İngiliz aydınlanmasını, dolayısıyla da Avrupa’daki aydınlanmayı başlatan düşünürdür. Hayatının büyük çoğunluğunu 17. yy’ da geçirmesine rağmen görüşleri aydınlanma döneminde geçerli olmuştur hatta aydınlanma döneminin gerçek kurucusudur (Gökberk, 1993:330). İngiliz aydınlanması, eğitim alanında düşünceleriyle en büyük temsilcisini Locke’ta bulmuştur (Aytaç, 2012:164).

Locke’a göre zihin, başlangıçta boş bir alandır. Bu alan daha sonra deneyimlerle elde edilen idealarla doldurulacaktır. Ayrıca Locke, bilginin doğuştan olmamasının yanında insan karakterlerinin de sonradan deneyimlerle farklılaştığını düşünmektedir (Ülken, 1963:73). Locke doğuştan fikirler görüşünü eleştirip reddettikten sonra, konuyla ilgili olarak kendi görüşlerini açıklamıştır. Ona göre anlık, başlangıçta üzerine hiçbir şey yazılmamış olan düz beyaz bir kâğıt gibidir (Gökberk, 1993:334).

Eğer insan doğduğunda hiçbir ide ve bilgiye sahip değilse, bunca bilgiyi nereden edinmektedir? Bu soruya Locke tek kelime ile cevap veriyor: deneyimden. Bilgimizin tümünün temelinde deneyim vardır. Bütün bilgiler son çözümlemede tecrübe ve deneyime dayanmaktadırlar (Heimsoeth, 1994:64). Locke’nin deneyimi ön plana çıkarması kendinden sonra gelen Rousseau’yu da etkilemiştir. Locke yalnızca olgulara, bilginin tek kaynağı olan deneysel verilere başvurur. Tanrı düşüncesinin ve matematiksel düşünceleri doğuştan geldiğini öne süren Descartes’in aksine, Locke her türlü bilgiyi duylara bağlar (Russ, 2014:200). Zihnin doğuştan boş olduğunu kabul eden Locke’a göre eğitimin amacı, deneyimin öğrenilmesi ve bunun sonucunda mutluluğun gerçekleştirilmesidir. Bunun yerine getirilmesi, sağlıklı bir beden ve duyu organlarına sahip olmaya bağlıdır (Thilly, 1995:367).

Locke, (1963:7-9) çocuk zihinlerinin “su” gibi kolay bir şekilde şu veya bu yöne

yönlendirilebileceğini düşünür. Bu arada temelde durum böyle olmasına rağmen, asıl önemli olan çocuğun iç dünyasını geliştirmek olmalıdır, fakat dış görünüşü de asla ihmal edilmemelidir (akt.Cihan, 2006:175). Bu görüşüyle çocuğun kas gelişimine yani beden eğitimine de önem vermiştir.

Locke çocuğun eğitilmesinde deneyimin ve duyu organlarının önemi üzerinde durduğu görülüyor. Deneyimlerimizin bilgilerimizi artırdığı insanın deneyim yaşamadığı hiçbir şeyi bilemeyeceğini öne sürer. İnsan yetiştirme sanatında ahlak, zihin ve beden eğitimini birleştirmek suretiyle başarı sağlanabileceğine inanan (Sena, 1976:302) Locke (1963:6) açısından, eğitimde önemli olan pasif öğrenmeler değil, her zaman için aktif öğrenmelerdir. O, bu amaçla her çeşit beden eğitime fazlaca önem verir. Nitekim ona göre, sağlam bir kafa, ancak sağlam bir bedende bulunur (akt. Cihan, 2006:175). Bu eğitim görüşü faydacı bir amaç edinir. Buna göre bireye tüm olarak pratik hayata uygun bir tutum kazandırılmalıdır (Aytaç, 2012:168). Locke eğitimin amacını deneyim öğrenilmesi ve bu sayede mutluluğu gerçekleştirmek olarak görmektedir (Cihan, 2006:173). Bu düşünce dönemin düşünürlerinin de genel görüşüdür. Çocuğun pasif alıcı durumunda değil deneyimler elde ederek öğrenmesi gerektiği başarının ve mutluluğun kazanılması için bu tecrübelerin edinilmesi gerektiği vurgulanır. Deneyim kazandırmanın eğitim de önemli olduğunu belirten diğer bir düşünürde Rousseau'dur.

Rousseau eğitim anlayışına baktığımızda doğanın eğitimi ön plana çıkmaktadır. Natüralist bir bakış açısıyla eğitime bakan Rousseau çocuğun eğitiminin doğanın eğitime yaklaştırılması gerektiğini çocuk deneyimleri sonucu öğrenmesi gerektiğini vurgular. Çocuğun doğa içinde gereksinimlerini tam bir özgürlük ile gidererek büyümesini ister, bu arada beden eğitimin ön planda yer alacaktır. Ruh eğitimi üzerine Rousseau'nun düşündükleri eğitim biliminde bir çığır açmıştır. Ona göre ruh eğitiminin ağırlık merkezi, ruhun etkinliklerinin doğal temeli olan duyu olacaktır (Gökberk, 1993:385).

Eğitimin amacı bireyi yaşama hazırlamaktır. Eğitimi doğduğumuzda bizde olmayan fakat yaşamımızda öğrenmemiz gereken davranışlar olarak tanımlar. Eğitimin amacı bir meslek edindirmek değil eğitimin amacı iyi bir insan yetiştirmektir. Hayatın bütün zorluklarına dayanabilecek kendi kararlarını kendisi alabilecek ama toplum içinde de uyumlu bir insan olmasını ister. Çocuğun eğitiminde çevre, doğa ve insanların eğitiminin etkili olduğunu çevre ve doğanın eğitime çok fazla müdahale edemeyeceğimizi fakat insanların eğitiminin en etkili alanımız olduğunu vurgular (Rousseau 2017:5). Başarılı olabilmek için bu üç eğitimin aynı amaca hizmet etmesi gerekir doğaya ve çevrenin

eğitimine çok fazla müdahale edemeyeceğimizden insanların eğitimini diğer iki eğitime yaklaştırmamız gerekmektedir.

Rousseau, doğal eğitim kuramını biçimlendirirken, öncelikle insanda potansiyel olarak var olan doğal yeti ve duygulardan yola çıkar. Doğal olanın belirlenmesi, hem doğal olan ile toplumsal olanın birbirinden ayrılmasını hem de doğal olanın ön plana çıkarılarak eğitim sürecinin hammaddesi durumuna getirilmesini olanaklı kılar. Doğal eğitim kuramının bu çok yönlü işlevselliği ise şu şekilde ifade edilebilir: Kendi adına karar verip seçenek üretebilen, yetenek ve becerilerini özgür bir biçimde geliştirip kullanabilen, kendisi ve koşullarıyla yetinebilen, kendisiyle ve türüyle uyumlu, duyarlı ve özgür bir varlık anlamında, zengin ve bütünsel bir kişilik yaratmaktır (Aksoy, 1987).

Rousseau eğitim görüşleriyle Alman Düşünür Kant'ı da etkilemiştir. Aydınlanma dönemi düşünürü Kant eğitim yönüyle felsefe tarihinde önemli bir değere sahiptir. Kant'ın önemi ise sadece görev yaptığı üniversitede pedagoji ile ilgili vermiş olduğu derslere bağlanmamalıdır. Çünkü o, gerçekten de ortaya koyduğu düşünceler ve felsefi sistemiyle, özellikle de etikle ilgili kuramıyla diğer eğitim kuramları üzerinde önemli etki yaratmıştır (Aytaç, 2012).

“İnsan eğitime ihtiyaç duyan tek varlıktır.” İnsanın doğal yeteneklerinin gelişimi kendiliğinden gerçekleşmeyeceği için her türlü eğitim bir sanattır. Doğa insanın içine bu amaç için bir içgüdü yerleştirmemiştir, insanın bütün doğal yetenekleri insanın kendi çabasıyla yavaş yavaş geliştirilmelidir. Bir nesil bir sonrakini eğitir insan bakım gözetim ve eğitime ihtiyaç duyar (Kant, 2013:35).

Kant, eğitimi; fiziki ve uygulamaya dönük olmak üzere ikiye ayırır. Fiziki eğitim: Çocukların bakım, gözetim yani beslenmesi ile ilgilidir. Hayata yani uygulamaya yönelik eğitim ise bir insana özgür bir varlık olarak nasıl yaşaması gerektiğini öğreten eğitimidir (Kant, 2013:87). Kant, tıpkı Rousseau gibi insan doğasının doğuştan iyi olduğu yönündeki görüşünü benimseyerek insandaki iyiliğin ancak eğitim yoluyla geliştirileceğini belirtir. Kant, kötülüğü ortaya çıkaran nedenin insan doğasının iyi eğitim kurallarına doğru yönlendirmemekten kaynaklandığını ve eğitimin, insan doğasının mükemmelleşmesinin en büyük sırrını içerdiğine dikkat çekmektedir (Kolay, 2015:83).

Çocukların ilk doğduğundan itibaren ağlamalarının susturulmaya çalışılması çocuğu susturmak için yapılan sallama hareketi veya çocuğun isteğinin sürekli yerine getirilmesi çocuğun doğal dengesini bozacaktır. Ağlamanın çocuğun diğer organlarının gelişmesini sağladığını söyler. Ağlayan bir çocuğun yardımına hemen koşmak dadıların yaptığı gibi-

ona ninniler söylemek çocuk için hiç iyi değildir ve çoğu kez onu bozan şeyin tohumları böylelikle atılmış olur, çünkü ağlayarak isteğinin yerine getirildiğini gördüğünde daha da fazla ağlayacaktır. Çocukların yürümeyi öğrenmelerinde araç kullanımının da doğru olmadığını belirten Kant; “Ayrıca yürütme kayışı çocuklar için özellikle zararlıdır. Bundan başka, yürüteçle çocuklar, yürümeyi kendi kendilerine öğrendikleri kadar güvenli bir şekilde öğrenmezler. En iyi yöntem çocukları yürümeyi kendi kendilerine yavaş yavaş öğreninceye kadar emeklemeye bırakmaktır”. Çocukların eğitiminde araç kullanımına genel olarak karşı olan Kant çocukların deneyimleriyle öğrenmeleri gerektiğini vurgular. Araçları ne kadar az kullanırsa çocuk için o kadar iyidir. Yazı yazmayı bile öğretmemek gerekir, çocuk kendi kendine öğrenebilir (Kant, 2013:63-65). Kant’ın eğitimde araç kullanma ve yazmayı öğretmek konusundaki görüşleri Rousseau’nun görüşleriyle paralellik içermektedir.

Çocuğa sürekli ayıplamak, bunları yapmaması gerektiğini söylemek gibi uyarı sözcükleri çocukta beklenen tesiri göstermez. Çocuk davranışın ahlaki sonuçlarını anlamlandıramaz. Bu ifadeler çocukta utanma, sıkılma, çekingenlik gibi davranışlara neden olur; çocuk içine kapanır. Belli bir zaman sonrada anne ve babayla iletişimini kısıtlar. Bir çocuk her zaman özgür olduğunun bilincinde olmalıdır fakat özgür olması demek her şeyi yapabilir ya da her istediği olur anlamına gelmez. Çocuk ısrarla ağlayarak bir şeyi istemesi karşısında sabırla beklenmeli ağlama davranışına kulak asılmamalıdır. Düzgün bir ifadeyle istendiğinde ise davranış pekiştirilmelidir. Katı bir disiplin uygulayarak çocuğun hiçbir dediğini yamamamakta doğru değildir. Tam tersine çocuğa onun kabul edeceği kadar vermek ve ardından da “bu kadarı yeterli” demek gerekir fakat bu karar mutlak manada kati ve nihai olmalıdır. Çocuk böylelikle aynı zamanda açık sözlü olma alışkanlığı da kazanacaktır ve ağlamasıyla kimseye rahatsızlık vermeyeceği için herkes ona dostça davranacaktır (Kant, 2013:68-70).

Kant eğitimde cezanın uygulanmasının yanlış olduğunu ifade eder. Çocuğun olumsuz davranışlarını önlemek için onu aşağılamak, kızmak gibi davranışlar onu köleleştirir. İstemediğimiz veya sevmediğimiz davranışı önlemenin en güzel yolu çocuğun istediği veya sevdiği bir şeyi yapmamaktır. Böyle bir uygulama çocuğu köleleştirmeyip uysallaştıracak olumsuz davranışı önleyecektir. Hafızanın eğitimi (geliştirilmesi) genç yaşlardan itibaren başlamalıdır fakat aynı zamanda anlayış gücünü de eğitmeye dikkat etmeliyiz. Hafıza eğitimi; masallarda hikâyelerde karşılaşılan isimleri öğrenerek, okuyup yazarak veya çocukların herhangi bir şey okumadan önce konuşarak öğrenmeleri gereken dillerle yapılmalıdır. Ruhun fiziki eğitimi, serbest eğitim ve okul eğitimi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Serbest eğitim; kültür, deyiş yerinde ise sadece bir eğlence, oysa okul eğitimi bir

iştir. Eğitimde disiplinin olması gerektiğini vurgular, çocuk okul eğitiminin bir oyun olmadığı bilmelidir. Eğitim zorlayıcı olmalı fakat bu çocuğu köle yapacak kadar zorlanacağı anlamına gelmez. Çocuk çalıştırılmaya alıştırılmalıdır, bunun için de en iyi yer okuldur. Okul mecburi bir kültür yeridir. Çocuğun her şeyi bir oyun gibi görmesi kötüdür (Kant, 2013). Kant'ın okul ile ilgili görüşleri bazı bölümleriyle Rousseau'dan ayrıldığı görülür.

Aydınlanma dönemi düşünürlerinin eğitim ile ilgili görüşlerine baktığımızda genel olarak eğitimin amacının çocuğu yaşama hazırlamak olduğu vurgulanır. Çocuğun eğitiminde deneyimlerin önemli olduğunu çocuğa olabildiğince deneyim yaşatmak eğitim sürecinde önemlidir. Bu dönem düşünürleri birbirinden etkilendikleri gibi farklılıkları da vardır. Locke; çocuğu boş bir levha olarak görürken Rousseau çocuğun doğal koşullarla eğitilebilecek kapasitede ve yetide olduğunu öne sürer. Kant eğitimin yerinin okul olduğunu vurgusuna karşılık Rousseau ise doğa olduğunu vurgular. Dönemin en önemli kavramı özgürlüktür. Eğitim özgür bir ortamda yapılmalıdır. Geçmiş dönemin aksine öğrencinin pasif alıcı durumundan aktif öğrenen durumuna geçmesi, öğretmeninde öğrenciyi yönlendirecek ona uygun öğrenme ortamları hazırlayacak bir rehber olarak görülür.

2.4. SOSYAL BİLGİLER VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Vatandaşlık eğitiminin ortaya çıkışında üç temel boyut vardır. Birinci boyut modern merkezi devletlerin gelişmesi ve eğitimin dönüştürücü etkisinin görülmesi, ikinci boyutu devletlerin dünyevileşmesi, laikleşmesi bir anlamda egemenliğin kaynağının tanrıdan alınıp halka verilmesiyle yöneticilerin ihtiyaç duyduğu yurttaş modeli, üçüncü boyutu ise dünyada çocuğa ilişkin bakış açısının değişmesi yani çocuğun toplumdaki değerinin artmasıdır (Üstel, 2014:11). Aydınlanma döneminde, demokratik değerlerin öğretimi ve demokratik eğitim düşüncesin de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunun yanında Rousseau'nun insanoğlunun doğuştan iyi olduğu düşüncesi çocuk ile ilgili önemli değişimi önplana çıkarmıştır. Aydınlanma Çağında İngiltere'de J. Locke'un, Fransa'da Rousseau'nun natüralist eğitim görüşleri de demokratik eğitim anlayışının gelişmesinde etkili olmuştur. Locke'a göre eğitimde aşırı sertlik çocuğun hür olan tabiatını yıkar. Rousseau da "Emile ya da Eğitim Üzerine" adlı ünlü pedagojik romanında natüralist eğitimin felsefi ve pedagojik çerçevesini belirlerken demokrasinin gerektirdiği ilke, değer ve becerileri önemli birer amaç olarak belirlemiştir (Kanad, 1948:340). Dünyadaki bu değişimler vatandaşlık eğitiminin öneminin artmasını ve yaygınlaşmasını sağlamış ve eğitimin önemini artırmıştır.

Tüm toplumlar kültürlerini sonraki nesillere aktarmak isterler. Bu sebeple de dünyanın pek çok yerinde devletin ideolojisine ve toplumun kültürüne göre hazırlanmış

eğitim programlarının öğretildiği ilköğretim ve birçok ülkede ortaöğretim ücretsiz olarak vatandaşlara sunulmaktadır. “İlköğretim, eğitim sisteminin en önemli aşamasıdır ve zorunlu oluşu sebebiyle bütün vatandaşlara ulaşma imkânı sunan planlı tek eğitim kurumudur (Yeşil; 2002:81). Eğitimin amaçlarından en önemlisi de topluma uyumlu etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Bu amaca en çok hizmet eden ders nihai amacı etkin vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersidir.

Sosyal bilgiler dersi demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin topluma uyum sağlamalarını ve bu konuda edindikleri bilgi ve birikimleri yaşama geçirebilecekleri donanımları kazandırmayı amaçlayan bir derstir (Merey; 2009:680). Dönmez (2003:39) “Sosyal Bilgiler dersi okutmakla Milli Eğitimimiz iyi vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinmiştir” sözleriyle ifade etmiştir. Aynı düşünce Safran (2008:12)’ın şu sözleriyle de açıklanmaktadır: “Sosyal bilgiler derslerinin okullarda yer almasındaki temel amaç bireyin mensubu olduğu devlete uygun vatandaş tipini yetiştirmektir”. Görüşlere de bakıldığında vatandaş yetiştirme görevi bütün derslerde ana hedef olmak la beraber en çok görev sosyal bilgiler dersine düşmektedir.

Sosyal bilimler, insanları ve toplumları geçmiş ve günümüzdeki yaşamlarıyla derinlemesine inceleyen ve belirli metodolojik ilkeler ekseninde bilimsel bilgiler üreten disiplinler yelpazesidir. Sosyal bilimler, insanla ilgili bilgiler üretmektedir. Sosyal bilimler yelpazesi altında yer alan her bir bilim disiplini, insanla ilgili bir boyutu inceleyerek o boyut ekseninde bilimsel bilgiler üretmektedir. Bu bağlamda, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi, sosyal bilimler şemsiyesi altında yer alan başlıca disiplinlerdendir (Doğanay, 2003:23). Sosyal bilgiler, sosyal bilimler şemsiyesi altında yer alan çok sayıda disiplinin bulgularının bütünleştirilip öğrencilerin düzeylerine göre indirgenmesiyle, öğrencilerin toplumsal varoluşlarını gerçekleştirmeleri ve sosyal yaşama uyum sağlamaları için gereken bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir vatandaşlık eğitimi programıdır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005:6). Erden’e (bt:8) göre de “sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlanabilir.

Rousseau, Emile eserinde ideal toplum için iyimser, çevresine duyarlı, toplumsal bilinç sahibi, demokratik bir birey yetiştirilmesi sürecine, eğitimsel açıdan dikkat çekmektedir (Tütüncü, 2013:312). Bu süreç sosyal bilgiler ders programının vatandaşlık eğitimi ile ilgili amacına uygunluk gösterir. Sosyal bilgiler öğretiminin amacı; öğrencilere,

demokratik bir toplumda duyarlı ve etkin yurttaşlar olabilmeleri için gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmaktır (Öztürk, 2006:761). Anlaşıldığı gibi sosyal bilgilerin temel amacı “etkin vatandaşlar yetiştirmek” tir. Etkili vatandaşlık, bir ülkede eğitim sisteminin genel amacı olmakla birlikte, okul programları içinde bu görev en fazla sosyal bilgiler dersine düşer (Öztürk ve Otluoğlu, 2005:17). Sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin vatandaşlık görevleri ve dünyayı tanıma yetenekleri ve ekonomik yaşama fikri ve yetenekleri gelişmektedir (Erden, 2004:31).

Sosyal bilgiler, 20. yy’ın başlarında, özellikle ABD’de sosyal yaşamın giderek karmaşıklaşması, toplumsal değişmelerin ve çatışmaların artması ile birlikte eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak girmiştir. Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, İlerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir (Erden, bt:6). Bu durumun, “Sosyal bilgiler” adı verilen konu alanının doğuş gerekçesi ve eğitimin bahsedilen toplum yönünün, yani “Sosyal bilgiler” in çıkış sebebi olarak açıklamak mümkündür (Dönmez, 2003:34). Sosyal bilgiler ilk kez, ABD’de 1892 yılında toplanan Ulusal Eğitim Konseyi tarafından ele alınmıştır. Bu konsey, ulusal toplum anlayışını oluşturmak üzere sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal bilgiler dersinin yetiştiği (programı); tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden oluşturulmuş ve toplumun gereksinimlerine göre içerik yeniden yapılandırılmıştır (Sönmez, 1997:8). Sosyal bilgiler kavramının kabulü ise ilk kez yine ABD’de 1916 yılında Milli Eğitim Derneğinin “Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi” tarafından gerçekleştirilmiştir. Komite bu kavramı; *“Konusu doğrudan insan toplumunun teşkilatına ve gelişmesine toplumsal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana dair bilgiler, sosyal bilgilerdir.”* şeklinde tanımlamıştır (Dönmez, 2003:34).

Ülkemizde sosyal bilgilerin gelişimine bakıldığında; Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti yıkılmış ve ülke topraklarının önemli kısımları işgale uğramıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde verilen bağımsızlık mücadelesi başarı ile sonuçlanmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilanını takiben Atatürk önderliğinde birçok alanda inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Ülkenin o günkü durumu öğretim programlarına doğrudan yansımıştır. Cumhuriyet döneminin ilk programlarında (1926, 1936) milli ve vatani duyguları güçlü, yapılan yeniliklere sadık iyi vatandaşların yetiştirilmek istendiği açıkça görülmektedir (Kuş, 2014:133).

1962 program taslağında, sosyal bilgilerin doğasına uygun olarak ilk adım atılarak;

ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıfta okutulan tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersinin yerine “toplum ve ülke incelemeleri” adıyla yeni bir ders getirilmiştir. Türkiye’de “Sosyal Bilgiler” isminin ilk kez geçmesi 1968 öğretim programıdır. 1968’de başlatılan uygulamaya 1985’te son verilmiştir. Ortaokullarda, sosyal bilgiler eğitimi sonlandırılmış, bunun yerine, milli coğrafya ve milli tarih dersleri başlatılmıştır. 1992 yılında “vatandaşlık bilgileri” uygulamaya konmuştur. 1997 yılında ise sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden sonra ilköğretim okullarında “milli tarih” ve “milli coğrafya” dersleri uygulamadan kaldırılmış, yerlerine sosyal bilgiler dersinin getirilmesi kararlaştırılmıştır (Kuş ve Aksu, 2017:20).

Sosyal Bilgiler öğretimiyle ilgili önemli bir değişim 2005 yılında yaşanmıştır. Bu değişime bağlı olarak, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) yapmış olduğu sosyal bilgiler tanımında, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine, sosyal bilimlere, vatandaşlık bilgisine, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle olan etkileşimin bugün ve gelecek bağlamında incelenmesine vurgu yapılmaktadır (MEB, 2005). Bir başka deyişle sosyal bilgiler, merkezine iyi ve sorumlu vatandaşlığı, insan ve toplum gibi kavramları koymakta ayrıca yapısı gereği disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemektedir. Daha önceki öğretim programlarında var olan bilgi merkezli anlayıştan farklı olarak mevcut öğretim programlarında bilgi yanında beceri ve değerlere de ağırlık verildiği görülmektedir. Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi bakımından en önemli hususlardan biri de “öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade etmelerine imkân sağlanması” olup bu anlayış 2005 programlarının merkezini oluşturmaktadır (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın son değişikliği 2018 yılında olmuştur. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın genel amaçları 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin; (MEB, 2018a:8)

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların

yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,

4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,

6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,

9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aşağıdaki becerilerin kazandırılması da amaçlanmaktadır (MEB, 2018a:9).

Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Becerileri

Sosyal Bilgiler Dersi Programı Becerileri	
1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Sosyal bilgiler dersi programı amaçları ve Tablo 2.1.'de görülen becerilere baktığımızda vatandaşlık eğitimi sosyal bilgiler programının en temel amacı olduğunu görüyoruz. İstenilen vatandaş milli bilince sahip, ülkesini seven, Atatürkçü düşünce sistemine uygun, çevresini ve ülkesini tanıyan, kültürün devamlılığını sağlayan, hukukun üstünlüğünü kabul etmiş, sorunlara karşı duyarlı, hak ve sorumluklarını bilen ve sorunlarını buna göre çözen, katılımcı demokratik ve özgür bir vatandaş isteniyor.

Vatandaş kavramına baktığımız da ilk defa 1789 Fransız İhtilali ile siyasî bir anlam kazanan “yurttaş” kelimesi, son iki asırda sözlüklerimize girmiştir. Fransız Millî Meclisi tarafından kabul edilerek 26 Ağustos 1789 tarihinde yayınlanan “İnsan ve Vatandaş/Yurttaş Hakları Beyannamesi (Declaration Des Droits De L’Homme Et Du Citoyen) başlıklı belge, “vatandaş” kelimesini hafızalara yerleştirmiştir. Bütün dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de yaklaşık olarak 19. yüzyıla kadar “vatandaş” ya da “yurttaş” kelimesi kullanılmaz, onun yerine “Kul, Taife, Teb’a Reaya, Millet” sözcükleri kullanılırdı. Bunların hepsi monarşik idarelerde bir tek anlam ifade ederdi” ve bu kelimeler, Yönetici (Monark) karşısında siyasî ve hukukî hiçbir hakkı olmayan sosyal bir sınıf kazanmamış insanlar anlamına gelirdi

(Yılmaz, 2000: 91). Vatandaş, aynı vatanda yaşayan ve bir devlete bağlı olan kişi demektir (Altunya, 1998:15). Unat'ın (1966:21) tanımına göre vatandaşlık, toplumsal bağlılığa dayanan, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, menfaat, ilgi, duygu dayanışması yaratan hukuki bir bağlıdır.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 66. maddesine göre "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür." Bu maddeye göre Türklük kavramı vatandaş kavramının yerine geçmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün söylemiyle kendini Türk hisseden Türk'tür sözü burada geçerlidir. Vatandaşlık kavramı devlete bağlı olmak olarak görülmüştür.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin başarıya ulaşabilmesi için, en başta eğitim sisteminin insan haklarını dikkate alan biçimde düzenlenmesi gerekir. Bu tür bir eğitim sistemi her şeyden önce, tüm öğrencilerin eğitim haklarından en üst düzeyde yararlanmalarını sağlayacak şekilde örgütlenmelidir. Bunun için öncelikle temel eğitim herkese açık olmalı ve bundan sonraki eğitim düzeylerinden sadece belli bir ayrıcalıklı kesim değil, herkes yararlanmalıdır. Ulusal kaynakların yeterli olmadığı hallerde, uluslararası kuruluşlar geliştirmekte olan eğitim düzeylerine destek sağlamalıdır (Turcan, 2005:22).

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinin gerekliliği ve önemi MEB (2010)'da şöyle açıklanmıştır: Bireylerin doğuştan sahip oldukları hakların farkında olmaları, onları kullanma ve korumayı istemeleri, bu hakların öneminin bilincine varmaları; neyi, niçin, nasıl koruyabileceklerini bilmeleri eğitim ve öğretim süreçlerine etkin olarak katılacakları bir eğitimle mümkün olabilir. İnsan hakları eğitimi, demokrasi eğitiminin içinde yer almaktadır. Bu dersin eğitim ve öğretiminde; öğrencilere vatandaşlık, demokrasi ve insan haklarıyla ilgili temel kavramların tanıtılması, insan haklarının korunup uygulanmasıyla ilgili farkındalık, bilinç, düşünce, duyarlılık, tutum ve davranış kazandırmanın amaçlandığı vurgulanmıştır.

2.5. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Özdemir (2012) bu makalesinde, Rousseau'nun eğitim düşüncesinde yer alan özgürlük ve bağımlılık kavramları arasındaki çelişki irdelenmektedir. Rousseau doğası gereği iyi olan insanın toplumsal kurumlar tarafından bozulduğunu öne sürmekte ve iyi bir birey yetiştirmenin yöntemini aramaktadır. Ancak onun yöntem arayışında göz ardı ettiği konu eğitimci ve öğrenci arasındaki ilişkidir. Özgür ve iyi bir birey yetiştirmek isteyen Rousseau, öğrencisini toplumsallaşma sürecinde kazanıldığını iddia ettiği kölelik

bağlarından kurtaramamaktadır. Bu çalışmada Rousseau'nun eğitim modelinin bu yönü açıklanacaktır. Araştırmada sonuç olarak; Rousseau, *Emile*'de toplumsallaşma süreci içerisinde değişen insanın nasıl iyi bir birey ya da yurttaş olarak yetiştirilebileceğini tasarlar. Fakat eğitim tasarısının bir parçası olan “özgür insan yetiştirme idealinin çok da başarılı olduğu söylenemez. Rousseau insanları ihtiyaçlara göre şekillendirmeyi uygun görerek insan doğasında meydana gelecek değişimi göz ardı etmektedir. Rousseau'nun tüm bu düşünceleri dikkate alınarak onun eğitim kuramının çelişkili bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Işık (2013) tarafından yapılan çalışmada konu çağımızı etkileyen en önemli eğitim filozoflarından biri olan Rousseau' dur. Çalışmada Rousseau'nun felsefe anlayışı, önemli kavramları üzerinden aktarılmış, eğitim üzerine düşünceleri felsefesiyle ilişkilendirilerek sunulmuştur. Felsefesinde iki ana aspekt ön plana çıkmaktadır. Bunlar doğa ve çocuktur. İkisi de onun eğitim felsefesinde büyük önem taşımaktaydı. Onun felsefesinin nedeninin kavranması için, onun geçmişinin ve yazdığı bağlamın anlaşılması gereklidir. Bu sebeple giriş bölümündeki kısa hayat hikayesi, eserleri ve aydınlanma, hangi olay ve durumların Rousseau'yu bu şekilde düşünmeye ve yazmaya teşvik ettiğini anlamamızı sağlamaktadır. Araştırmada eser evreler halinde incelenerek yansıtılmıştır. Son olarak, sonuç bölümünde onun genel bir analizine değinilmiştir. Sonuç olarak onun felsefesinin anahtarı olan gelişimin aşamaları, sadece bir çocuğu yavaşça geliştirilmesi için izin verilmesi anlamına geliyordu. Doğa çocuğa öğretecekti. Bu çocuğun yalnız bırakılma zorunluluğu anlamına gelmiyordu, fakat daha ziyade çocuğun eğitiminde temel araç olarak doğanın öğretmen tarafından kullanılması gerektiği anlamına geliyordu. Buna eklenen onun negatif eğitim kavramları, farklı aşamalardaki müfredat vb. eğitiminin oldukça durgun sistemde bir şeyler meydana getirmeyi amaçlamıştı.

Ceylan (2014) tarafından yapılan çalışmada Rousseau'nun “Emile” adlı kitabı incelenmiştir. Literatür tarama gerçekleştirilerek kitap ve yazarı hakkında bilgiler derlenerek düşünceler desteklenmiştir. Kitaptaki düşünceler yorum yapılmadan sayfa sayıları verilerek başlıklar altında toplanmıştır. Araştırmadaki amaç okuyucunun kitap hakkında genel bilgilere sahip olması, Rousseau'nun değindiği noktalara dikkat çekmek ve kitaptaki gözden kaçırılmaması gereken cümleleri vurgulamaktır. Araştırmanın sonucunda Rousseau, doğal yaşamı tamamen değiştirmenin insanı uygarlaştırmayacağını, tam tersi hiçbir gelişime ayak uyduramayıp tutsak bir hale getireceğini savunmaktadır. Ona göre insan doğal bir ortamda yaşamalı ve yaşadığı ortamı özünde hissetmeli, özümsemelidir. Ayrıca çocuğa bir şey öğretilcekse önce bu bilginin ne işle yarayacağını ona göstermeliyiz ki, çocuk hem öğrenmeye istekli olsun hem de öğrendiği bilgiyi nerede kullanacağını bilinciyle kalıcı

bilgi edinmiş olsun. Elbette öğrettiğimiz bilgilerin uygulanmasında bizlerin de iyi birer örnek olmamız eğitimin püf noktasıdır. Rousseau'ya göre bir diğer önemli nokta ise çocuğa bilginin direk verilmemesi, çocuğun bilgiyi elde etmeye çalışmasıdır. Eğitimde kız ile erkek öğrenci arasındaki farkı da gözetmek gerekmektedir. Bu farkları da Rousseau, kitabında ayrıntılı olarak işlemiştir.

Genç (2015) tarafından yapılan çalışmada Fransız Yazınının Aydınlanma Dönemi yazarlarından olan Jean-Jacques Rousseau'nun ağırlıkla eğitim konusuna adanmış olan Emile (Bir Çocuk Büyüyor) isimli yapıtında kadına bakış açısını irdelemeye çalıştık. İsmi kahramanının ismiyle özdeş olan roman, yazarın kuram ve görüşlerini bilimsel ilkeler ışığında geliştirdiği Emile'in eğitimini konu edinir. Yazıldığı dönemde derin yankılar uyandıran kitap, eğitbilim alanında uygulamaya dönük kuramlar geliştirilmiş ilk yapıt olmasıyla önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan belki de yazından çok bilimsel çalışmalara kaynaklık edip, esin kaynağı olmuştur. Roman, yazarın düşsel olarak yarattığı Emile isimli erkek çocuğun bebeklik yıllarından yetişkinliğine dek nasıl bir eğitim anlayışıyla yetiştirilmesi, terbiye edilmesi gerektiği temel izleği üzerine kuruludur. Ancak biz çalışmamızda özel bir alana ilgimizi yönelterek Rousseau'nun gerek Emile ile bağlantılı olarak gerekse doğrudan kadını odağına oturtarak ona yönelik nasıl bir bakış sergilediğini gözler önüne sermeye çalışacağız. Bu nedenle yapıtta kadın eğitimi konusuna nasıl ve ne şekilde yer verildiğini yine romandan alıntı ve göndermelerle yapmaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda Rousseau'nun özgür ve eşitlikçilik üzerine temellenen düşünce biçimi yalnızca erkek cinsi için geçerlidir. Kitapta sıkça dillendirdiği gibi kadına erkeğe tanıdığı hak ve özgürlükleri tanımaz. Bu açıdan Emile'yi kadın ve/veya erkek için farklı eğitim anlayışları açısından değil 'birey eğitimi' açısından yararlanılabilecek bilgi ve görüşler ışığında okumanın daha doğru olabileceği söylenebilir.

Kolay (2015) tarafından yapılan çalışmada 18. yüzyıl aydınlanma filozofu olmalarına rağmen çağımızın sorunlarına ışık tutan, düşünce tarihinde önemli etkiler bırakmış ve halen bunu devam ettiren iki büyük düşünür Rousseau ve Kant'ın felsefelerinde insan doğası ve eğitim arasındaki ilişkileri ortaya koymayı ve karşılaştırmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda araştırma, literatür incelemeye dayalı basılı, yazılı kaynaklardan yararlanarak gerçekleştirilmiştir. Nitel bir araştırma yaklaşımı çerçevesinde hazırlanan bu çalışmada Rousseau ile Kant'ın insan doğası ve eğitim anlayışlarının ortaya konulması ve aynı zamanda karşılaştırmalı olarak incelenmesi tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Kant ile özgürlük hakkındaki aykırı görüşleriyle birçok çevrede tepkiyle karşılanan Rousseau'nun en önemli ortak noktası, her iki düşünürün ilk olarak insanın doğuştan saf, temiz ve iyi

olduğunu öne sürmeleridir. Fakat toplum ve siyaset hakkındaki görüşlerinin farklılığı gerek etik alanda gerekse eğitim alanında farklı sonuçlara ulaşmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda Rousseau, insanın doğal gelişimine, doğaya ve doğallığa uygun olarak şekillenen bir eğitim verilmesi gerektiğini savunurken Kant, akli kendisine inceleme konusu yaparak ideal bir eğitimi, insanın arzu ve eğilimlerine göre değil, aklın ilkelerine diğer bir ifadeyle ahlak yasasına uygun bir şekilde yetiştirilmesinde görür. Dolayısıyla Kant, gerçek eğitimi, insan doğasını disipline etmek suretiyle onu kültürlenme, medenileştirme ve ahlakileştirme süreci olarak değerlendirmesiyle Rousseau'dan ayrılır sonucuna ulaşmıştır.

Badamchi (2016) tarafından yapılan çalışmada çalışmada iki aydınlanma filozofunu, Kant ve Rousseau'yu, eğitim felsefeleri üzerinden karşılaştırarak, özellikle Kant'ın eğitim kavrayışı üzerindeki Rousseau etkisini incelemeyi hedeflemektedir. Rousseau'nun *Emile* eserinden çıkarsayabileceğimiz belli başlı prensipler (doğacılık, deneyimlemenin önemi, hümanizm, ölçülülük ve otonomi) ile Kant'ın *Über Pädagogik* eserindeki eğitimle ilgili kavrayışı arasında paralelliğin olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yazının temel iddiası şudur: Kant, eğitim felsefesi açısından Rousseau'dan önemli ölçüde etkilenmiştir fakat Kant'ın tam anlamıyla Rousseaucu bir eğitim felsefesi geliştirdiğinden bahsetmemiz de zordur. Bu iddiayı tanıtlamak için, Rousseau'nun 1762 yılında basılan *Emile* eseri ile Kant'ın 1803 yılında basılan *Über Pädagogik* eserleri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Kant'ın eğitime ilişkin fikirleri, Rousseau'nun eğitim felsefesinden etkilenmiş ve ilham almıştır. Fakat bu demek değildir ki Kant, tam anlamıyla Rousseaucu bir eğitim felsefesi geliştirmiştir. Kant, ahlak felsefesini eğitim anlayışına transfer etmiş ve bu anlamda, özgün ve tutarlı bir eğitim kavramsallaştırması geliştirmiştir.

Tüfenkçi ve Çetin (2017) tarafından yapılan çalışmada Rousseau, insan doğasını ve bu doğadan kaynaklanan her şeyi ilk haliyle iyi kabul eder. Bu nedenle eğitimin insan doğasını törpülemeye dönük olmaması, insan doğasındaki olumlu duyguları açığa çıkarması gerektiği üzerinde durur. Rousseau'nun *Emile* adlı eserinde dile getirdiği bu düşüncelerin eğitimciler üzerinde büyük etkisi olmuş, özellikle modern eğitim yaklaşımlarının değer eğitimi anlayışlarına yön vermiştir. Bu makalede insan doğasının salt iyi olduğunu kabul eden Rousseau'nun negatif eğitim yaklaşımı incelenmiş, negatif eğitimin değerler eğitimi açısından önemi tartışılmıştır. Bu bağlamda Rousseau'nun özgün insan doğası anlayışı çıkış noktası, temel iddiaları ve ana kavramları açısından irdelenmiştir. Rousseau'nun eğitim anlayışının değerler eğitimi açısından önemi ve Rousseaucu negatif eğitim anlayışının değerler eğitimine yansımaları da makale kapsamında ele alınmış, sonuç bölümünde negatif eğitim anlayışının günümüz değerler eğitimi açısından önemi tartışılmıştır. Sonuç olarak

Rousseau'nun yaşıyarak, deneyerek ve keşfederek öğrenmeyi öngören eğitim felsefesi ve bu felsefeden etkilenmiş alternatif ve bütüncül eğitim görüşleri ahlak ve değerler eğitimi bağlamında yeniden ele alınıp değerlendirmeyi hak etmektedir. Sadece bu açıdan baktığımızda bile Rousseau'nun insan doğasının iyiliğine yaptığı vurgu bizim için önemlidir.

Tural (2018) tarafından yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda vurgulanan temel değerlerin, Emile eseri içinde ne sıklıkta ve ne şekilde yer aldığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın veri toplama süreci içinde Emile'nin veri toplama aracı olarak kullanıldığı ve verilerin eserden doküman incelemesi ile toplandığı bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Araştırmaya ilişkin veri analizinde ise nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre Emile eseri içerisinde, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında yer alan dayanışma ve estetik değeri dışındaki tüm değerlere rastlanılmıştır. İlgili eser içinde en çok özgürlük, aile birliğine önem verme ve sevgi değerlerine rastlanırken, en az ise tasarruf ve dayanışma değerlerinin tekrar edildiği anlaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilen analiz edilmesi ile ulaşılan sonuçlar ile eğitimsel açıdan, Rousseau'nun Emile eserinin önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Emile içerisinde Sosyal Bilgiler Programı kapsamında yer alan değerlerin çoğunlukla yer alıyor oluşu, eserin hem eğitime ilişkin verdiği mesajlar ile hem de değerler eğitimi açısından önemini ortaya koymaktadır. Eser içerisinde bireysel ve toplumsal gelişim ve ilerleme için gerekli görülen değerlerin sıkça vurgulanması, eserin değerler eğitimi kapsamında yararlanılabilecek alternatif bir yardımcı kaynak olduğu sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada J.J. Rousseau'nun 1762 yılında yazdığı “Emile” ya da ‘Eğitim Üzerine’ eserindeki çocuk, çocuk eğitimi ve İdeal vatandaş özellikleri hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:41). Nitel araştırmacılar dokümanları inceleyerek, davranışları gözlemleyerek ve katılımcılarla görüşerek kendileri veri toplarlar (Cresswell, 2016). Nitel araştırma yapan kişi, verileri anlamlandırır ve anlaşılır hale getirir (Neuman, 2006:160). Nitel araştırmalar, geniş bir bakış açısı sunmalarından ötürü derinlemesine bilgi sağlarlar (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Kılıç, 2009:248). Yazılı doküman ve belgelerin analizi nitel araştırmada gerek kendi başına gerekse görüşme ve gözlemle elde edilen bilgilere destek amacıyla kullanılan bir bilgi toplama yöntemidir. Nitel araştırmada toplanan bilgiler de çeşitlilik gösterir. Toplanan bilgiler gözlem notları, görüşme kayıtları, dokümanlar, resimler ve diğer grafik sunumlar (çizimler, tablolar gibi) şeklinde olabilir. Yukarıda sözü edilen yöntemlerle toplanan çeşitli türdeki bilgilerin kodlanması, analizi ve yorumlanması ise sistematik bir yaklaşımı gerektirir (Coffey ve Atkinson, 1996).

“Emile” adlı kitabın incelenmesinde doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doğrudan görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliliğini artırmak için görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanında çalışmaya ilişkin görsel ve yazılı doküman incelemesi yapılabilir. Bu da gösteriyor ki doküman incelemesi ayrı bir yöntem olarak kullanıldığı gibi diğer yöntemleri desteklemek içinde kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:18). Bu araştırmada Doküman inceleme ayrı bir yöntem olarak kullanılmıştır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:190).

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Nitel araştırmada kullanılan örneklem modeline “amaçlı örneklem” ismi

verilmektedir. Olasılık kuramına dayalı olarak geliştirilmiş olan nicel örneklem yaklaşımlarının aksine amaçlı örneklem modelinde temel amaç, araştırmanın konusunu oluşturan kişi, olay ya da durum hakkında ve belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamaktır (Maxwell, 1996). Bu araştırmadaki örneklem J.J. Rousseau'nun Emile ya da Eğitim üzerine eseridir. J.J. Rousseau'nun çocuk ve çocuk eğitimi hakkındaki görüşlerini yansıttığı “Emile ya da Eğitim Üzerine” eseri eğitim içerikli yazılmış toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Bu araştırmada, ilk üç bölüm incelenmiştir. İlk üç bölümün çocuk ve eğitim kavramlarına daha fazla yer vermiş olması, ideal vatandaşın bu bölümde tanımlanması ve ayrıntılı analiz yapılmak istenmesi bu durumda etkili olmuştur. İlk üç bölümün seçilmesinde Sosyal Bilgiler dersi programının uygulandığı yaş aralığını kapsıyor olması da etkilidir.

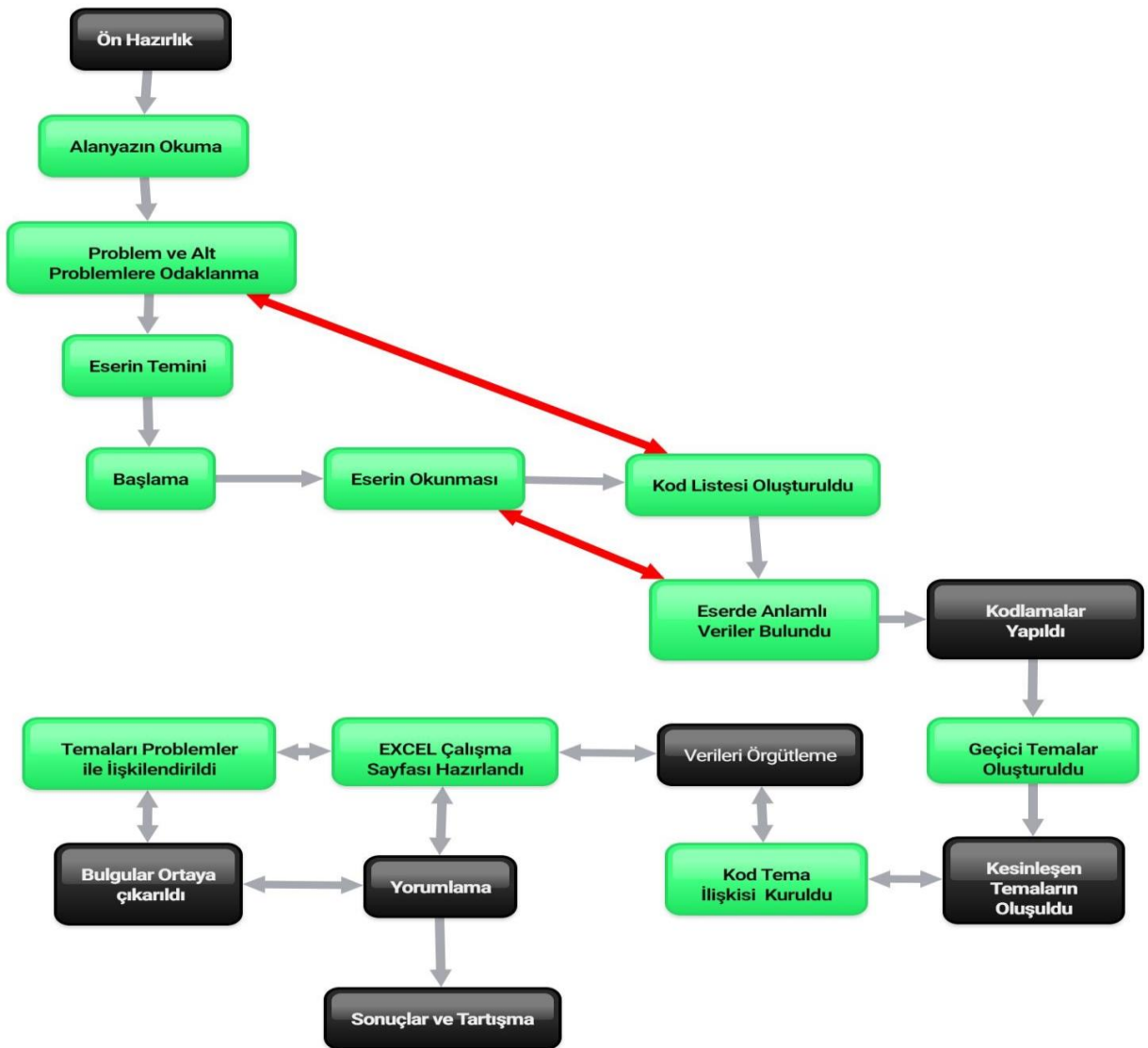
Araştırmada kullanacağımız “Emile ya da Eğitim Üzerine” eserinin dilimize birçok çevirisi mevcuttur. Araştırma için seçilecek çevirinin Türkçeye uygunluğu ve sadeliğinin yanında araştırmalarda en fazla kullanılan çeviri olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle kaynak olarak alacağımız eser Türkiye İş Bankası Kültür Yayıncılık tarafından Hasan Ali YÜCEL klasikler dizisi olarak basılmış Yaşar AVUNÇ tarafından Türkçeye çevrilmiş J.J. Rousseau'nun “Emile” ya da Eğitim Üzerine kitabıdır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI ve VERİLERİN ANALİZİ

İçerik Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi için verilerin hazırlanmasını ve organizasyonu, sonra verileri kodlamayı, kodların bir araya getirilmesi temalara indirgemeyi ve son olarak veriyi şekiller, tablolar veya bir tartışma halinde sunmayı içermektedir (Creswell, 2016). Bu araştırmada verilerin analizinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, çeşitli yazılı dokümanlar, fotoğraflar, videolar ve ses kayıtlarını da içeren ve insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim durumlarında kullanılabilir (Berg & Lune, 2015). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:242). İçerik analizi özellikle sosyal bilimler alanında kullanılan bir tekniktir. İçerik analizi, metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimeleri veya kavramların varlığını belirlemek için

kullanılır (Akgün, Büyüköztürk vd., 2010:269). Araştırmada içerik analizinde tümevarımcı analiz yapılmıştır. Nitel araştırmada, tümevarım ilkesi hakimdir ve araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve detaylı bilgilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, topladığı bilgileri anlamlı bir yapıya kavuşturma, yani bu bilgilerden yola çıkarak bir teori oluşturma çabası içindedir (Glaser & Strauss, 1967). Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir: verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2016:243). Yapılan araştırmada Şekil 3.1.'de görüldüğü üzere bu dört aşama izlenmiştir.

Şekil 3.1. Elde Edilen Verilerin Analizinde İzlenen Aşamalar

Tablo 3.1. Kodlama Örneği

YARGI	KODLAMA
Çocuklara hiçbir zaman ceza olarak ceza vermemek gerektiğini ancak bu cezanın her zaman onlara kötü davranışlarının doğal bir sonucu imiş gibi gelmesinin uygun olacağını anlatmak için epey şey söyledim.	Ceza Doğal Sonuç Davranış Yönetmek Yol Gösterme
Ona bir gerçeği öğretmekten daha çok, her zaman gerçeği bulmak için nasıl davranması gerektiğini öğretmek daha önemlidir.	
Akranlarına yol göstermek , onları yönetmek için biçilmiş kaftandır: Yetenek ve deneyim onda hak ve otoritenin yerini tutar.	
Anne baba arasında artık yakınlık yoksa aile topluluğu artık yaşama bir tat veremiyorsa , o zaman bunun yerine elbette kötü alışkanlıklara başvurmak gerekir.	Anne Baba Kötü Alışkanlık Özgürlük Büyüme Vücut yapısı
Çocuklar, doğal durumda bile, ancak tam olmayan, büyük insanların uygarlık durumunda sahip olduklarına benzer bir özgürlüğe sahiptirler.	
Bir çocuğun kollarını bacaklarını tutan uyuşukluk, baskı, olsa olsa kanın, sıvıların dolaşımını güçleştirebilir, çocuğun güçlenmesini, büyümesini engelleyebilir ve vücut yapısını bozabilir.	
Toplum dışında tek başına yaşayan bir insan, kimseye borcu olmadığı için dilediği gibi yaşar ama ister istemez başkalarının zararına yaşadığı toplumun içinde yaşamını sürdürmesinin bedelini başkalarına çalışma karşılığı ödemek zorundadır; bunun istisnası da yoktur; demek oluyor ki toplumsal insan için çalışmak bir görev dir.	Çalışma Görev Boyun eğme Buyurmak Görev Yükümlülük
Boyun eğmek ya da buyurmak sözleri onun sözlüğünden çıkacaktır. Görev ve yüküm sözcükleri; ama güç, zorunluluk, güçsüzlük ve zorlama sözcükleri bu sözlükte büyük bir yer almalıdır.	

Bu bölümde araştırmacı elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışır. Bu bölümde bazen bir sözcük bazen bir kelime veya bir paragraf veri olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:243). Bu araştırmada kodlama yapılmadan önce Emile eseri bir kez okunmuş ve daha sonra ikinci okumada kodlamalar yapılmıştır. Kodlamalar yapılırken Tablo 3.1.'de görüldüğü üzere araştırmanın hedefi ve kavramsal çerçevesi dikkate alınmış ve bu doğrultuda eser içerisinde anlamlı veriler bulunmuş ve kodlamalar yapılmıştır. Verilere kodlar verilirken hedef ve kavramsal çerçeve doğrultusunda önceden kodlar belirlense de okuma sırasında yeni kodlar ortaya çıkmıştır. Eserde elde edilen veriler kodlanmış ve kodlar sınıflandırılmıştır.

Temaların Bulunması

Kodlama tamamlanıp sınıflandırıldıktan sonra kodlar bir araya getirilmiştir. Kodlardan yola çıkarak araştırmanın hedefi doğrultusunda Tablo 3.2.'de görüldüğü üzere

tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Araştırmamızın hedefi olan çocuk, eğitim ve vatandaşlık ana tema olarak belirlenmiştir. Ana temalar doğrultusunda literatür taranmış ve alt temalar oluşturulmuştur. Temalar oluşturulurken kodlar ile beraber paragraf ve cümlelerin içeriği dikkate alınmıştır.

Tablo 3.2. Tema ve Alt Tema Oluşturma Örneği

YARGI	KODLAMA	TEMA ALT TEMA
Çocuklara hiçbir zaman ceza olarak ceza vermemek gerektiğini ancak bu cezanın her zaman onlara kötü davranışlarının doğal bir sonucu imiş gibi gelmesinin uygun olacağını anlatmak için epey şey söyledim.	Ceza Doğal Sonuç	EĞİTİM Ödül-Ceza Yöntem Hedef
Ona bir gerçeği öğretmekten daha çok, her zaman gerçeği bulmak için nasil davranması gerektiğini öğretmek daha önemlidir.	Davranış Yönetmek Yol Gösterme	
Akranlarına yol göstermek , onları yönetmek için biçilmiş kaftandır: Yetenek ve deneyim onda hak ve otoritenin yerini tutar.		
Anne baba arasında artık yakınlık yoksa aile topluluğu artık yaşama bir tat veremiyorsa , o zaman bunun yerine elbette kötü alışkanlıklara başvurmak gerekir.	Anne Baba Kötü Alışkanlık	ÇOCUK Aile Özgürlük Sağlık
Çocuklar, doğal durumda bile, ancak tam olmayan, büyük insanların uygarlık durumunda sahip olduklarına benzer bir özgürlüğe sahiptirler.	Özgürlük Büyüme Vücut yapısı	
Bir çocuğun kollarını bacaklarını tutan uyuşukluk, baskı, olsa olsa kanın, suyuğun dolaşımını güçleştirebilir, çocuğun güçlenmesini, büyümesini engelleyebilir ve vücut yapısını bozabilir.		
Toplum dışında tek başına yaşayan bir insan, kimseye borcu olmadığı için dilediği gibi yaşar ama ister istemez başkalarının zararına yaşadığı toplumun içinde yaşamını sürdürmesinin bedelini başkalarına çalışma karşılığı ödemek zorundadır; bunun istisnası da yoktur; demek oluyor ki toplumsal insan için çalışmak bir görevdir .	Çalışma Görev Boyun eğme Buyurmak Görev Yükümlülük	VATANDAŞLIK Çalışma Hakkı Görev Hak
Boyun eğmek ya da buyurmak sözleri onun sözlüğünden çıkacaktır. Görev ve yüküm sözcükleri; ama güç, zorunluluk, güçsüzlük ve zorlama sözcükleri bu sözlükte büyük bir yer almalıdır.		

Kodların ve Temaların Düzenlenmesi Bulguların Tanımlanması

Eserde elde edilen veriler, kodlara ve temalara göre düzenlendikten sonra yorum katılmadan bulgular tanımlanmıştır. Tablo 3.3.'te görüldüğü üzere veriler tanımlanırken yorum katılmamış sadece veriler kendi ifadelerimle tanımlanmıştır. Tanımlamalar yapılırken kodların yanında paragrafın ve cümlelerin içeriğine dikkat edilmiştir. Elde edilen bu tanımlar birbirleriyle ilişkilerine göre birleştirilip raporlaştırılmıştır.

Tablo 3.3. Verilerin Tanımlama Örneği

YARGI	TANIMLAMA	TEMA ALT TEMA
Çocuklara hiçbir zaman ceza olarak ceza vermemek gerektiğini ancak bu cezanın her zaman onlara kötü davranışlarının doğal bir sonucu imiş gibi gelmesinin uygun olacağını anlatmak için epey şey söyledim.	Ceza yöntemi kullanılmamalıdır.	EĞİTİM Ödül-Ceza Yöntem
Ona bir gerçeği öğretmekten daha çok, her zaman gerçeği bulmak için nasıl davranması gerektiğini öğretmek daha önemlidir.	Amaç öğretmek değil, öğrenmeyi öğretmektir.	
Anne baba arasında artık yakınlık yoksa aile topluluğu artık yaşama bir tat veremiyorsa, o zaman bunun yerine elbette kötü alışkanlıklara başvurmak gerekir.	Olumlu aile ortamı kötü alışkanlıklardan uzak tutar.	ÇOCUK
Bir çocuğun kollarını bacaklarını tutan uyuşukluk, baskı, olsa olsa kanın, sıvıların dolaşımını güçleştirebilir, çocuğun güçlenmesini, büyümesini engelleyebilir ve vücut yapısını bozabilir.	Kundaklama gibi uygulamalar çocuğun fiziksel gelişimini olumsuz etkiler.	Aile Sağlık
Toplum dışında tek başına yaşayan bir insan, kimseye borcu olmadığı için dilediği gibi yaşar ama ister istemez başkalarının zararına yaşadığı toplumun içinde yaşamını sürdürmesinin bedelini başkalarına çalışma karşılığı ödemek zorundadır; bunun istisnası da yoktur; demek oluyor ki toplumsal insan için çalışmak bir görevdir.	Çalışmak toplumsal bir görev bir borçtur.	VATANDAŞLIK Çalışma Hakkı Görev Hak

Bulguların Yorumlanması

Bu bölümde tanımlamalar sonucu elde edilen bilgiler yorumlanmış ve literatürden yararlanılarak tartışılmıştır. Bulguların yorumlanması ve tartışılması bölümünde araştırmacının düşüncelerinin yanı sıra literatürden alıntılara yer verilmiş ve araştırmanın sonucu ortaya çıkmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Nitel araştırma sonuçlarının kalitesi, özgünlüğü ve inandırıcılığı onun geçerli ve güvenilir olmasına bağlıdır (Yıldırım, 1999). Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu şekliyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Güvenirlilik ise bir araştırmada elde edilen sonuçların farklı araştırmacılar tarafından da elde edilmesi şeklinde yorumlanabilir (Marvasti, 2004). Mayring (2000) güvenirlilik için, ölçümün doğruluğunu, yaklaşımı doğruluğunu anlatmaktadır ifadesini kullanır. Nitel araştırmalarda araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği olarak tanımlanabilecek güvenirlikten çok, araştırmanın sonuçlarının doğruluğunun yani geçerliliği daha çok önemlidir (Topkaya, 2006).

Araştırmada geçerliliği sağlamak için; araştırmanın amacı olan; J.J. Rousseau'nun çocuk, çocuk eğitimi ve ideal vatandaş ile ilgili görüşlerini ortaya koymak için uygun olan

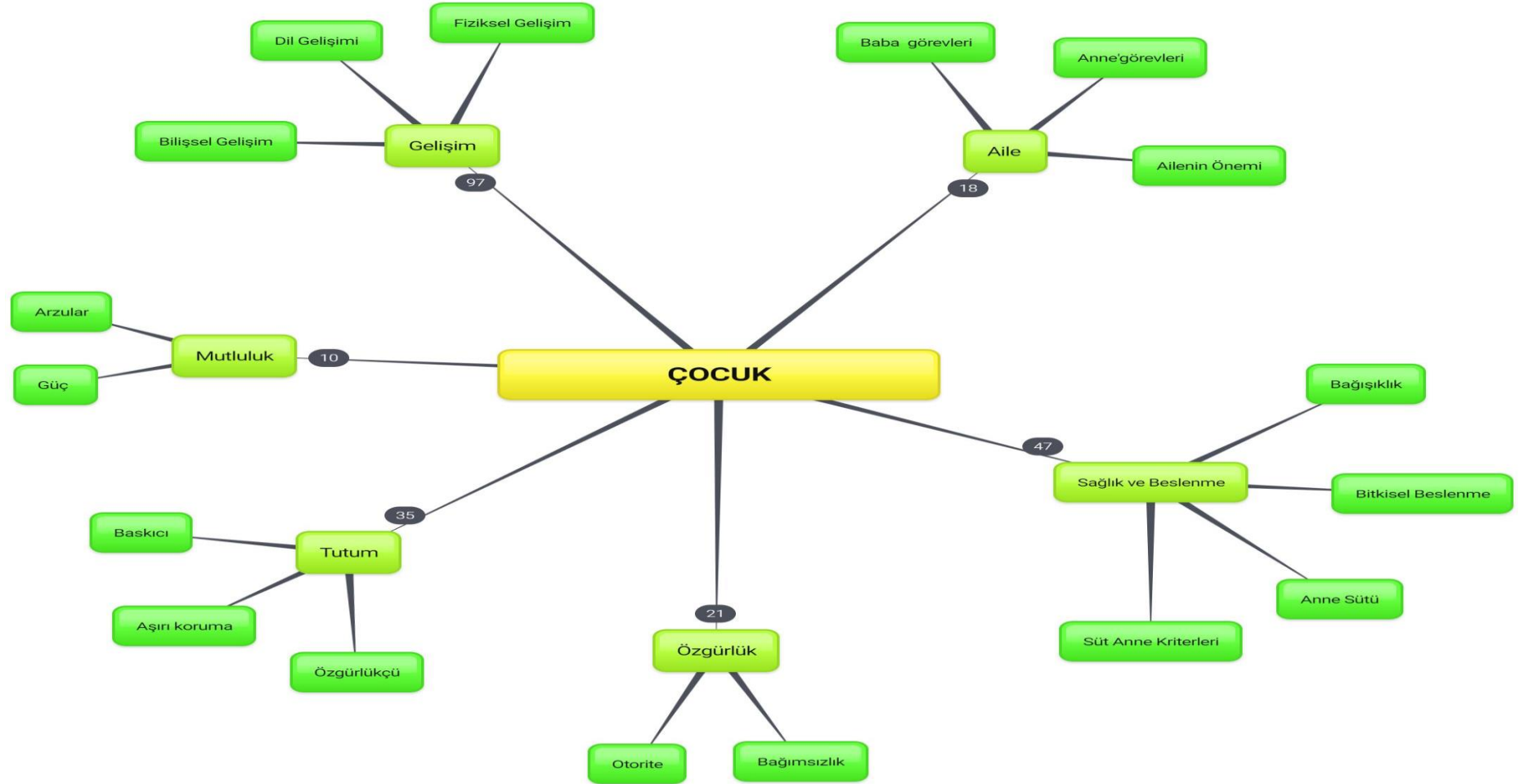
yazarın “Emile yada Eğitim Üzerine” eseri seçilmiştir. Araştırmada ortaya koyulan bulgular ile sonuç bölümünün kavramsal ereve ile uyumu sağlanmıştır. Araştırmanın sonuç bölümünde elde edilen bilgiler literatürden elde edilen alıntı bilgiler ile desteklenmiş doğruluğu ve tutarlılığı sağlanmıştır.

Araştırmada güvenirlik sağlamak için; analiz sürecinde eser bir uzman ile aynı dönemde okunmaya ve kodlama yapılmaya başlanmıştır. Elde edilen kodlama sonuçları karşılaştırılmış sonuç olarak %90’dan fazla bir uyum olduğu görülmüş ve eş denetim sağlanmıştır. Bu işlem temaların ve alt temaların oluşturulmasında da tekrarlanmıştır. Bulguların güvenirliliğini artırmak amacıyla analiz süreci uzun tutulmuş ve incelenen eserden alıntılara yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

created with www.bubbl.us

Şekil 4.1. Rousseau'nun Çocuk Algısı Bulguları Kavram Haritası

Araştırmanın birinci alt problemi olan “J.J. Rousseau’nun “Emile” adlı eserinde çocuk düşüncesi ve algısı nedir?” ile ilgili bulgular.

4.1. ÇOCUK

Rousseau’nun “Emile” adlı eseri incelendiğinde çocuk kategorisinde Şekil 4.1.’ de görüldüğü üzere: Gelişim (97), sağlık-beslenme (47), tutum (35), özgürlük (21), aile (18), mutluluk (10) olmak üzere 6 alt kategori yer almaktadır.

Gelişim

Dil

Rousseau’nun “Emile” adlı eseri çocuğun fiziksel ve bilişsel gelişimden bahsetmektedir. Çocuğun bilişsel gelişimi ile ilgili olarak dil gelişimine geniş yer vermektedir.

Rousseau’ya göre dünyadaki tek ortak dil bebeklerin dilidir. Güçsüz ve zayıf olduklarından dolayı ağlama ve sızlanma seslerinden oluşan bu dilde anlamlar değil vurgular ve titreşimler önemlidir. Bu dilin kolayca öğrenilebileceğini ifade eder. Bebeklerin konuşma organları olgunlaştıkça sesleri taklit etmeye başlarlar. Bu dönemde bebekler ile konuşulması gerekir. İlk öğrenmesi gereken sesler somut nesneler ile ilgili olan, sık sık tekrarlanan ve kolay anlaşılabilen sesler olmalıdır.

Rousseau, çocuklar ile konuşurken her zaman doğru ve kurallı cümleler kurulması gerektiğini belirtir. Çocukları erken konuşturmaya çalışmak, her söylediklerine dikkat etmek; konuşmanın gecikmesine, sözcükleri düzgün telaffuz etmemelerine ve anlaşılmayacak biçimde konuşmalarına neden olabilir. Çocukların yaptıkları dil yanlışlarının bir önemi yoktur, dil yanlışları zaman ile düzeltilebilir fakat aşırı dikkatimizin neden olduğu söyleyiş özelliklerindeki yanlışlar hiçbir zaman düzeltilemez. Söyleyiş özelliklerinin boğuk, anlaşılmaz olmaması için öncelikle erkeklerle konuşturulması gerekir. Rousseau geç konuşan çocukların başkaları kadar anlaşılır konuşamayacaklarını geç konuşmanın nedeninin de tam olgunlaşmamış konuşma organı olduğunu ifade eder.

“Çocukların yapıverirler diye bu kadar korkulan tüm bu küçük dil yanlışlarının bir önemi yoktur; bu yanlışlar gayet rahatlıkla engellenir ya da düzeltilir... Söyleyiş özellikleri hiçbir zaman düzeltilemez (s,61).”

Çocuğa yalın bir biçimde açık konuşmayı, iyi eklemlmeyi, doğru olarak ve yapmacıksız telaffuz etmeyi, dilbilgisine uygun vurguyu, her zaman duyulacak kadar ses çıkarmayı, ama hiçbir zaman gereğinden çok ses de çıkarmamayı öğretin.

Rousseau'ya göre; yabancı dil eğitiminin erken yaşlarda verilmemesi gerekir. Çünkü iki dile sahip olması için çocuğun düşünceleri kıyaslayabilmesi gerekir. Çocuk erken dönemde düşünceleri anlayabilir fakat kıyaslayamaz. Sözcükler öğrenebilir ama dili öğrenemez. Çocuklar on iki yaşından sonra ancak ikinci dili öğrenebilirler.

“İki dile sahip olmak için çocuğun düşünceleri kıyaslayabilmesi gerekir. İyi ama bu düşünceleri ancak anlayacak durumda iken nasıl kıyaslayabilir? (s,118)

Düşünce

Rousseau, bilişsel gelişim kategorisinde çocukların akıl ve düşünce gelişimi ile ilgili konulara da değinmektedir. Rousseau'ya göre düşünceler arasında kıyaslama yapma yetisi olarak tanımladığı akıl, en zor ve en geç gelişen yetidir. Çocukluk döneminin aklın uykusu olduğu dönem olduğunu belirtir ve bu dönemde çocuğun akla çokta ihtiyacı yoktur. Çocuğun ilk dönemlerde akıl gelişiminden önce fiziksel gelişiminin önemli olduğunu vurgular. Çocuğun olgunlaşma ile beraber içgüdüsel olarak fiziksel gelişimin yerini bilişsel gelişim etkinliği alır.

“...Ben çocuğun on yaşındayken düşünme yetisine sahip olmaktansa, beş kadem boyunda olmasını yeğlerim(s,88).”

Rousseau, çocuğun öğrenme becerisi ile doğduğunu, uyanık kaldığı dönemde sürekli çevreden etkilendiğini ve öğrendiğini ifade eder. Bu öğrenmeler daha çok duyu organlarıyla gerçekleşir bu nedenle düşünme yetileri de yalnızca duyusaldır. Duyu organlarıyla algıladıkları somut nesneler hakkında düşünce yürütebilirler fakat bilişsel düşünme becerileri gelişmemiştir. Rousseau duyusal akli birçok duyumun bir araya gelmesiyle basit düşünceler oluşturma yetisi, zihinsel akli ise birçok basit düşüncenin bir araya gelmesiyle karmaşık düşünceler oluşturma yetisi olarak ifade eder. Duyusal düşünmenin kullanılması bilişsel düşünmeye temel olacaktır.

Rousseau duyularımızın ilk gelişen yetilerimiz olduğunu bu nedenle ilk geliştirilmesi gereken yetilerimizin de duyularımız olduğunu ifade eder. Çocuk, büyük bir insanın fiziğine ve zekâsına sahip değildir, fakat onlar kadar iyi duyulara sahiptir. Duyuları çalıştırmak yalnızca duyu organlarını kullanmak değildir; duyularımızla akıl yürütmektir, hissetmektir. Çocuk gözüyle uzaklıkları hesaplamalı, kulağıyla işittiklerinin ne olduğunu anlamalı, elleriyle ağırlıkları ölçmeli, kokuları birbirinden ayırmalıdır.

“Duyuları çalıştırmak yalnızca bunları kullanmak değil, onlar aracılığıyla iyi akıl yürütmeyi öğrenmektir; deyim yerindeyse, hissetmeyi öğrenmektir; çünkü biz ancak

öğrendiğimiz gibi dokunmayı, görmeyi, işitmeyi biliriz(s,156).”

Düşünme yetisini geliştirici ilk araçlarımızın ayaklar, eller ve gözlerimiz olduğunu ifade eden Rousseau, bunların yerini kitapların almasına karşıdır. Kitaplar çocukların düşünme yetisini geliştirmez, sadece başkalarının düşüncelerini öğretirler. Çocuklar kendilerine sunulan düşünceleri ezberler fakat o düşüncelerden bir şey anlamazlar. Bu durum çocukların düşünme yetisinin gelişmemesine neden olacağı gibi sürekli başkalarının düşüncelerine ihtiyaç duymasına da sebep olur. Bu dönemde düşünce yetisi gelişmez ise geri kalan dönemde çocuk düşünmeyecektir.

Çocukların düşünme yetisini geliştirecek kitapları doğadır. Sadece duyu organlarıyla algılayabildikleri somut nesneler hakkında düşünce yürütebilirler. Bu somut nesneler de doğadadır. Çocukları sık sık doğaya çıkarmak, doğadaki olay ve nesnelerle ilgili düşündürmek, karşılaştıkları problemlere çözüm yollarını buldurmak gereklidir. Çocuklar doğadaki ve çevresindeki her şeyi, dikkat etmeseler bile, belleklerine kaydederler. İleride de düşünme yetisi bu bellekten yararlanır. Bildikleri, tanıdıkları, ilgilerini çeken konularda çok iyi düşünce yürütürken kendilerine uygun olmayan konularda çocukların düşünmeye itilmesinde yanlışır.

İnsanın anlama yetisi içine giren her şey buraya duyularla geldiği için, insanın ilk düşünme yetisi duysal bir düşünme yetisidir; zihinsel düşünme yetisine temel oluşturan da bu yetidir... Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğretmek demektir. .(s,117-145)

Düşünmeyi öğrenmek için kullanılan araçlar duyu organları olduğu için çocukların güçlü, kuvvetli ve sağlıklı bir vücuda ihtiyaçları vardır. Bu açıdan bakıldığında fiziki gelişim ile düşünce yetisinin gelişmesi birbiriyle ilişkilidir. Düşünce kapasitelerinden fazla sözcüğe sahip olanların doğru düşünemeyeceklerini ifade eden Rousseau, çocukların doğru düşünebilmesi için sözcük dağarcığının daraltılması gerektiğini vurgular. Çocuğun söyledikleri düşüncelerinden fazla olmamalıdır.

Fiziksel gelişim

Rousseau; çocuğun dünyaya güçsüz olarak gelmesi, bebeklik döneminde yapılan yanlışlar ve fiziksel gelişimde doğanın önemi üzerinde durmuştur. Çocuk kadar zavallı ve başkasına muhtaç başka bir varlık yoktur. Rousseau, dünyaya çocuk olarak yani güçsüz ve zayıf olarak gelmeseydik insan ırkının yok olacağını ifade eder. Büyük ve güçlü doğsaydık bu gücü kullanmayı bilmediğimiz için bu güç bize yarardan çok zarar getirirdi. Güçlü ve büyük olduğumuz için çevremizdekiler bize yardım etmeyecek, gereksinimlerimizi

karşılamayacaklardı. Çocuklarda olduğu gibi gevşek ve esnek lifleri olmayacağından en ufak yanlış bir harekette bir yerimizi kırıp ölecektik. Yeni doğan çocuğun bütün davranışları refleksiftir, iradeden yoksundur. Bu da gücümüzü kontrol etmemizi engelleyeceğinden kendimizi yaralamamıza sebep olacaktı.

“İnsan büyük ve güçlü doğsaydı, boyunun ve gücünün, bunları kullanmayı öğreninceye kadar ona bir yararı olmazdı. Bunlar, başkalarının ona yardım etmeyi düşünmesini engelleyerek, onun için zararlı olurlardı ve o, kendi kendine bırakılmış olarak, gereksinimlerini öğrenmeden önce sefaletten ölürdü.(s,6)

Bebeklik döneminde kundaklama, yürümeye zorlama, dar giyim ve aşırı koruma gibi yanlış uygulamalar çocuğun fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bebeğin kundaklanmasına karşı çıkan Rousseau bu uygulamanın çocuğun fiziksel gelişimini olumsuz etkileyeceğine değinir. Çocuğun kollarını bacaklarını uzatmaya esnetmeye ihtiyacı vardır. Sıkı sarılmış kundak kan dolaşımını yavaşlatır. Bu da çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkiler. Kundaklama işleminin sadece fiziksel değil karakter üzerinde de etkisi olduğunu vurgulayan Rousseau çocuğun ilk tadacağı duyguların acı ve üzüntü olacağını ifade eder. Bebek serbestçe hareket etmelidir. Bu yüzden bebeğin kundaklanmaması, başının sarılmaması ve baş yastığının konmaması gerekir. Vücudu serbestçe hareket eden bebek kundaklı bir bebekten daha az ağlayacaktır. Çocuğun beşiği rahat hareket edebildiği genişlikte olmalı, çok da yumuşak olmamalıdır.

“Çocuk annesinin karnından çıkar çıkmaz ve hareket edip kollarını bacaklarını uzatma özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz yeni bağlarla kuşatılır. Yeni doğan çocuğun, uyuşukluktan kurtarmak için kollarını ve bacaklarını uzatmaya ve hareket ettirmeye gereksinimi vardır.(s,14)”

Rousseau çocuk güçlendikçe emeklemesine izin verilmesi gerektiğini bu sayede günden güne daha da güçleneceğini ifade eder. Yürümeyi öğretmeye gerek yoktur. Doğal olarak olgunlaşma tamamlandığında, vücudu güçlendiğinde çocuk yürüyecektir. Çocuğu yürümeye zorlamak çocukta kalıcı yürüme bozukluklarına sebep olabilir. Rousseau, çocuğu yürütmek için araç kullanımına da karşıdır. Çocuk kendi yürümeye çalışsın, düşsün, yaralansın özgürlüğün huzuru birçok acısını unutturacaktır. Çocuklar kendin kendine öğrendiklerinde başkalarına olan gereksinimleri de azalacaktır.

“... Büyüdüğünde yürümeyi beceremeyen biri sanki görülmüş gibi, yürümeyi öğretmek zahmetine katlanmaktan daha budalaca bir şey var mı? Çocuğu bir odanın pis havası içinde çürümeye bırakmaktansa her gün çayıra götürmeli (s,67).”

Çocuklar çok hareketli oldukları için uzun bir uykuya ihtiyaçları vardır. Uyku vakti gecedir, doğada bu şekilde belirlemiştir. Çocuğun güneşin batması ile uyutulması, güneşin ilk ışıkları ile uyandırılması gerekir. Uyku ve beslenmenin alışkanlıktan değil gereksinimden olması gerekir. Çünkü doğada her alışkanlık yeni bir gereksinim getirir ve bunun önlenmesi gerekir.

“Aşırı hareketlilik gösterdikleri için çocuklara uzun bir uyku gerekir... Dinlenme zamanı gecedir, bu zaman doğa tarafından belirtilmiştir(s,151).”

Rousseau’ya göre vücudu gelişen çocuk rahat hareket edebileceği giysiler giymelidir. Vücudu saran, sıkı giysiler gelişimini ve büyümesini olumsuz etkileyecektir. Çocukları büyük gösteren giysiler hem vücut sağlığını hem de ruh sağlığını olumsuz yönde etkiler çocuklar yaşına uygun giyindirilmelidir. En rahat giysiler her zaman onlar için en değerli giysilerdir. Her türlü hava şartlarına vücutları alıştırmalı sıcak havadan çok soğuk havalara alıştırmalıdır. Sıcak hava körpe ve gevşek deri dokularının aşırı terlemesine neden olur. Bu da bitkinlik yaratır. Aşırı soğuklar çocukları etkilemez ama erkenden buna alıştırmaları gerekir. Çocukların başları sarılmamalı, hiçbir mevsimde şapka takılmamalıdır.

“Büyümekte olan bir vücudun tüm organlarının giysi içinde rahat olması gerekir, bunların hareketlerine ve gelişmelerine hiçbir şey ket vurmamalıdır, giysi ne fazla oturmuş ne yapışmış olmalı, hiç bağ da bulunmamalı. (s,147,)”

Rousseau çocuğun oyun oynamasının boşa geçmiş bir zaman olmadığını ifade eder. Oyunların çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal yönden geliştirdiğini öngörür. Oyun oynayan çocuk hareketlidir ve mutludur. Bu da çocuğun olumlu yönde gelişmesine katkı sağlar.

Doğa çocukların büyük olmadan çocuk olmalarını istiyor. Doğanın bu düzenini bozduğumuzda gelişimini uygun bir şekilde tamamlamamış büyük adamlar yetiştiririz. Çocuklukların yaşamlarına izin verelim. Doğaya çıkaralım. Çünkü doğa çocuğun bütün gelişimleri için uygun ortamlar oluşturmuştur.

“...Doğa vücudu güçlendirmek ve geliştirmek için birtakım olanaklara sahiptir ki bunları hiçbir zaman engellemek gerekir... (s,79).”

Çocuk büyüdükçe hareketleri yavaşlar daha anlamlı ve amaçlı hareket eder. Başlangıçta zayıf ve güçsüz olan çocuk on iki on üç yaşından itibaren en güçlü olduğu döneme girer. Bu dönemde yetişkin bir insana göre güçsüzdür fakat çocuk olarak çok güçlüdür. Gücü gereksinimlerinden fazladır. Çünkü cinsellik gibi bazı gereksinimleri daha ortaya çıkmamıştır. Bu dönem çok uzun değildir ve iyi kullanılmalıdır.

Aile

Rousseau, “Emile” adlı eserinde ailenin önemine vurgu yapmıştır. Öncelikli olarak çocuğun aile içerisinde kardeşleriyle beraber yaşaması gerektiğini, çocuğun yetişmesinde başarılı olunması için çocuğun doğumla beraber aile içinde sevgiyi görmesi gerektiğini vurgular. Aile yaşantısının olumlu olması çocuğun olumsuz alışkanlık ve çevreden uzak durmasını sağlayacağını ifade eder. Anne ve babanın sorumluluklarına değinerek annenin daha çok çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını, babanın ise eğitim ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini vurgulamıştır.

“Anne baba arasında artık yakınlık yoksa aile topluluğu artık yaşama bir tat veremiyorsa, o zaman bunun yerine elbette kötü alışkanlıklara başvurmak gerekir. Gerçek sütanne, anne olduğu gibi, gerçek eğitici de babadır(s,23).”

Anne yoksa çocuk da yoktur. Anne sevgisinin yerini başka hiçbir sevgi tutamaz. Çocuğun gereksinimlerini bakıcı veya sütanne değil, annenin kendisi karşılamalıdır. Anne görevlerini ihmal ederse çocuk da görevlerini ihmal edecektir, bu karşılıklıdır. Anne, çocuğu tam bir serbestlik içinde büyütmeli ve çocuğun kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılamasına izin vermelidir. Aşırı korumacı davranılması ve çocuğun ihtiyaçlarının tamamının anne tarafından karşılanması çocuğun gelecekte zayıf ve güçsüz kalmasına neden olur. Anne ve babanın görevleri konusunda anlaşmaları ve görevlerini tam olarak yapmaları gereklidir. Anne eğer çocuğa karşı görevlerini yapmazsa baba da görevlerini ihmal edecektir.

“Anne sevgisinin yerini ise hiçbir şey tutamaz... Karısı birleşmelerinin meyvesi olan çocuğu beslemeyi gereksiz gören bir kocanın da bu çocuğu yetiştirmeyi gereksiz görmesine şaşmayalım. (s,17)”

Rousseau, babanın çocuğa karşı en önemli görevinin çocuğun eğitimi olduğunu ifade eder. Akli başında ama kıt zekâlı bir baba en iyi öğretmenden daha iyi eğiticidir. Çünkü işini doğal sevgiyle yapacaktır. Babanın, toplum için toplumsal insan; devlet için ise vatandaş yetiştirme sorumluluğu olduğunu ifade eder. Rousseau’ya göre baba, çocuğu beslemek-büyütmek ile yalnızca sorumluluklarının üçte birini yapmış olur. Babalık görevlerini yapmayan bir babanın babalık yapmaya da hakkı yoktur.

“Bir baba çocuklar doğurtup onları beslemekle görevinin ancak üçte birini yerine getirmiş olur. Soyuna insanlar, topluma toplumcul insanlar, devlete vatandaşlar borçludur(s,24).”

Rousseau, ev içerisinde çocuğun odasının ve oyuncaklarının nasıl olması gerektiğine

de değinir. Ona göre çocuğun odası kaba ve sağlam eşyalarla oluşturulmalıdır. Çocuğun kırabileceği, kendine zarar verebileceği eşyalar olmamalıdır. Bunun nedeni çocuğun odası içinde özgür bir şekilde hareket etmesini ve kendine zarar vermemesini sağlamaktır. Çocuğun oyuncakları yapay nesnelerden değil daha çok doğal nesnelerden olmalıdır. Bu durum oyuncakların daha sağlıklı olmasını sağlayacağı gibi çocuğun doğal oyuncaklar sayesinde özentisi ve lükse de alışması engellenecektir.

Anne ve baba görev paylaşımında bulunmalı ve birbirlerini tamamlamalıdır. Zayıf olarak dünyaya gelen çocuğun temel ihtiyaçları aile tarafından karşılanmalı fakat çocuğun kendi ihtiyaçlarını karşılaması için de aile tarafından imkânlar oluşturulmalıdır. Aşırı korumacı bir tutum sergilenerek doğal durumdan uzaklaşılması gerekir. Çocuk sevgi içerisinde özgür bir ortamda gelecek yaşama hazırlanır.

Özgürlük

Rousseau, çocukların büyük insanlar kadar özgürlüğe sahip olduklarını belirtir. Özgürlüğünü ise yapabileceklerini istemesi ve hoşuna gideni yapması olarak ifade eder. Bu özgürlük doğal durumda bile sınırsız değildir; çocuğun gücü, olanakları ve insanların etkileyemeyeceği şeyler ile sınırlıdır. Çocuğun gücü ve olanakları dışında insanların çocuğun özgürlüğünü sınırlandırması, boyunduruk altına alması doğal bir durum değildir.

Çocuklar; bebeklik döneminden itibaren özgürlüğün tadına varmalı, kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılamaya başladığı anda başka insanlara gereksinim duymamalıdır. İhtiyaçlarını kendisi karşılayan çocuk hem ruhen hem de bedenlen güçlenecektir. Özgür olan çocuk her durumda aynı davranışları gösterirken özgür olmayan çocuk en ufak serbestliği kötüye kullanacaktır. Çünkü özgürlük doğal olandır. Çocukları özgür bırakmaz isek bunu nasıl kullanacaklarını da bilemezler. Özgür olan çocuk sorunları ile baş etmeyi öğrenir ve sorunları karşısında akıl yürütür. Bu da problem çözme yeteneğini geliştirir. Karşılaştığı sorunları çözerken hem zihnini hem de bedenini kullanacak ve geliştirecektir. Çocuklar zayıf olduklarından dolayı sınırlı olan özgürlüklerini de ellerinden almak hem çocuklar için hem de bizim için doğru değildir.

“Vahşinin durumu ise farklıdır. O, kendisinden istenen bir görev olmadığı, kimseye boyun eğmediği, kendi iradesinden başka bir yasa tanımadığı için yaşamının her etkinliğinde düşünce yürütmek zorundadır; önceden sonuçlarını düşünmeden hiçbir hareket yapmaz, tek bir adım atmaz. Böylece, vücudu çalıştıkça zihni de o ölçüde açılır, gücü ve akli aynı anda gelişir ve biri genişledikçe öteki de genişler(s,134).”

Rousseau insanların otoritesinin doğal olmadığını, bir babanın bile çocuğu

boyunduruk altına almaması gerektiğini ifade eder. Çocuğa karşı otoriter bir tutum sergilemek, çocuğun özgürlüklerini sınırlandırmak, onun yerine düşünmek çocuğun zayıflıklarını arttıracaktır. Çocuğu yönlendirmek yerine sürekli emirler vererek yönetirseniz çocuğun düşünmesine gerek kalmayacaktır. Bu ileriki yaşamında da çocuğun sürekli başkaları tarafından yönlendirilmesine ve kendi kararlarını kendisinin alamamasına sebep olacaktır. Çocuk kendi kararlarını kendisi alabilmeli, akıl yürütebilmeli, sorunlarını kendisi çözebilmelidir. Otorite altında kalan çocuk sürekli otoritenin zayıf yönlerini arar. Bu durum kötülükten doğmaz fakat çocuğu kötülüğe götürür. Boyunduruk altında olmak çocuğun doğal durumuna aykırı olduğu için bu otoriteden kurtulmaya çalışır.

“...çocuğu git, gel, kal, bunu yap, şunu yapma diyerek durmadan yönetirseniz, onu alıştıırırsınız; çocuğun kollarını kendi kafanızla yönetirseniz, kafası gereksiz olur (s,133).”

Rousseau’ya göre çocukların ilk arzuları özgür olmaktır. Çocukları insanların otoritesinden uzak doğal sınırları olan bir özgürlük içinde bırakmalıyız. Oyunlar oynasınlar, koşsunlar, istedikleri her şeyi yapsınlar, bir otorite altına girmesinler. Bu yaptıkları faaliyetlerde kendilerine pek az zarar verecek ve birçok deneyim kazanarak ileriki yaşama her alanda daha güçlü hazırlanacaklardır.

Mutluluk

Rousseau, “Emile” adlı eserinde mutluluk konusuna da değinmiştir. Tüm varlıklar içinde gereksinimlerinden fazla yetiye ve güce sahip olan insanın mutsuz olmasının tuhaf bir durum olduğunu ifade eder.

Mutluluğu insanların yetileri ve gereksinimleri arasındaki denge olarak tanımlayan Rousseau gereksinimlerimizi yetilerimizin karşılayamayacağı şekilde arttırdığımızda bunun mutsuzluğa neden olacağını vurgular. İnsan isteklerini kendi kendine karşılayabiliyorsa mutludur, isteklerini kendi karşılayamıyorsa mutsuzdur. Bu durum çocuklarda da aynı şekildedir.

“...her arzu yoksunluğu gerektirir ve duyulan tüm yoksunluklar acı vericidir; öyleyse, mutsuzluğumuz arzularımızla yetilerimizin durumuna bağlıdır; yetileri arzularına denk olan duyarlı bir kimse kesinlikle mutlu bir kimse olacaktır(s,70)”

Çocuğun mutlu olabilmesi için gereksinimlerini arttırmamak ve gereksinimlerini kendisinin karşılamasını sağlamak gerekir. Mutlu olmak için arzularını azaltmak ya da yetilerini artırmak çözüm değildir. Çocuğu doğal durumuna yaklaştırarak yetileri ile

arzularının dengede olmasını sağlayacak güçlü bir irade oluşturup, arzularının aşırı artmasını önlemek gerekir. Gerçek dünyanın sınırları vardır, düşsel dünya ise sonsuzdur. Bu nedenle çocuğun daha çok gerçek dünyada kalması sağlanmalıdır. Çocuğun her istediğinin çevre tarafından karşılanması, aşırı koruyucu bir tutum sergilemesi çocuğun arzularını gücünden daha fazla artıracaktır. Her şeyden yoksun olan çocuk mutsuz değildir, arzularına gücü yetmeyen çocuk mutsuzdur.

Sağlık ve Beslenme

Rousseau, “Emile” adlı eserinde çocuğun sağlık ve beslenme durumuna da değinmiştir. Çocuğun beslenme durumunda daha çok sütannenin kriterleri ve sütannenin beslenme durumu üzerinde durmuştur. Rousseau’ya göre çocuğun sağlıklı ya da şımarık bir annenin sütünü emmesinden daha sağlıklı bir sütannenin sütünü emmesi daha doğrudur. Hem beden hem de ruhen sağlıklı bir sütanne seçilmelidir. Sütannenin beden hem de ruhen sağlıklı olması sütün de sağlıklı olmasını sağlayacaktır fakat bu yeterli değildir. Sütannenin iyi huylu, karakteri düzgün biri olması gereklidir. Aşırı tutkulara sahip, obur, şımarık veya ihmalkâr bir kadının sütü de kötü olacaktır. Sütanne seçilirken diğer dikkat edilecek husus sütannenin doğum yaptığı zamandır. Sütün çocuğun doğumundan itibaren yavaş yavaş koyulaştığını, çocuk gelişimi ile sütün kıvamının ve miktarının değiştiğini ifade eden Rousseau anne ile sütannenin aynı dönemlerde doğum yapmış olmasına dikkat edilmesi gerektiğini vurgular.

“...bana kalırsa, çocuğun, eğer kendisini oluşturan kanda korkulacak yeni bir hastalık ortaya çıkmışsa, sağlıklı bir sütannenin sütünü emmesi daha iyidir diye de pekâlâ düşünürüm. ...Vücudu kadar yüreği de sağlıklı bir sütanne gerekir.(s,17,36)”

Sütannenin beslenmesine de dikkat edilmesi gerektiğini vurgulayan Rousseau, Sütannenin yeme alışkanlıklarını çok fazla değiştirmeden bol besin alması gerektiğini ifade eder. Sütannenin daha çok bitkisel ürünler tüketmesi gerektiğini vurgular. Bitkisel ürünler tüketen kadının sütü daha fazla ve daha kaliteli olacaktır. Çocuk bu sütle beslendiğinde hazımsızlık sorunu çekmeyecektir. Et ürünleri tüketmemesi gerekir. Çünkü et ürünleri tüketimi çocuğun bağırsaklarında kurt oluşumuna neden olur. Sütanne kızartılmış, baharatlı ya da yağlı yemekler tüketmemelidir. Çocuk, sağlıklı gelişimi için süttten çok erken kesilmemelidir. Çocuğun süttten kesilme zamanını dişlerin çıkması belirler. Dişlerin çıkmasıyla beraber yavaş yavaş normal beslenmeye başlanabilir. Süttten kesileceği dönemde çocuğa yalnızca bitkisel besinler verilmelidir.

“...köylü kadınlar kentli kadınlara oranla daha az et ve daha çok sebze yerler; bu bitkisel rejim de onlar ve çocukları için zararlı olmaktan çok elverişlidir. (s,38)”

Çocuklar aşırı hareketli olduklarından dolayı bol besine ihtiyaçları vardır. Çocuklar, ayrıcalıklı ya da her durumda bulamayacakları tatlara alıştırmamalı ve yemek seçmesi önlenmelidir. Rousseau, et ürünlerinin insanlar için doğal bir besin olmadığını savunur. Çocukların da et ürünlerini çok fazla tüketmesini istemez. Et ürünlerinin tüketilmesinin hem sağlık için hem de karakter için zararlı olduğunu vurgular. Et yiyen insanların daha saldırgan ve acımasız olduğunu öne sürer. Aşırı yemek isteğinin çocuklar için zararlı olduğunu ifade eden Rousseau, aşırı yemek isteğinin engellenmesiyle değil de sevdiği etkinliklerle çocuğun oyalanmasıyla sağlanmasını daha doğru bulur. Doğal olarak çocuğun iştahına güvenilmelidir. Çocuğun en çok hoşlandığı yiyecekler çocuk için en yararlı ve sağlıklı olan yiyeceklerdir.

“...az önce çılgınca eğlenip oynamış ve vücudu gelişen bir çocuğun da kendisine çok kilüs(beyaz kan) sağlayacak bol besine gereksinimi vardır (s,188). Tüm vahşiler acımasızdır ama töreleri onları hiç de böyle olmaya itmez, bu acımasızlık besinlerinden ileri gelir. Savaşa ava gider gibi giderler ve insanlara ayı gibi davranırlar(s,191).”

Çocuklar her susadıklarında her zaman içecek bir şeyler verilmelidir. Verilecek su hava sıcaklığıyla eş değerde olmalı, ıltılmamalıdır. Çocuk terlediğinde ya da kış soğukunda dahi çocuğa ıltılmamış saf su verilmelidir.

Rousseau çocuğun sağlık durumu ile ilgili insanoğlunun yaşamında hastalık ve acı çekmenin doğal bir durum olduğunu ifade eder. Çocukların da bu hastalıklara ve acılara dayanarak gelecek yaşama daha dayanıklı bir şekilde hazırlanması gerektiğini vurgular. Çocuklar küçük ve zayıf oldukları için kendilerine çok fazla zarar veremezler bu nedenle çocukları aşırı koruma altına almamalıyız. Aşırı koruma gösterirsek eğer çocuk acıyı tanımayacak ve büyüdüğünde acılara karşı dayanıksız olacaktır. Çocuklar acıyı tanımalı ve acılara dayanmayı öğrenmelidir. Çocukluk döneminde acıları yavaş yavaş tadarak gelecekteki büyük acılara karşı daha dayanıklı olmaları sağlanır.

“Acı çekmek onun öğrenmesi gereken ve bilmesi son derece gerekli ilk şeydir... Hafif acılara korkmadan dayanarak, yavaş yavaş büyük acılara dayanmak öğrenilir(s,66).”

Rousseau, çocukların her zaman sağlıklı olmasındansa hastalanmasını tercih ettiğini ifade eder. Bunun nedeni çocukluk dönemindeki hastalıkların çocuğu güçlendireceği ve daha dayanıklı olmasını sağlayacağı düşüncesidir. Rousseau, doktor çağrılmasına veya çocuğun aşılanmasına karşı çıkmıştır. Doktorluk mesleğinin yalancı bir meslek olduğunu ifade eden Rousseau, doktorların insanları iyileştirmede sadece insanlara öleceklerini hatırlattığını ifade eder. Çocuk hastalandığında kendi kendine iyileşmelidir, doğanın

yöntemi bu şekildedir. Bunu hayvanları örnek vererek açıklar: Doğada yaşayan hayvanlar insanlara göre daha az hasta olurlar bunun nedeni hastalıklara karşı bağışıklık kazanmaları ve güçlenmeleridir.

“Ben onun hep sağlığına dikkat edeceğine, kimi zaman hasta da olmasını yeğlerim.(s,151)”

Çocukların diş çıkarmaları acı verici ve çocuğu zorlayıcı bir durumdur. Diş çıkarmaya başladığı dönemde çocuk her şeyi ağzına götürür. Bu dönemde çocukların ellerine sert nesneler verilmemeli, dişlerini geçirebileceği doğal ürünler verilmelidir. Bunu nedeni sert nesneler çocuğun dişinin çıkmasını önler, o bölgeyi nasırlaştırır. Dişini geçirebildiği doğal malzemeler dişin daha kolay çıkmasını sağlayacaktır.

“Köpek yavruları çıkmakta olan dişlerini hiçbir zaman çakıl taşları, demir, kemik üzerinde değil, odun, deri, paçavra üzerinde, dişe karşı koymayan ve dişin iyice geçebildiği yumuşak maddeler üzerinde alıştıırırlar(s,56).”

Rousseau, çocuğun sık sık yıkanması gerektiğini ifade eder. Bunun nedenini çocuğun hareketli olduğundan dolayı sık sık kirlenmesi olarak açıklar. Çocuk soğuk suya alışmaya kadar su yavaş yavaş soğutulmalıdır. Çocuk yaz-kış doğanın her durumuna alışmalı aşırı sıcaklar veya aşırı soğuklar çocuğu etkilememelidir. Yatağının aşırı yumuşak olması çocuğun yatağa gömülmesine neden olur bu sıcaklık çocuğun sağlığını olumsuz etkiler. Bu nedenle yatağı çok yumuşak olmamalıdır.

Tutum

Rousseau, “Emile” adlı eserinde çocukların, çevresindeki insanların tutumlarına göre davranışlarını şekillendirdiklerini öne sürmektedir. Çocuğun isteklerine, gereksinimlerine ve buyurmalarına karşı gösterilen tutumların çocuğun karakteri üzerinde etkili olduğunu ifade eder.

Rousseau’ya göre çocukların düzensiz istekleri ve isteme şekillerinin sebebi karşılarındaki insanların tutumlarıdır. Olumsuz bir şekilde isteklerini dile getiren çocuk ya sürekli emir verilerek baskı altına alındığı bir ortamda ya da her isteği yapılmış aşırı özgür bir ortamda yetiştirilmiştir. Bunların ikisi de yanlıştır. Bu durumu önlemek için bebeklik döneminden itibaren çocuğun isteklerinin gerçekten gereksinimi olduğu için mi yoksa başka bir amaç için mi olduğunun bilinmesi gereklidir. Çocuğun gerçek gereksinimleri hemen karşılanmalı fakat gereksinim olmayan istekleri karşılanmamalıdır.

“Arzularını, istediği için değil, gereksinimi olduğu için yerine getirin (s,79.)

Çocukların kaprisi hiçbir zaman doğanın değil, kötü bir disiplinin ürünüdür (s,138)”

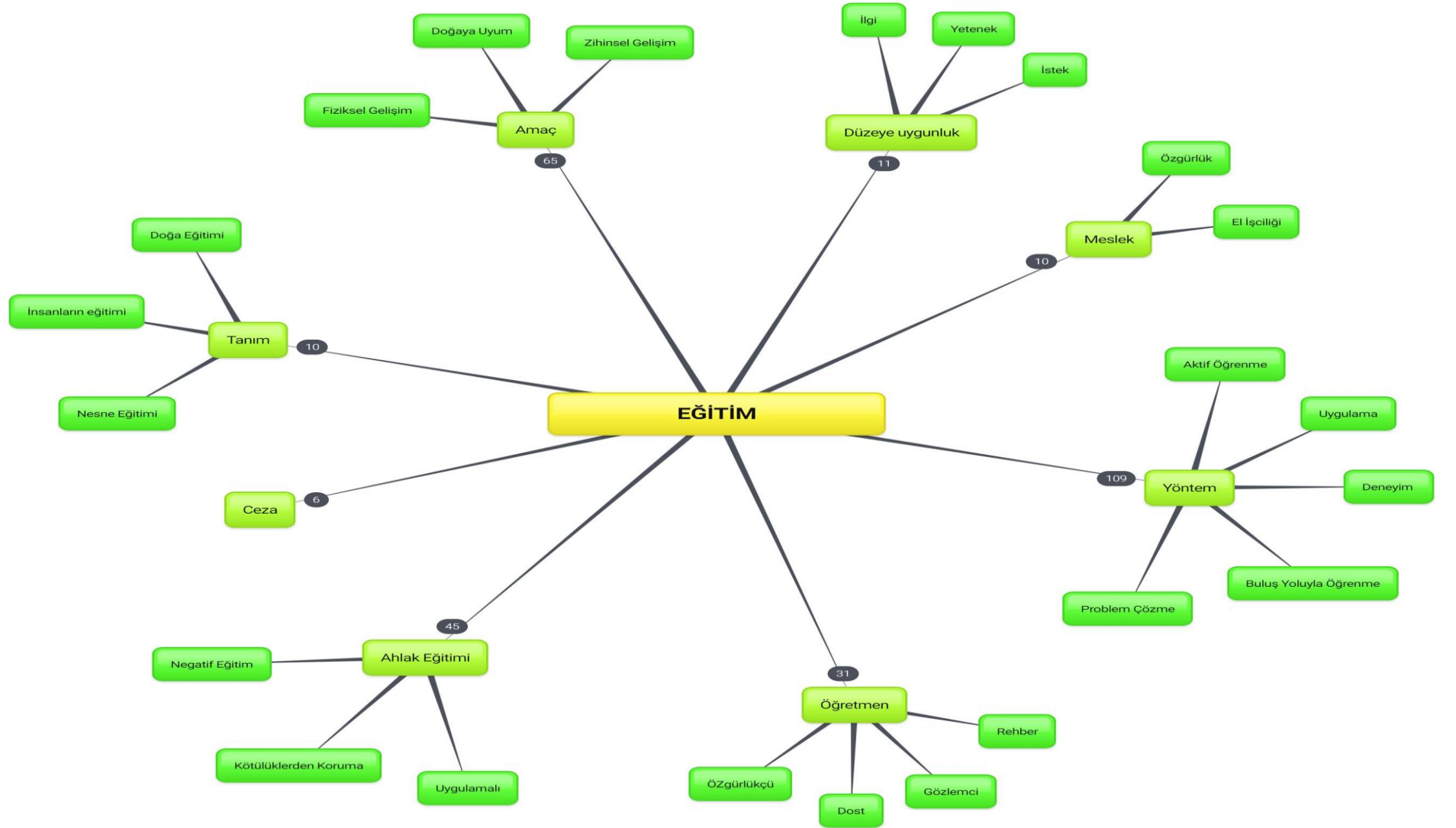
Rousseau, çocukların isteklerinin yerine getirileceği zaman çocuğa zorluk çıkararak değil; zevkle ve koşulsuz olarak yerine getirilmesi gerektiğini vurgular. Çocuğun isteklerini geri çevirmek gerekiyorsa da reddetme kesin ve net bir tavırla olmalıdır. İstekler geri çevrildiği zaman kesinlikle bu karardan geri dönülmemesi gereklidir. Rousseau, çocuğun isteklerini ağlama gibi olumsuz bir tavırla istemesi karşısında olumsuz isteme biçimi bitene kadar beklenmesi gerektiğini ifade eder. Ağlama davranışı karşısında isteklerinin yapılması ya da çocuğun ağlamaması için sevilip okşanması olumsuz olan davranışı pekiştirecektir. Olumsuz davranışın sönmesi için sebat gerekir. Çocuk olumsuz davranışları sonucunda amacına ulaşamayacağını alayınca bu davranıştan vazgeçecektir.

“Zevkle verin, ancak tiksınmayla geri çevirin; ancak tüm geri çevirmeleriniz geri alınamaz olsun, hiçbir usandırma sizi sarsmasın, ağzınızdan çıkmış hayır sözcüğü tunçtan bir duvar olsun, çocuk da bu duvar karşısında beş altı kez gücünü tükettikten sonra artık onu devirmeye kalkışmayacaktır.(s,89)”

Rousseau; çocuğun cezalandırılmasının, yasaklar konulmasının veya başka kişilerle kıyaslanmasının doğru olmadığını ifade eder. İnsanların cezaları ve yasaklamaları doğal olmadığından çocuğun doğal gelişimi bozulacaktır. Cezalar yerine doğal engel veya kötülüklerden uzaklaştırma gibi çözümler uygulanmalıdır. Baskıcı bir tutum çocuğun içine kapanık, ürkek ve inatçı bir yapıda olmasına neden olacaktır. Kıyaslanmaların yapılması çocukta kıskançlık, nefret, yetersizlik gibi kötü hislerin doğmasına sebep olur ki Rousseau bunu hiç istememektedir. Rousseau’nun ilk amacı çocuğu kötülüklerden uzak tutmaktır.

“Onun kötülük yapmasını yasaklayacak yerde, kötülük yapmasını engellemek yeter.(s,79)”

Rousseau, çocuklara karşı aşırı koruyucu bir tutum sergilemenin gelecek için mutsuz çocuklar yetiştirmek anlamına geldiğini ifade eder. Çocuklar acıyı tatmalı, doğanın getirdiği zorluluklarla baş etmeyi öğrenmelidir. Çocuğu her türlü huzursuzluktan, tedirginlikten, acıdan uzak tutmak gelecekte mutsuz olmasına neden olacaktır. Aşırı koruma içinde çocuğun her isteğini yerine getirmek de çocuğun mutsuz olmasına sebep olacaktır. İstekleri yerine getirilen çocuğun arzuları gücünden daha hızlı artacak bu da çocuğun güçsüz olmasına neden olacaktır. Rousseau, çocukların sevgi ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini; zevklerinin, eğlencelerini, oyunlarının, sevimli iç güdülerinin desteklenmesi gerektiğini ifade eder.

created with www.bubbl.us

Şekil 4.2. Rousseau'nun Eğitim Düşüncesi Bulguları Kavram Haritası

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “J.J. Rousseau’nun “Emile” adlı eserinde çocuk eğitimi düşüncesi nedir?” ile ilgili bulgular.

4.2. EĞİTİM

Rousseau’nun “Emile” adlı eseri incelendiğinde Eğitim kategorisinde Şekil 4.2. de görüldüğü üzere; yöntem (109), amaç (65), ahlak eğitimi (45), öğretmen (31), düzeye uygunluk (11), meslek(10), Tanım(7), ceza (6) olmak üzere 8 alt kategori yer almaktadır.

Tanım

Rousseau’ya göre eğitim, insanın yetişkinlik döneminde özgür, kendi kendine yetebilen bir birey olması için ihtiyacı olan bilgi ve becerinin öğretilmesidir. Dünyaya gelen insan zayıf ve bilgisizdir fakat eğitilmek için gerekli yetilere de sahiptir. Bu da eğitime ihtiyaç duyduğunu gösterir. Rousseau, yaşamın her durumuna karşı hazırlıklı olan insanı yetiştirmek istemekte ve bunun da eğitimle olacağını vurgulamaktadır. Yaşama hazırlamak içinde çocukta çok fazla yaşantı yani deneyim oluşturmak gereklidir.

“Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir(s,6)”

Rousseau, insanların eğitiminin üç eğitici tarafından karşılandığını ifade eder. Bu üç eğitici: doğa, insanlar ve şeylerdir. Doğanın eğitimi, insanın yetilerinin ve organlarının içsel olgunlaşmasıdır. İnsanların eğitimi; yetilerin ve organların kullanılmasının, geliştirilmesinin öğretilmesidir. Şeylerin eğitimi ise insan ile nesne arasındaki ilişki sonucunda elde edilen deneyimlerin sonucunda elde ettiğimiz öğrenmelerdir. Rousseau’ya göre; doğanın eğitime etkimiz yoktur. Şeylerin eğitime ise çok az etki edebiliriz. Bu üç eğitici içerisinde tek etkili olduğumuz insanların eğiticiliğidir. Eğitimin başarılı olması için bu üç eğiticinin aynı yönde eğitim vermesi gereklidir. Bu nedenle etkili olduğumuz insanların eğitimi ile çok az etkili olduğumuz şeylerin eğitimini doğanın eğitime yaklaştırmamız gereklidir. Üç eğitim de aynı amaca hizmet ederse ancak eğitim başarılı olabilir. Rousseau, başarılı olabilir derken eğitimin amacına yaklaşma olarak ifade eder. Eğitimde her şeyi kontrol altında tutamayacağımızdan dolayı tam başarının imkânsız olduğunu vurgular.

“Eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir. Yetilerimizin ve organlarımızın içsel gelişmesi doğanın eğitimidir; bu gelişmenin bize öğretilen kullanımı da insanların eğitimi, bizi etkileyen nesneler hakkında kendi deneyimimizle edindiğimiz bilgi de şeylerin eğitimidir... (s,6)”

Rousseau’ya göre eğitimde çocuğa görelik önemlidir. Her insan kendi tarzında

yetiştirilmelidir. Çocuğun ilgi, istek ve yeteneklerine göre eğitim yönlendirilmeli ve çocuğun doğuştan gelen doğal iyilik durumu bozulmamalıdır.

Düzeye Uygunluk

Rousseau, “Emile” adlı eserinde çocuğa verilecek eğitimin çocuğun düzeyine, gelişimine ve yaşına uygun olması gerektiğini ifade eder. Çocuk, düzeyine uygun olmayan bilgileri öğrenemez ve öğrenmek de istemez. Çocuk yararını gördüğü ve kendini ilgilendiren bilgileri öğrenme konusunda daha heveslidir.

Çocukluk dönemini hayatın içindeki neşe çağı olarak algılayan Rousseau, bu dönemde çocuklara aşırı bilgi verilmesini istememektedir. Bu dönemde çocuklar somut, duyu organlarıyla algılayabildikleri, bedenlerini çalıştırabildikleri ve kendileri için yararlı olan bilgileri öğrenebilirler. Büyük adam olmak isterler fakat gelecekte lazım olacak olan bilgileri öğrenme konusunda da isteksizlerdir. Çocuğun düzeyine en uygun imkânı sağlayacak yine doğadır. Çocuğun doğada koşması, oynaması bile bir eğitimidir. Çocukluk döneminin en önemli ihtiyacı bilişsel değil fiziksel gelişimdir, bunu da doğa sağlayacaktır.

“Neşe yaşı, ağlamalar, cezalar, tehditler, kölelik içinde geçiyor...(s,95) Onlara kendi düşüncelerimizi ödünç olarak veriyor ve her zaman kendi uslamlamalarımıza göre, gerçekler diye onların aklına yalnızca saçmalıklar ve yanlışlar yığıyoruz.(s,97)”

Rousseau, düzeye uygunluk konusunda dönemin eğitime de eleştiri getirmiştir. Uygulanan eğitimle çocukların neşe çağında belki de hiçbir zaman ihtiyaçları olmayacak bilgilerle zihinlerinin doldurulduğunu ifade eder. Çocuk, kapalı ortamlarda sürekli ders çalışarak en güzel çağını mutsuzluk içinde geçirmektedir. Çocuklar için en uygun öğrenme alanı doğadır.

Yöntem

Rousseau, uygulamak istediği eğitim sisteminde hangi yöntemlerin nasıl kullanılması ile ilgili görüşlerine “Emile” adlı eserinde geniş bir şekilde yer vermiştir. Doğanın işleyişi ve insan doğasını temele alan eğitim görüşleri, deneyimler sayesinde çocuğun bilgiye kendisinin ulaşmasını öngörmektedir. Bu deneyimler, yaşamın içerisinde kendiliğinden olabileceği gibi öğretmenin çocuğa hissettirmeden oluşturduğu deneyimler de olabilir.

Rousseau, uygulayacağı yöntem için insanların doğaya daha yakın yaşadıkları ve öğretmenin çevreyi daha iyi kontrol edebileceğini düşündüğü köy ortamını seçmiştir. Öğretmenin ilk görevi çocuğu çevrenin olumsuz etkilerinden ve kötülüklerden korumaktır. Bunun sağlanabilmesi köyde daha rahat olacaktır. Köy ortamında öğretmen çevreye daha

hakim olacak, köylünün saygı duyacağı bir kişi haline gelecek. Bu da öğretmenin çocuk üzerinde doğal otoritesini artıracaktır. Köy ortamının diğer bir avantajı da çocuğun doğaya yakın olmasıdır. Böylelikle çocuk doğayı daha yakından gözlemleyebilecek ve doğanın işleyişini daha yakından görecektir.

“Köyde bir mürebbi, çocuğa göstermek isteyeceği nesnelere daha fazla egemen olacaktır; ünü, söylemleri, örnek oluşturmaları sayesinde kentte sahip olamayacağı bir otoriteye sahip olacaktır.(s,96)”

Rousseau, eğitimin içeriğinin belirlenmesinde öğrenciye görelilik ilkesini savunur. Çünkü çocuk istekli olmadığı takdirde öğrenme gerçekleşmeyecektir. Çocukta öğrenme isteği oluşturmak için öğretilmek istenenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması, çocuğa bir yarar sağlaması önemlidir. Bu nedenle öğretilmek istenenler yaşına uygun hale getirilmeli ve çocuk öğrendiği şeyleri sevmelidir. Çocuk öğrenme işinden zevk almalı, eğlenerek öğrenmelidir. Çocukların öğrenme sırasında zevk almadıkları, sıkıldıkları, dikkatlerinin dağıldığı hissedildiğinde öğrenme işlemi hemen bırakılmalıdır. Çocukların öğrenmesi kadar istemediği bir şeyi yapmaması da önemlidir. Çocukta öğrenme isteği ve ihtiyacı olduğu takdirde kendi keline öğrenmek için çaba sarf etmeye başlayacaktır. Buna en iyi örnek çocuğun okumayı öğrenmesi için Rousseau’nun görüşleri verilebilir. Rousseau, çocuğun on iki yaşına kadar okumayı öğrenmesine gerek olmadığını çünkü bu yaşa kadar okumanın çocuğun hiçbir işine yaramayacağını ifade eder. Hatta okumanın çocukların belası olduğunu ve öğretmeyi bildiğimiz tek uğraş olduğunu vurgular. Okumayı öğrenmesini istediği zaman da çocukta okumak için bir istek ve ihtiyaç uyandırmanın yeterli olacağını savunur. Bu istek ve ihtiyaç olduğu takdirde okumanın çocuğa bir yararı olduğu zaman çocuk okumayı öğrenecektir.

“Çocuklardan boyun eğdirerek hiçbir şey istememek gerekiyorsa, bundan çıkan sonuç, onların gerek zevk gerekse çıkar olarak yararını hissetmedikleri herhangi bir şeyi öğrenemeyecekleridir. Okuma çocukların belasıdır ve neredeyse ona vermeyi bildiğimiz tek uğraştır. Emile, ancak on iki yaşında, bir kitabın ne olduğunu bilebilecektir. (s,130)”

Rousseau, çocuğa aşırı bilginin verilmesinin ve düz anlatım tekniğinin kullanılmasının yanlışlıkları üzerinde durur. Çocuklar için var olanı bilmek değil yararlı olanı bilmek önemlidir. İnsanların vücutları gibi zihinleri de sınırlıdır ve taşıyamayacağı yükü kaldıramaz. Aşırı bilgiyle yüklenen çocuk zihnindeki bilgileri doğru seçemeyeceğinden dolayı doğru düşüneyemeyecektir. Rousseau’nun eğitimdeki amacı fazla bilgi öğretmek değil, doğru ve açık olan düşüncelerin çocuğun zihnine girmesine izin

vermeştir. Rousseau, eğitim yönteminde düz anlatım yapılmasını, söylevleri, tanımlamaları önermez. Düz anlatımın çocukları sıktığını ve dikkatlerinin dağıldığını ifade eder. Tanımlamaların yapılması çocuğu düşünmeye itmez, sadece başkalarının düşüncelerini öğrenmelerine ya da ezberlemelerine sebep olur. Rousseau, “Emile” adlı eserinde verdiği şarapların tadını ayırma ve yön bulmayı öğretme girişimlerinde düz anlatımı kullanmış, konuyu uzun uzun anlatmış bunun sonucunda çocukların hiçbir şey anlamadığını gözlemlemiştir.

“Var olanı değil, yararlı olanı bilmektir önemli olan...(s,89) Söylev şeklindeki açıklamalardan hiç hoşlanmam; gençler de bunlara pek ilgi göstermezler, bunları akıllarında da tutmazlar (s,209). Gevezeliğe dayalı eğitimimizle gevezeler yetiştirmekten başka bir şey yapmıyoruz. (s,232)”

Rousseau’nun eğitim düşüncelerindeki en önemli yöntem çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlamak, deneyimler oluşturmaktır. Çocuklara sözlü bir eğitim verilmesini önermez. Deneyimler kazanmasını, yaparak yaşayarak öğrenmesini istemektedir. Bunun nedenini ise çocukların anlatımla ya da ezberletilerek öğrendiklerini hemen unutması ama kendilerinin yaptıklarını unutmaması olarak gösterir. Çocuklara öğretilmek istenenler uygulamalarla öğretilmeli, yapmaması gerekenler sadece sözlü bir şekilde ifade edilmelidir. Çocukların doğal yapılarında bulunan hareketlilik uygulamalarla birleştirilmelidir. Böylelikle çocuk öğrenme işleminden zevk alacaktır. Öğretilmek istenen bilgiler çocuğun düzeyine getirilmeli ve bilgiyi kendisinin bulması sağlanmalıdır. Çocuğa gerçeği öğretmekten çok nasıl öğreneceğini öğretmek daha önemlidir.

“ Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır; Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.(s,104)”

Rousseau, “Emile” adlı eserinde geometri öğretirken deneyim ve buluş yoluyla öğrenmenin nasıl olması gerektiği hakkında bilgiler vermiştir. Geometri öğretiminde şekillerin çizilirken dikkat edilmediğini eleştiren Rousseau, çocuğun bilgileri bulabilmesi için şekillerin tam ve doğru bir şekilde çizilmesi gerektiğini ifade eder.

Rousseau Emile’ye geometriyi şu şekilde öğretmektedir;

“Altmış derecelik bir açıyı ölçmek istiyorsam, bu açının köşesinden bir yay değil, bir tam daire çiziyorum, çünkü çocuklara asla bir şeyi açıkça söylemeden anlatmamalıdır... Emile’ye geometri öğreteceğimi ileri sürmüyorum; geometriyi o bana öğretecek; oranları arayacağım, o da onları bulacak; çünkü onları ona bulduracak şekilde arayacağım.

Örneğin, bir daire çizmek için bir pergel kullanmak yerine, bu daireyi bir eksen etrafında dönen bir ipin ucundaki bir çiviyle çizeceğim. Bundan sonra, dairelerin yarıçaplarını kıyaslamak istediğimde, Emile benimle alay edecek ve bana hep gerili olan aynı ipin eşit olmayan uzaklıklar çizemeyeceğini anlatacaktır.(s,177)”

Bu iki örnekte de görüldüğü gibi çocuğa bilgiler direkt olarak verilmemiş, çocuğun bilgiyi bulması sağlanmıştır. Çocuğun bilgiyi bulabilmesi için sorular ile dikkati yönlendirilmeli ve merak uyandırılmalıdır. Bundaki amaç çocuğu düşünmeye zorlamaktır. Çocuk kendi kendine öğrenmek zorunda kaldığı için başkalarının aklına değil kendi aklına muhtaç olacak, düşünecek ve akıl yürütecektir.

Rousseau, coğrafya öğretiminin yakından uzağa ilkesiyle öğretilmesi gerektiğini ifade eder. Çocuk önce yaşadığı çevreyi, şehri, ülkeyi ve daha sonra dünyayı tanımalıdır. Coğrafya öğretiminde küre gibi araçları kullanmayı önermeyen Rousseau, çocuğun gözlem yoluyla bilgi edinmesini istemektedir. Doğa olaylarına dikkat çekilerek çocukta merak uyandırılmalı ama bu merakı hemen giderilmemelidir. Harita kullanımında işaretlerin, betimlemelerin çocuklar için çok anlaşılır olmadığını vurgulayan Rousseau, bu işaret ve betimlemeleri çocuğun anlamayacağını ifade eder. Coğrafya öğretiminde de deneyimler kullanılmalıdır. Emile’ye yön buldurmak için ormanda kaybolmaları buna örnektir. Emile yön bulma ile ilgili bilgileri kullanarak yolunu geri bulabilmiştir.

“Genellikle, bir şeyin aslını göstermeniz olanaksız ise ancak o zaman o şeyin yerine simgesini kullanın, çünkü simge çocuğun dikkatini alıp götürür ve simgelenmiş şeyi unuttur. Coğrafya derslerinin ilk iki bölümü, oturduğu kentle ve babasının kır eviyle ilgili olacaktır; sonra sıra çevredeki yerlere, daha sonra yakındaki ırmaklara, son olarak da güneşin görünüşüne ve gökyüzündeki yönelişine gelecektir (s,216-217).”

Rousseau’ya göre bilimlerin öğretilmesinde amaç çocuğa bilimi öğretmek değil, bilimi sevdirmek ve çocuğun zevk almasını sağlamaktır. Doğa yasalarını araştırırken en genel ve en belirgin konulardan başlanmalı. Yani tümdengelim yöntemi kullanılmalıdır. Bütündeki düzeni iyi gören biri parçaların da nereye geleceğini görür. Bunu gören insan da akli başında düşünebilen bir insandır. Tümdengelim yönteminin diğer bir avantajı da anlamlı bütünler olmasıdır. Anlamlı olduğu için akılda kalması da kolay olacaktır. Rousseau, bilimle ilgili deneyler yapılırken bir laboratuvara girilmesini veya deney aletlerinin kullanılmasını istememektedir. Laboratuvarların ve deney aletlerinin bilimi sevimsizleştirdiği ve organların kullanılmasını körelttiğini düşünmektedir. Rousseau, deney aletlerinin çocukla beraber yapılmasının daha doğru olduğunu ifade eder.

“Boşu boşuna bir deneysel fizik laboratuvarına girilmesini istemiyorum. Tüm o aletlerin, makinelerin görünüşü hoşuma gitmiyor. Bilimsel havaları bilimi öldürüyor, bütün bu makineler çocuğu ürkütüyor ya da şekilleri çocuğun bunların etkilerine göstermesi gereken dikkati bölüyor ve gizlice çeliyor. Zaten edinilmesini istediğimiz şeyin bilimden çok, düşünce yürütme yeteneği olduğunu anımsarsınız.(s,225-253)”

Rousseau, tarih öğretiminin çocukların düzeylerine uygun olmadığını ifade eder. Tarihsel olayların çok boyutluluğu ve tinsel bir yanının olması nedeniyle çocukların anlayamayacağı bir ders olduğunu vurgular. Resim dersinin öğretiminde çocuklar ile öğretmenlerin birlikte öğrenmesini ve her zaman modelin doğa olmasını istemektedir. Müzik eğitiminde çocukların duyguları çok iyi ifade edemeyeceğinden dolayı basit şarkıların dinletilmesini ve basit sözleri olan şarkılar söylenmesi gerektiğini ifade eder. Müzikte önemli olan kulağın ölçüye ve uyuma duyarlı olmasını sağlamaktır.

Rousseau’nun yönteminde öğrenme uzun bir süreçtir. Yanlış öğrenmelerin olmasındansa hiç öğrenmemek daha iyidir. Bu nedenle zaman kaybetmekten korkulmamalı fakat yanlış öğrenmeler önlenmelidir. Çocuk başkalarıyla kıyaslanarak değerlendirilmemeli, çocuk yalnızca kendisi ile kıyaslanmalıdır. Her yıl çocuğun gösterdiği gelişme kaydedilip bir önceki yıllarla kıyaslanmalıdır. Çocuğun soru sorması desteklenmeli sorularına bilgi verici değil bilgiyi bulması adına cevaplar verilmelidir. Çocuğun yanlış yapmasından korkulmamalı yanlışlarını kendisinin düzeltmesi sağlanmalıdır. Çocuk kendi kendine öğrenmeli bunun için fırsatlar tanınmalıdır. Bu uygulanan yöntemle harika çocuklar yetişmeyebilir ya da üne kavuşan öğretmenler de ortaya çıkmayabilir. Bu yöntemle akli başında, güçlü, kuvvetli, vücudu ve kafası sağlıklı, gençken hayranlık, büyüdüklerinde saygı uyandıran insanlar yetiştirilir.

Öğretmen,

Rousseau, “Emile” adlı eserinde öğretmenin özelliklerine ve nasıl olması gerektiğine değinmiştir. Öğretmenliğin çok özel bir meslek olduğunu en az savaşıllık kadar fedakârlık ve alçak gönüllük istediğini ifade eder. Öğretmenliğin satılık adamlar için uygun olmadığını yani para kazanmak için yapılacak bir meslek olmadığını vurgular.

“O kadar soylu meslekler vardır ki bunları para için yapamazsınız, yaparsanız buna layık görülmezsiniz. Savaşıllık mesleği böyledir; öğretmenlik mesleği böyledir.(s,218) “

Rousseau’ya göre öğretmen genç olmalı hatta mümkünse çocuğun yaşlarında biri olmalıdır. Böylelikle çocuğun eğlencelerini paylaşıp onun güvenini kazanabilir. Çocuk öğretmene koşulsuz güvenmelidir. Öğretmenin tecrübeli olmasına gerek olmadığını,

doğanın eğitiminde zaten bir öğretmenin sadece bir öğrenciyi eğitebileceğini ifade eder. Öğretmen kendini ve çevreyi tanımalı iyi bir gözlem yeteneğine sahip olmalıdır. Doğa içinde gelişen öğrenme fırsatlarını kaçırmamalı, çocuğun olaylara ne tepki vereceğini önceden kestirmelidir. Rousseau, öğretmenin ahlaklı, kendini her konuda geliştirmiş, ön görüş yeteneği olan, sevecen, çevresi tarafından sevilen ve sayılan bir kişi olması gerektiğini ifade eder.

“...bir çocuk kendisini iyi yetiştirilmemiş olan biri tarafından nasıl iyi yetiştirilebilir? Bir çocuğun mürebbisinin, genel kaniya karşın genç olması hatta aklı başında bir insanın olabildiği kadar genç olması gerekir... (s,79) Kendinizi herkes tarafından sayılır, sevilir kılın; herkesin sizin hoşunuza gitmeye çalışması için, kendinizi sevdirmekle işe başlayın.(s,259)”

Öğretmen, öğrenme ortamında bilgiyi aktarıcı değil öğrencinin bilgiye kendisinin ulaşabilmesi için yönlendiren bir rehber olmalıdır. Bu nedenle Rousseau, öğretmen kavramından çok mürebbi kavramını tercih eder. Öğrenciye rehberlik edebilmesi için öğretmenin öğrenciyi ve çevreyi iyi tanıması gerekir. Öğretmenin ilk görevi öğrenciyi uzun süre gözlemleyerek öğrencinin doğal işleyişini görmesidir. Bu gözlem sırasında geçen zaman kayıp değil tersine öğrenciye uygulayacağı yöntemin doğru belirlenmesi açısından kazanç olacaktır. Öğretmen hiçbir zaman bilgiyi direkt olarak vermemeli, öğrencinin bilgiye ulaşması için çevreyi düzenlemeli ve öğrenciyi bilgiye karşı güdülemelidir. Öğretmen, öğretmek istediği bilgiyi ilginç ve eğlenceli hale getirip çocukta bulunan doğal merakı da kullanarak öğrenmeyi zevkli bir hale getirmelidir.

“Tedbirli insan, doğayı uzun süre gözle, öğrencine ilk sözcüğü söylemeden önce onu iyice incele! (s,94) ...zaten bu bilimi (insan görevlerinin bilimi) öğretmeni öğretmenden çok mürebbi diye adlandırıyorum çünkü mürebbi için öğretmenden çok yönetmek söz konusudur.(s,211)”

Rousseau öğretmenin otoriter, sürekli emir veren, baskıcı bir tutumda olmasının doğru olmadığını vurgular. Öğretmen gerekirse öğrencisiyle dost olacak kadar yakın davranacak fakat öğrenciye öğretmen olduğunu da unutturmayacaktır. Öğrenci kendisinin zayıf olduğunu, öğretmenin güçlü ve daha bilgili olduğunu, ona muhtaç olduğunu bilsin. Bu doğal bağımlılıktır. Doğal bağımlılıklar dışında öğrencinin hiç kimseye bağımlılığı olmamalıdır. Öğretmen, öğrenme ortamını, çocuğun nasıl davranması gerektiğini, ne düşünmesi gerektiğini belirlesin. Fakat öğrenci bunları kendisinin yaptığını hissetsin. Öğrencinin kendisinin özgür olduğunu ve kendini rahatça ifade edebileceğini düşünmesi

eğitim için önemli bir avantajdır.

“Yalnızca kendisinin zayıf, sizin güçlü olduğunuzu, kendi durumu ve sizin durumunuz gereği, zorunlu olarak tümüyle size bağlı bulunduğunu bilsin; bunu bilsin, öğrensin, hissetsin...(s,258)”

Rousseau, öğretmenin değiştirilmesini önermez çünkü her değişiklikte öğrenci istemsiz olarak öğretmenler arasında kıyaslama yapar. Öğrencinin kıyaslama yapması öğretmene karşı güvenin ve saygının azalmasına neden olur. Öğrenci ve öğretmen arasındaki doğal bağımlılık da yok olur.

Ceza

Rousseau, eğitim sürecinde çocuğun olumsuz davranışlarına karşı ceza, azarlama veya af diletmenin doğru olmadığını ifade eder. Çocuk iyiyi ve kötüyü ayıramadığından dolayı davranışlarında ahlak anlayışı yoktur. Yani ahlak dışı bir şey yapamaz. Bu nedenle çocuğun olumsuz davranışı sonunda eğitici tarafından cezalandırılması anlamsızdır.

Çocuk olumsuz bir davranış gösterdiğinde davranışın doğal sonucuyla karşılaşmalıdır. Davranışın doğal sonucu onun cezası olmalıdır. Olumsuz davranışın sonunda doğanın verdiği ceza engellenmemeli ve çocuğa zarar gelir diye korunmamalıdır. Çocuğun olumsuz davranışı sonunda yaralanması gerekiyorsa, acı çekmesi gerekiyorsa veya istediği bir şeyden mahrum kalması gerekiyorsa bu sonuçları tatmalıdır.

“Kötü huylu çocuğunuz dokunduğu her şeyi bozuyor mu? Hiç kızmayın, bozabileceği şeyi erişebileceği uzaklık dışında tutun. Kullandığı mobilyaları mı kırıyor? Ona başkalarını vermekte hiç acele etmeyin; bırakın yoksun kalmanın acısını hissetsin. Odasındaki pencerelerin camlarını mı kırıyor? Nezleye yakalanmasına aldırış etmeden, bırakın rüzgâr gece gündüz üstüne essin; çünkü deli olmaktansa nezle olması daha iyidir. Size verdiği tedirginliklerden hiç yakınmayın, ama bunları ilkönce onun hissetmesini sağlayın.(s,104)”

Eğitimde doğayı ve özgür bir eğitimi öngören Rousseau, doğanın eğitiminde cezanın olmayacağını cezayı insanın değil doğanın vermesi gerektiğini çocuğun olumsuz davranışlarının doğal sonuçlarını hissetmesi gerektiğini ifade eder. Olumsuz davranış yapmamasının nedeninin cezadan kaçmaktan değil, davranışın ve davranışın sonunun olumsuz olmasından kaynaklandığını bilmelidir. Ceza ile çocuk otoriteye uygun hareket eder ama otorite ortadan kalktı mı olumsuz davranışları yeniden yapacaktır. Bu nedenle çocuğa ceza verilmemeli, davranışın kendine bir yarar getirmediği zararının olduğunu hissetmesi sağlanmalıdır.

Ahlak,

Rousseau, “Emile” adlı eserinde ahlak eğitimi konusuna değinmiştir. İnsanların dünyaya geldiklerinde iyi olduklarını yanlış uygulanan eğitim ve çevrenin etkisiyle kötülükleri öğrendiklerini ifade eder. Rousseau, uyguladığı eğitimin amacını insan olmak olarak belirlemiştir. Uyguladığı eğitimin amacı çocuğa bir meslek kazandırmak değil insani değerlere sahip bir kişi olmasını sağlamaktır. İnsanların doğal eğilimleri insanlık durumudur. İnsan olma konusunda iyi yetişmiş biri zaten her mesleği çok iyi yapacaktır.

“Her şey yaratıcının elinden çıktığında iyidir, insanoğlunun elinde bozulur...(s,5) İnsanın yüreğinde doğuştan ahlak bozukluğu hiç yoktur...(s,12). Benim elimden çıktığında eminim ki ne yargıç ne asker ne de papaz olacaktır; önce insan olacaktır (s,91)”

Ahlak eğitiminde ilk yaşların çok önemli olduğunu vurgulayan Rousseau, bu dönemi insan yaşamının en tehlikeli dönemi olduğunu vurgular ve çok dikkat edilmesi gerektiğini ifade eder. Bu dönemi ilk on yaş olarak belirler. Çocuk bu dönemde kötülüklerle karşılaşmamalıdır. Çocuğun bu dönemde yanlışlarla ve kötülüklerle karşılaşması zamanla çocuğu olumsuz etkileyecek, gelecekte bu yanlışları ve kötülükleri çocuğun içinden atmak çok zor olacaktır. Çocuk iyilik yönünde eğitilirken eğer bir kötülük de öğrenecekse hiç eğitim verilmemesi daha doğrudur. Bu dönemde amaç yüreği kötülüklerden, zihni yanlışlardan korumaktır. Çocuğun kötülüklerden korunması için ise ilk şart iyi bir aile yaşantısıdır. Aile yaşamının olumlu olması, anne ve babanın görevlerini yapması çocuğu kötülüklerden koruyacaktır.

“Aile yaşamının çekiciliği ahlaksızlığa karşı panzehirdir. İnsan yaşamının en tehlikeli dönemi, doğumdan on yaşına kadar geçen zamandır (s,19). ...bu dönemde, yüreği kötülüğe karşı, zihni yanlışla karşı korumak üzerinde yoğunlaşmalıdır (s,93). “

Ahlak eğitiminde dönemin eğitime de eleştiri getiren Rousseau, eğitimde kullanılan yöntemlerin çocuklarda rekabet, kıskançlık, bencillik, açgözlülük gibi insan ruhunu bozan duyguların gelişmesine neden olduğunu ifade eder. Kullanılan bu yöntemler insan doğasına uygun değildir. Çocukların ahlaklarını bozan gördükleri değil, onlara öğretilenlerdir. Eğitimde kullanılması gereken yöntemin iyi ayarlanmış özgürlük olması gerektiğini vurgular.

Ahlak eğitimi verilirken çocuğun düzeyine dikkat edilmelidir. Çocuklar iyiyi ve kötüyü ayırdıkları zaman ahlak eğitimi verilmelidir. İyiyi ve kötüyü de ayıran da akıldır. Çocuklara öğretilmek istenen bilgiler erkenden verildiğinde bunları anlamayacaklarından dolayı kötülüğü öğrenmelerine neden olur. Düzenin ve toplumun istediği değerler çocuğa

hemen verilmemelidir. Çünkü çocuklar bunları anlayabilecek düzeyde değildirler. Çocuklar geleceği kestiremedikleri için gelecekte ihtiyacı olan fakat çocukluk döneminde ihtiyacı olamayan, kendilerine bir yararı olmayan toplumsal değerleri öğrenemeyeceklerdir.

“Onların kafalarına sokulmak istenen her erken bilgiyle yüreklerinin derinlerine bir kötülük ekilir...(s,90) Ahlaka uygun düzene ve toplumun alışkanlıklarına bağlı olan her şey onlara hemen verilmemelidir, çünkü onlar bunları anlayacak durumda değildirler.(s,228)”

Rousseau, ahlak öğretiminde masalların kullanılmasını eleştirmiş kendi öğrencisine kesinlikle masal öğretmeyeceğini vurgulamıştır. Masalların çocukların düzeyine uygun olmadığını ifade eden Rousseau, masalların açıklıktan daha çok süse önem vermesini ve verilecek ahlak derisinin üstü kapalı olarak verilmesinin sakıncalarından bahseder. Çocuklara verilecek bilgiler açık olarak verilmelidir. Üstü kapalı olarak verilen bilgileri çocuklar anlamayacaktır. Çocuklar olayları gördükleri gibi anlar, olaylar hakkında derinlemesine düşünmezler. Bu nedenlerden dolayı da çocuklar masallarda iyileri değil her zaman kötülerini örnek alırlar.

“Masallara, çocukların alacağı ders diyecek kadar nasıl da kör olunabilir? Hem de ahlak dersinin onları eğlendirirken yanılttığı, onların yalana kapılıp gerçeği kaçırdıkları ve verilen bilgi hoşlarına gitsin diye yapılanın onların bundan yararlanmasını engellediği nasıl görülmez?(s,124)”

Çocuğun ahlak eğitiminde acele edilmemesi gerektiğini ve ahlak eğitiminin temelini hiç kötülük yapmamak olarak ifade eden Rousseau, yapılacak eğitimlerin de uygulamalı olmasını ister. Ahlak eğitiminde tanımlamaların yapılmasının, örnek olunmasının veya çocuğun taklit etmesinin doğru olmadığını ifade eder. Çocuk iyilikleri ve erdemleri yaşantı yoluyla öğrenmeli, deneyim kazanmalıdır. Çocuk ahlaklı davranışların sonuçlarını görmelidir. Bu sonuçların kendini iyi hissettirmesi de sağlanmalıdır.

“Ben Emile ’den iyilikseverlik göstermesini istemekte acele etmektense, bu iyilikseverliği kendim onun önünde göstermeyi ve hatta bunu yaşına yakışmayan bir onur gibi düşünüp beni taklit etmesini engellemeyi yeğlerim(s,110)... Çocuklara uygun olan ve her yaşta en önemli tek ahlak dersi, kimseye kötülük yapmamaya dayanır.(s,111)”

Rousseau, yalan söylemenin çocuklar için doğal olmadığını, çocukların otorite altında, özgür olmadıkları zaman ve söz vermeye itildiklerinde yalan söyleyeceklerini ifade eder. Otoriter bir yöntem uygulandığında çocuklar bu otoritenin isteklerinden ve yargılamalarından kurtulmak için yalan söyleyecektir. Çünkü boyun eğmek insanlar için doğal değildir. Yapılması gereken doğal bir özgürlük sağlamaktır. Özgür olan, başkalarına

bağlı olmayan çocuk yalan söylemeyecek. Çünkü yalandan bir fayda sağlamayacaktır. Çocuğu yalan söylemeye iten diğer bir davranışta çocuğa söz verdirmeektir. Çocuklar gelecek hakkında düşünemezler, geleceğı kestiremezler. Düşünceleri anlıktır ve sadece bulundukları durumdan kurtulmak isterler. Bu nedenle yerine getirmeyecekleri konularda söz verirler. Çocukların yalan söylememeleri isteniyorsa çok fazla söz verdirilmemelidir. Yalan söyleme davranışı gerçekleştiğinde çocuklar cezalandırılmamalı, yargılanmamalıdır. Yalan söyleme davranışının doğal sonuçları ile tanıştırılmalı, yalan söylemenin onlara neler kaybettirdiğı tattırılmalıdır.

“Çocuk söz verdiğinde ancak yalan söyleyebilir; çünkü yalnızca şimdiki zamanda işin içinden sıyrılmayı düşündüğünden, bu zamanda etkili olmayan her yol ona vız gelir... Doğal ve özgür bir eğitim söz konusu ise, çocuğunuz size neden yalan söylesin? Sizden saklayacak neyi vardır ki? Onu paylamıyorsunuz, cezalandırmıyorsunuz, ondan hiçbir şey istemiyorsunuz.(s,106)”

Rousseau’nun genel olarak ahlak eğitimi ile ilgili görüşlerinde öncelik, çocuklara iyilikleri öğretmek değil kötülüklerden uzak tutmak kötülüklerle karşılaşmasını engellemektir. Çocuk iyi duyguları tatmalı, yaparak yaşayarak öğrenmeli, iyilik duygusunu hissetmelidir. Çocuk insanın doğası gereğı özgür bir ortamda toplumsal hayata hazırlanmalıdır.

Meslek,

Rousseau, “Emile” adlı eserinde çocuğun meslek edinmesi konusuna değinmiş, çocuğun her durumda geçimini sağlayabileceğı bir mesleğinin olması gerektiğini ifade etmiştir. Rousseau toplum içinde yaşayan insanın çalışmasını zorunlu görmüştür. Toplum içinde yaşayan insan bunun bedelini ödemek zorundadır bu nedenle de çalışmak insan için bir görevdir. Rousseau, bu mesleğin seçimini çocuğa bırakmışsa da bazı kriterler koymuştur.

“...toplumun içinde yaşamını sürdürmesinin bedelini başkalarına çalışma karşılığı ödemek zorundadır, bunun istisnası da yoktur, demek oluyor ki toplumsal insan için çalışmak bir görevdir.(s,258)”

Meslek seçimini çocuğun kendisinin yapması gerektiğini ifade eden Rousseau, bunu uyguladığı eğitimin sonucunda çocuğun iyiyi, değerliyi, yararlıyı bilmesine bağlamaktadır. Çocuğa meslek seçerken kafadan çok ellerin çalışacağı bir meslek önerir. Çocuk eğer zekâ olarak kuramsal bilgileri alabiliyorsa o zaman kafa ile yapılacak bir meslek seçilebilir. Çocukların yaşına uygun, yetişkinlerin de cinsiyetine uygun bir meslek seçmesi gereklidir. Rousseau, çocuğun yalnızca soyluların yapabildikleri bir mesleğı seçmesini istemediğı gibi

bir sanatçı olmasını da istemez. Çocuğun edineceği meslek her durumda yapabileceği ve geçimini sağlayabileceği bir meslek olmak zorundadır. Rousseau eserinde Emile'ye marangozluk mesleğini seçmesini sağlamıştır.

“Unutmayın ki sizden istediğim yetenek değil, meslektir. Hem de gerçek bir meslek. Kafadan çok ellerin çalışmasını gerektiren, servet kazandırmayan, servete önem verilmemesini de öğretebilen tümüyle mekanik bir sanat (s,259).”

İnsan her durumda geçimi sağlayabileceği, vücudunu çalıştırabileceği bir meslek sahibi olmalıdır. Böylelikle insan özgür, dürüst, sağlıklı, hak bilir, çalışkan ve mutlu bir kişi olacaktır.

Amaç,

Rousseau, uyguladığı eğitimin sonucunun çocuğun gösterdiği davranışları da belirterek uyguladığı eğitimin amacını da göstermiştir. Rousseau' ya göre; eğitimin sonucunda öğrencisi açık sözlü olacak, düşündüklerini başkalarından etkilenmeden ifade edebilecektir. Söyledikleri arı, sade, süssüz, övüngenden uzak olacak fakat her söylediği doğruyu ifade edecektir. Çok uzun, gereksiz kelimelerle kendini ifade etmeyecek açık, net ve özlü bir şekilde kendini ifade edecektir. Sözsüz iletişimi yetişmiş bir insan gibi iyi kullanacaktır. Bir yardıma gereksinim duyuyorsa ayırım gözetmeksizin herkesten yardım isteyebilecektir. Bir başkasına karşı ne buyurgan bir ses tonuyla ne de boyun eğen bir ses tonuyla konuşur. İnsanlara karşı ölçülü bir güven beslemektedir.

“Ondan ne hoşla giden sözler ne de benim ona dikte edeceklerimi söylemesini bekleyin. Ondan yalnızca arı ve sade, süssüz, özensiz, övüngenden uzak bir gerçeği bekleyin (s,201).”

Ahlak konusunda kendini ilgilendiren durumlarda erdem sahibidir, toplumsal erdemlere sahip değildir. Çünkü daha öğrenmemiştir. Fakat öğrenmeye hazır durumdadır. Her yaptığı iyilik üzerinedir. İnsanların doğal durumunun iyilik yapma olduğunu bilir. Hiçbir kişiye veya konuya karşı önyargıları yoktur. Çalışkan, kendine güvenen, sabırlı, ılımlı ve cesaretli bir yapısı vardır. Tutkuları yoktur. İnsanın ilk ve tek doğal tutkusu olan özsaygı daha uyanmamıştır. Kendi yaşlılarına göre liderlik özellikleri gelişmiştir. Liderliği buyurganlığıyla değil deneyimleri sayesinde elde ettiği bilgilerdendir bu bilgileri sayesinde diğer akranlarına karşı üstün olacaktır. İnsanlar ile nesneler arasındaki ilişkiyi bilir fakat insanlar ile insanlar arasındaki ruhsal ilişkiyi bilemez. Kendini başkalarının düşüncelerine bağlı kalmadan değerlendirebilir.

“Emile’im kendisine ilişkin her konuda erdem sahibidir...(s,202) Onda mevcut durumuna uygun pek az temel ahlak bilgisi vardır, ama hiçbir insanların görelî durumuyla ilgili değildir (s,279).”

Davranışlarının tamamının bir amacı vardır. Davranışlarının sonucunu bilir ve ona göre hareket eder. Çok konuşmaktansa hemen harekete geçer. Dünya hakkında her şeyi bilmez ama kendisini ilgilendiren konular hakkında bilgiye sahiptir. Sürekli hareketli olduğu için gözlem yeteneği gelişmiştir. Öğrenmelerini daha çok insanlardan değil doğadan alır. Erkenden çok fazla deneyim kazanır. Bu deneyimler sayesinde kendini sürekli eğitir. Bir başkasının düşüncelerine göre değil kendi düşüncelerine göre hareket eder. Başkalarının düşüncelerinden etkilenmez. Bu nedenle iki işi bir arada yapabilir. Suyun içinde de karada olduğu kadar rahattır, yüzmeyi öğrenmiştir. Gücünü aşan bir işe girişmeyecektir. Çünkü deneyimleri sayesinde gücünü ve ne yapabileceğini bilmektedir. O ana kadar karşılaşmadığı bir güçlük veya tehlikeyle karşılaştığında şaşkına dönmeyecek, çareler aramaya koyulacaktır. Kendi sorunlarını öncelikle kendi çözmeye çalışacaktır. Özgür olduğundan kendini göstermek için bir davranışta bulunmaz. Ne otoriteye ne örneğe ne de formüllere uyar. Hiçbir alışkanlığı yoktur. Sorunlarına karşı özgün çözümler bulur.

“Sürekli hareket halinde olduğu için çok şeyi gözlemlemek, çok sonuç çıkarmak zorundadır; erkenden büyük bir deneyim kazanır, derslerini insanlardan değil doğadan alır; hiçbir yerde kendisini eğitme niyeti görmedikçe kendini o ölçüde iyi eğitir (s,135).”

Doğanın eğitimini almış olan öğrenci mutludur. Çünkü çocukluğunu tam anlamıyla özgür bir şekilde yaşamıştır. Doğanın ona vermiş olduğu hiçbir şeyi kaybetmemiştir. Yaşının gerektirdiği tüm yetenekleri eğlenerek geliştirmiştir. Çocukluğunu yaşadığı ve yeteneklerini geliştirdiği için kendine güveni tamdır. Yaptığı her işi ilgi çekici ve eğlenceli bir hale getirebilir. İstekleri yerine getirilmediğinde bunun imkânsız olduğunu bilir. Bu nedenle ısrar etmez. Kendi kendine yetmeyi bildiği için başkasından çok fazla şey istemeyecektir. Kendine yararlı olanı bilir ve yararlı olanı öğrenmede isteklidir.

“Yaşının tüm yeteneklerini edinerek, bünyesinin izin verdiği ölçüde mutlu ve özgür yaşamıştır (s,204).”

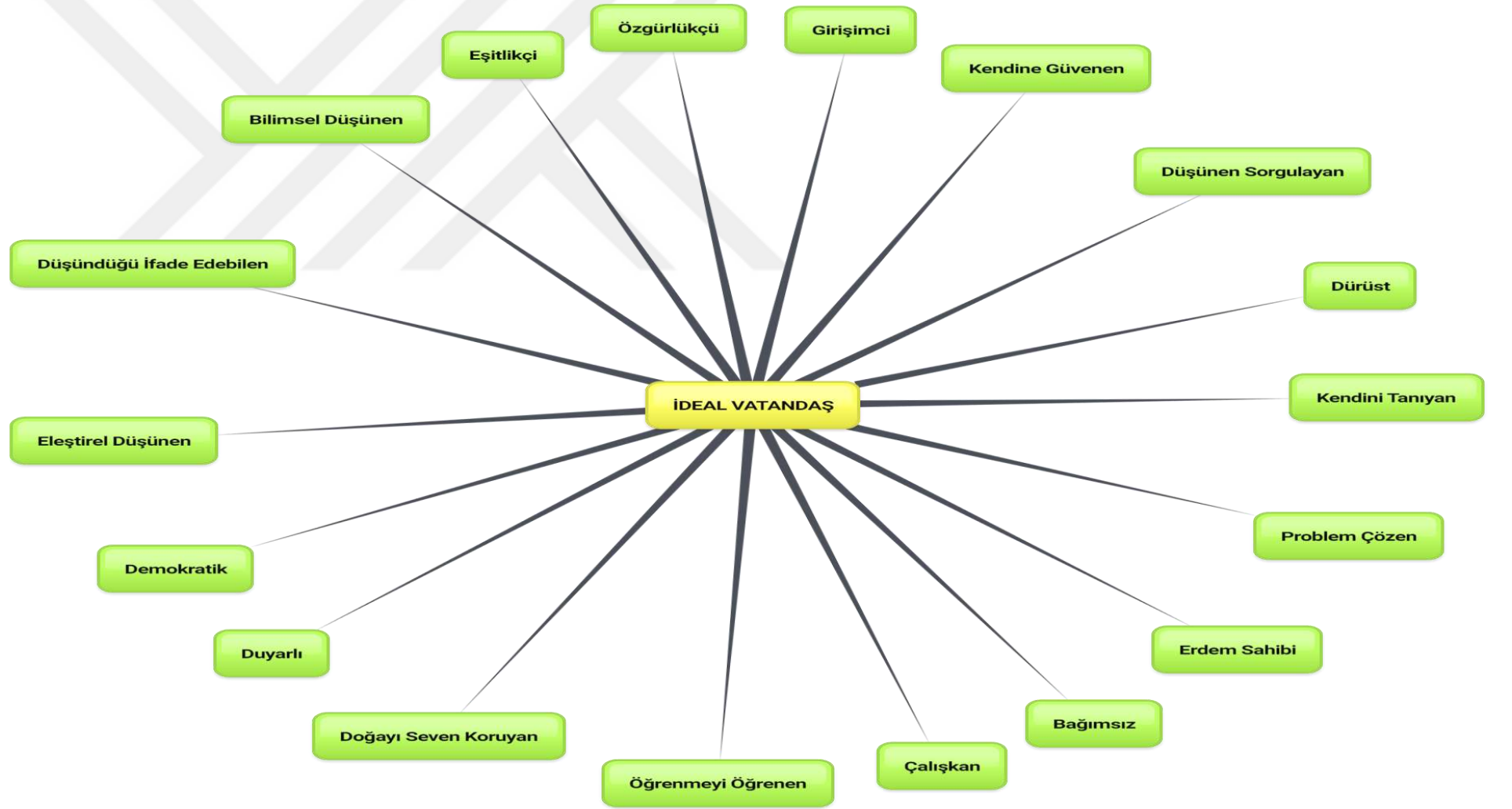
Fiziksel olarak organları gelişmiş ve becerikli bir hal almıştır. Çünkü sürekli doğada egzersiz yapmıştır. Hafiftir, dinçtir ve çeviktir. El becerisi gelişmiş ve el becerisini kullanabileceği bir mesleği öğrenmiştir. Hangi durumda olursa olsun geliştirdiği becerilerle yaşamayı öğrenmiştir. Zaten Rousseau’nun da öğretmek istediği ilk meslek yaşamaktır.

Zihinsel olarak baktığımızda doğanın öğrencisinin zihni iyi çalışır. Kendini

ilgilendiren konularda düşünce yürütebilir, tahminlerde bulunabilir. Düşünme yetisi belleğinden daha güçlüdür. Fikirleri genişletmeyi veya soyutlamalar yapmayı çok fazla bilemez. Nesnelerin etkilerini nitelikleri açısından bilemez. Fakat kendini ilgilendirme açısından çok iyi bilir. Hayal gücü henüz etkin değildir. Çünkü etkin olması için bir çalışma yapılmamıştır. Ancak var olanı görür ve bilir. Doğa bilgisi vardır fakat tamamen fizikseldir. Tarih bilgisi ise hiç yoktur. Geometri sayesinde soyut alanları, cebir sayesinde soyut nicelikleri öğrenmiştir.

“Geometrik şekiller sayesinde soyut alanları, cebir işaretleri sayesinde soyut nicelikleri bilir; bu şekiller ve işaretler bu soyutlamaların destekleridir; onun duyuları bu desteklere dayanmaktadır (s,278).”

Rousseau, doğanın öğrencisi olarak tabir ettiği öğrencisinin on beş yaşına geldiğinde yukarda bahsedilen özellikleri göstereceğini ifade eder. Doğanın öğrencisinin fiziksel olarak gelişmiş, kendi kendine yetebilen, öğrenmeyi öğrenmiş, kimseye bağlı olmayan, özgür, kendisi ile ilgili konularda düşünceler yürütebilen bir kişi olacağını belirtmiştir.

created with www.bubbl.us

Şekil 4.3. Rousseau'nun İdeal Vatandaş Kavram Haritası

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “J.J. Rousseau’nun “Emile” adlı eserinde ideal vatandaş ile sosyal bilgiler öğretim programı amaçlarındaki ideal vatandaşın benzerlik ve farklılıkları nelerdir? İle ilgili bulgular.

4.3. HEDEFLenen VATANDAŞ PROFİLİ

Rousseau Emile eserinde insan yetiştirme ile toplumsal düzene vatandaş yetiştirmenin birbirinden çok farklı olduğunu ifade eder. Toplumsal düzen için vatandaş yetiştirildiği takdirde, düzenin değişmesi ya da bireyin farklı bir toplumsal düzene geçmesi durumunda verilen bütün eğitim geçersiz olacaktır. Rousseau ise, kendi amacının doğal düzende insani değerlere sahip birey yetiştirmek olduğunu vurgular. Doğal düzende eğitilen, insani değerlere sahip bir birey her türlü şarta ve duruma kendini kolayca adapte edecektir. Bu amaca baktığımızda Rousseau, belli bir amaca veya ideolojiye uygun bir vatandaş istememektedir. Rousseau’nun istediği ideal vatandaş insani değerlere ve becerilere sahip vatandaşdır. Rousseau’nun hedeflediği insani değerlere ve becerilere sahip vatandaşlık profili Şekil 4.3. te gösterilmiştir.

“Doğayla ya da toplumsal kurumlarla savaşmak zorunda kalındığında, bir insan ya da bir yurttaş oluşturma arasında bir seçim yapmak gerekir: Çünkü ikisini aynı zamanda oluşturmamız (s,8)”

Rousseau’nun hedeflediği ideal vatandaşın en önemli özelliği özgürlüktür. Toplumsal düzenin, insanın elinden aldığı özgürlüğü uyguladığı eğitimle geri vermek ister. Çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber ilk isteğinin özgür olmak olduğunu ifade eden Rousseau, özgürlüğün insanoğlunun en temel hakkı olarak görür. Özgürlük diğer bütün vatandaş özelliklerinin oluşmasını sağlayacak ilk şarttır. Uyguladığı özgür eğitim sonucunda birey kararlarını kendi alacak, sonuçlarını üstlenecek, sorumluluklarını bilecektir. Kimseye bağımlı olmadığı için karşılaştığı sorunlar karşısında akıl yürütecek, düşünecek ve hemen harekete geçecektir. Özgür olduğu kadar başkalarının özgürlüğüne saygı duyacak kimseye buyurgan bir tavır takınmayacaktır. Bu durum Rousseau’nun öncelikle özgür bir vatandaş istediğini gösterir. Sosyal bilgiler ders programının amaçlarına bakıldığında Atatürkçü düşünce ve demokratik yaşam tarzının benimsetilmesi açısından özgür bir vatandaş profili görülür. Özgür vatandaş, Sosyal Bilgiler Programının ve Rousseau’nun hedeflediği ideal vatandaş özellikleri ortak bir hedeftir.

“Kendi eylemlerindeki ve sizin eylemlerinizdeki özgürlüğü aynı zamanda sezsın; eksik olan gücünü, buyurgan olması için değil, özgür olması için tam gereksinim duyduğu ölçüde tamamlayın. (s,79) Çocuğu önyargılarımızın tutsağı yapmadıkça, onun ilk arzusu

daima keyfi yerinde ve özgür olmaktır;(s,148)”

Özgürce elde ettiği deneyimler sayesinde kendini hem bedenlen hem de zihnen geliştiren birey kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılayabilecek düzeydedir. İhtiyaçları doğrultusunda kimseden bir çıkarı yoktur. İnsan da doğuştan var olan öz sevgi, kendini beğenmişliğe dönüşmemiş bu durum kendini başkalarından üstün görmesini engelleyecektir. Kendini beğenmiş veya kimseye muhtaç olmaması bütün insanları eşit olarak görmesini sağlamıştır. Rousseau’ya göre doğal durumda insanların ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların giderilme yolları aynıdır bu nedenle doğal durumda herkes eşittir. Bu durum Rousseau’nun eşitlikçi bir vatandaş profili çıkarmak istediğini gösterir. Sosyal bilgiler programında, Atatürk ilke ve inkıplalarını yaşatma, demokratik değerleri benimseme ve hukuk önünde eşitlik amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar sosyal bilgiler dersinin eşitlik ile ilgili hedeflerinin Rousseau’nun hedefleriyle uyuştugu görülmektedir.

“...insan tüm durumlarında hep aynıdır; zenginin midesi yoksulun midesinden daha büyük değildir, yoksulunkinden de daha iyi sindirmez; efendi, kölelerinin kollarından ne daha uzun ne de daha güçlü kollara sahiptir; büyük bir adam da halktan bir adamdan daha büyük değildi (s,255).”

Rousseau, eğitim sürecinde bireyin düşünme yetisinin geliştirilmesi, doğru düşünmesi ve düşüncelerinin kimseden etkilenmemesini sağlamaya çalışmıştır. Bireyin eğitimi boyunca tanımlamalardan, hazır cevaplardan, kitaplardan uzak tutması düşünme yetisini geliştirmek amaçlıdır. Birey kimseye bağımlı olmadığı için karşılaşılan sorunlar karşısında düşünür, sorgular ve düşüncelerini özgürce açıklayabilir. Düşüncelerini açıklarken doğru ve anlaşılabilir bir dil kullanacaktır. Bu durum Rousseau’nun düşünen ve düşündükleri açıklayabilen bir vatandaş istediğini gösterir. Rousseau’nun doğal durumda insanın özgür, eşit ve düşünen bir varlık olması gerektiği görüşü bugünkü demokratik vatandaş profili ile paralellik gösterir. Sosyal bilgiler programında bilimsel düşünme ve eleştirel düşünme becerisini kazandırma amaçlar arasında yer almaktadır. Hak ve sorumluluklar açısından bakıldığında düşünce özgürlüğü üzerine durulmaktadır. Bu durum sosyal bilgiler programının ve Rousseau’nun düşünme ve düşündüğünü ifade etme ile ilgili hedefleri paralellik gösterir. Öte yandan Rousseau’nun, doğru ve anlaşılır bir dil kullanma hedefi, sosyal bilgiler programının Türkçeyi doğru kullanma becerisiyle uyumaktadır.

“...düşünme yetisi belleğinden daha güçlüdür.(s,201) ...Kendisini başkalarını düşünmeden değerlendirir, başkalarının kendisini hiç düşünmemelerini doğru bulur.(s,279)”

Rousseau'nun istediği, vatandaş haklarını ve sorumluluklarını bilen katılımcı bir vatandaşdır. Eğitim sürecinde görevlerinden önce haklarını öğretmeye çalışmış ve sorumluluklarını hissettirmiştir. Birey deneyimleri sayesinde lider özelliklere sahip olur ve kendine güveni tamdır. Çevresindeki sorunlara karşı önyargısız bir şekilde çözmek için harekete geçer. İnsanın, sorumluluklarını boyun eğerek ya da haklarını buyurarak kullanmasını istememektedir. Haklarını ve sorumluluklarını bilen ve gerektiğinde kullanan etkin vatandaş profili Rousseau'nun hedefidir. Rousseau'nun bu hedefi sosyal bilgiler programının da en önemli hedefidir. Sosyal bilgiler programı haklarını ve sorumluluklarını bilen, yeri geldiğinde kullanan etkin vatandaşlar istemektedir. Bu amaçta sosyal bilgiler programı ve Rousseau'nun hedeflediği ideal vatandaş profili benzerlik göstermektedir.

“...çocuklara önce görevlerinden söz edip, hiçbir zaman haklarından söz etmeyerek onlara gerekenin tersini, anlayamayacakları ve onları ilgilendirmeyen şeyi söylemekle işe başlamak verilen genel eğitimin yanlışlarından biridir.(s,100)”

Rousseau, bilimin ne olduğunu öğretmemiş çocuğun bilimi sevmesini istemiştir. Bilimle ilgili konularda doğadan yararlanarak gözlem ve deneyler ile deneyimler oluşturmuştur. Hiçbir bilgiyi doğrudan vermeyi önermez bireyin kendisinin bulmasını istemektedir. Yaptığı bu uygulamalar bireyin bilimsel düşünme becerisini geliştirmek içindir. Bilimsel düşünme becerisine sahip olan birey yaşamının her döneminde öğrenmeye, kendini geliştirmeye devam edecektir. Bu özelliğiyle yaşadığı doğayı daha iyi anlayacak ve topluma daha faydalı olacaktır. Bu durum Rousseau'nun, bilimsel düşünme becerisine sahip vatandaş profilini savunduğunu gösterir. Rousseau'nun öğrenmeyi öğrenme ve bilimsel düşünme becerisi Sosyal bilgiler programının bilimsel düşünmeyi temele alarak bilgiye ulaşma hedefiyle benzerlik gösterir.

“...kendi kendine öğrenilen şeyler sayesinde, bunlar hakkında başkalarından öğrenilenlerden daha açık ve daha güvenli temel bilgiler edinilir ve insan aklını kölece başkasına boyun eğmeye alıştırmadığı gibi, ilişkiler bulmak, düşünceleri birbirine bağlamak, aletler icat etmek için beceri kazanır.(s,226)”

Rousseau, uyguladığı eğitimin en önemli hedefi çocuğa gerçek deneyimler yaşatmaktır. Deneyimleri sayesinde birey kendi ilgi, istek ve yeteneklerini daha iyi tanıyacaktır. Deneyimler sayesinde karşılaştığı problemleri kendi çözecek ve problem çözme yeteneği gelişecektir. Bu hedef Rousseau'nun kendi özelliklerini tanıyan ve problem çözme becerisine sahip olan bir vatandaş istediğini ortaya çıkarır. Bu hedefler sosyal bilgiler programının amaçlarından olan kendini tanıma ve problem çözme becerisini kazandırma ile

benzerlik göstermektedir.

“Sürekli hareket halinde olduğu için çok şeyi gözlemlemek, çok sonuç çıkarmak zorundadır; erkenden büyük bir deneyim kazanır, derslerini insanlardan değil doğadan alır...(s,135) Sorunları onun düzeyine uygun duruma getirin ve bırakın bunları kendisi çözsün.(s,212)”

Rousseau, ahlaki olarak istediği ideal vatandaş iyilik üzerinedir. İnsanın doğuştan iyi olduğuna inancı, çocuğun ahlak eğitimini kötülüklerden koruma olarak belirlmesine neden olmuştur. Doğal düzene göre yetiştirilmiş birey iyilikten başka bir şey istemeyecektir, çünkü kötülüğün ne olduğunu bilmez. Toplumun yapıtaşı olan aile kurumuna verdiği önem ve aileye verdiği görevler sayesinde birey ahlaki yönden doğanın emir verdiği çizgiden çıkmamıştır. Rousseau öğrencine gereksiz sözler verdimyerek ve yalan söylemede hiçbir çıkarını olmayacağını hissettirerek her zaman doğruyu söylemesini sağlar böylelikle dürüst bir birey olmasını ister. Yardımseverlik gibi erdemleri kazandırırken; kıskançlık, bencillik, açgözlülük gibi olumsuz duygulardan uzak durulmasını istemiştir. Bu durum Rousseau’nun insani değerlere sahip, ahlaklı ve erdem sahibi vatandaş profilini hedeflediğini bize gösterir. Sosyal bilgiler programında yer alan yardımseverlik, sevgi, saygı ve dürüstlük gibi değerler Rousseau’nun ideal vatandaş profilinde de yer almaktadır.

“İstediği şeyin iyilik olduğunu bilir, insanlığın iyilik yapmaya zorladığını da bilir.(s,202)”

Rousseau, bireyin özgür olması için çalışkan olmasını ve bir mesleğe sahibi olması gerektiğini ifade eder. Rousseau için çalışmak hem bir hak hem de yaşanan topluma karşı bir sorumluluktur. Ekonomik özgürlüğü kazanmış birey kimseye bağımlı olmadan yaşayabilir. Bu bağımsızlık bireyin kendini değerli görmesine ve mutlu olmasına neden olacaktır. Bireyin mutlu olabilmesi için fiziksel ve zihinsel gücünü artıran Rousseau, bireyin arzularını kontrol altına alır. Arzuların gücünü aşmasını engelleyerek mutlu bir yetişkin, mutlu bir vatandaş olmasını amaçlar. Sosyal bilgiler programının amacı olan, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine inanma ve çalışkanlık değeri Rousseau’nun bu hedefiyle uyumaktadır.

“...mutsuzluğumuz arzularımızla yetilerimizin durumuna bağlıdır; yetileri arzularına denk olan duyarlı bir kimse kesinlikle mutlu bir kimse olacaktır.(s,70)”

Rousseau eğitim ile ilgili düşüncelerinin her safhasında doğayı örnek almıştır. Eğitim programını, içeriğini, örneklerini doğadan verir. İnsanın, doğal düzeni bozmasına tepki gösterir. Hayvanların bile evcilleştirildiği için yozlaştığını ileri sürer. Bu durum

Rousseau'nun doğaya karşı duyarlı bireyler yetiştirmek istediğini, doğal düzenin yeniden sağlanmasını amaçladığını göstermektedir. Rousseau, doğal düzeni koruyan ve doğal çevrenin önemi bilen vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar. Bu amaç sosyal bilgiler programının hedefleri arasında olan doğal çevreye karşı duyarlı olma ve doğayı koruyan vatandaş yetiştirme amacıyla uyushmaktadır. Sosyal bilgiler programı becerilerinden olan çevre okuryazarlığı ve değerlerinde yer alan duyarlı olma hedefleri de Rousseau'nun bu hedefiyle benzerlik gösterir.

“Doğayı gözlemleyin ve size çizdiği yolu izleyin.(s,20)”

Rousseau'nun Emile eseri her ne kadar eğitim düşüncelerini yansıtsa da eğitimdeki amaçlarına ve uygulamalarına baktığımızda nasıl bir vatandaş profili istediğini de görebiliyoruz. Rousseau uyguladığı eğitim sonucunda özgürlükçü, eşitliği savunan, düşünen ve düşüncelerini özgürce açıklayabilen demokratik bir vatandaş istediği ortaya çıkıyor. Bunun yanında hak ve sorumluluklarını bilen, çalışkan, erdem sahibi, dürüst bir ahlak yapısına sahip bireyleri yetiştirmeyi amaçlar. Bilimsel düşünme becerisi gelişmiş, kendini sürekli geliştiren, hayatı boyunca öğrenmeye devam eden bir birey olmalıdır. Doğaya bakış açısı doğal düzeni koruma isteği de ön plandadır. Eğitim sisteminde resim, müzik gibi derslerin olması sanata ilgi duyan vatandaş profilini de çıkarıyor. Bu görüşleriyle Rousseau günümüz demokratik ülkelerin istediği vatandaş profiline benzer bir vatandaşlık profilini çıkardığını ifade edebiliriz.

Rousseau'nun ve sosyal bilgiler dersinin hedeflediği ideal vatandaş özelliklerinde benzerlikler olduğu gibi dönemin özelliklerinden kaynaklanan farklılıklarda mevcuttur. Rousseau'nun hedeflediği ideal vatandaş; tarihsel kanıtları sorgulayan ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gibi vatandaşlık özelliklerine rastlanmamaktadır. Doğal olarak o dönemde bilişim teknolojilerinin olamaması nedeniyle bilişim teknolojilerini olumlu kullanma ile ilgili bir vatandaşlık hedefi görülmemektedir.

BÖLÜM V

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Rousseau'nun Emile adlı eseri çocuk ve eğitim olarak iki ana kategoriden oluşmaktadır. Çocuk kategorisi, gelişim, sağlık ve beslenme, tutum, özgürlük, aile, mutluluk, olmak üzere altı alt kategoriden oluşmaktadır. Eğitim kategorisinde; yöntem, amaç, ahlak eğitimi, öğretmen, düzeye uygunluk, meslek, tanım, ceza olmak üzere sekiz alt kategori yer almaktadır. İncelenen bu kategorilere göre şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Rousseau'nun çocuk kavramına verdiği anlam küçük bir insandan daha farklıdır. Çocuk yetişkin bir insana göre farklı ihtiyaçları ve özellikleri olan özel bir varlıktır. Piaget bu görüşü; *“Rousseau, çocuğun kendine özgü gereksinimleri ve bu gereksinimlere duyarlı bir anlayışı bulunduğunu, onun küçük bir erişkin olmadığını söylemeyi severdi.”* ifadesiyle de destekler (1972:199). Rousseau çocuğun gelişimini kesin çizgilerle olmasa da dönemlere ayırmıştır. 12 yaşına kadar olan süreyi “doğa çağı”, 12-15 yaş arasını “akıl çağı”, 15-20 yaş arasını “enerji ve hayal gücü çağı”, 20-25 ya arasını ise “bilgelik çağı” olarak belirlemiştir (Dent, 2002:164). Gelişimi dönemlere ayırma konusunda öncü olan Rousseau kendinden sonra gelen Freud, Erikson, Piaget gibi gelişimcilere de örnek oluşturmuştur. Bu konuda Egemen (1965:9), çocukluk ve gençlik çağlarının bir gelişme konusu olmasını, kendi dönemleri içinde araştırılması gereken durumlar olarak yeni bir anlam ve değer kazanmasını biz Rousseau'ya borçluyuz ifadeleriyle bu konuda Rousseau'nun öncü olduğunu belirtir.

Dil gelişiminde Rousseau'ya göre: konuşma organlarının gelişimi ve çevrenin etkisi önemlidir. Çocuklar dili taklit yoluyla öğrenirler bu nedenle çocuklar ile sık sık konuşulması gereklidir. Rousseau'nun bu görüşü sosyal öğrenme kuramcılarının dil gelişim süreci ile paralellik gösterir. Sosyal öğrenme kuramcıları çocuğun dili gözlem ve taklit yoluyla öğrendiklerini öne sürer bu nedenle çevredekiler çocuğa model oluştururlar (Küçükkaragöz, 2008:103). Öte yandan Comsky gibi Psikolinguistik kuramı savunan dil bilimciler dil gelişimini biyolojik temellere dayandırır, insan beyninin ve sinir yapısının konuşmayı gerçekleştirebilecek biçimde olduğunu belirtirler (Başal, 2004:101). Rousseau, dil gelişimini sadece sözcükleri tekrar şeklinde düşünmez çocuğun o dil ile düşünebilmesi ve düşüncelerini kıyaslaması olarak da ifade eder. Bu nedenler on iki yaşından önce yabancı dil eğitimi uygun değildir. Fakat ünlü dil bilimci Piaget bakımından ele alırsak çocukların genellikle dil öğreniminin sağlıklı olduğu yaşlar küçük yaşlardır (Ata ve Bağcı, 2014:34).

Öte yandan Yağmur'un (2013:182), yaşamın ilk beş yılının iki dillilik için oldukça önemli olduğunu ve ilk beş yılda yeterli girdi sağlanabilirse kişinin ikinci dili öğrenebileceği görüşü de bugün destek bulmaktadır.

Rousseau' göre: Düşünceler arası kıyas yapma yetisi olan akıl en son ve en zor gelişen yetidir. Gelişimdeki önceliğini fiziksel gelişime verse de çocukluk döneminde düşünme becerisinin kazanılması gerektiğini vurgular. Düşünme yetisinin geliştirilmesi için çocuğun özgür olması, karşılaştığı sorunlara karşı kendi çözüm yolları bulması gerekir. Genellikle, “problem”, “problem çözümü” ve “akıl yürütme” kavramları düşünme kavramını hatırlatır (Ağır, 2007:60). Avcı (2003:113) bilişsel gelişimi yaşadığı dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlayan zihinsel süreçlerdeki gelişim olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım Rousseau'nun amacı olan çocuğun doğal dünyaya uyum sağlaması için özgür ve bağımsız olması gerekliliğini öne çıkarır. Piaget' ye göre çocuk, özümleme ve uyumsama süreçlerini, bilişsel gelişimin ilk basamaklarından başlayarak kullanır ve sürekli kullanılan bu iki süreç sayesinde çocuk, dış gerçeğe uyum sağlayarak, bilişsel gelişimi sağlar (Erden ve Akman, 1996:54). Çocuk dış dünyaya uyumu önce duyular ile sağlar doğada karşılaştığı sorunlara ve sorulara karşı kendi çözüm yollarını bulması için uygun ortam oluşturmak gereklidir.

Rousseau, “*Çocuğun on yaşındayken düşünme yetisine sahip olmaktansa, beş kadem boyunda olmasını yeğlerim(s,88)*” ifadesiyle ilk çocukluk döneminde önemli olanın fiziksel gelişim olduğunu öne sürer. Fiziksel gelişimin sağlanması için çocuğun bağımsızlığının ve oyunlarının desteklenmesi gereklidir. Ünal (2009:107), oyunların çocukların yaratıcılığını ve bağımsızlığını desteklediğini, koşma, atlama, zıplama, fırlatma, sallanma, tırmanma gibi faaliyetler çocuğun fiziksel gelişimine ve organlarını kullanma becerilerine olumlu katkı yaptığını ifade ederek Rousseau'nun bu görüşünü destekler. Montaigne oyunu, çocukların en gerçek uğraşları; Piaget oyunu, dış dünyadan alınan uyaranları özümleme ve uyum sistemine yerleştirme yolu olarak tanımlamıştır (Aral, 2001:8). Rousseau Türk geleneklerinde de sıkça görülen bebeğin kundaklanması veya çocuklara dar kıyafetler giydirilmesini eleştirir. Bu uygulamalar çocuğun hem fiziksel gelişimini hem de ruhsal gelişimini olumsuz etkilediği bugün birçok araştırmacı tarafından da belirtilmiştir. Günümüz tıp bilgileri çerçevesinde, kundaklama yanlış bulunan, terk edilmesini sağlamaya yönelik mücadele verilen bir uygulamadır. (Işık, Akçınar, ve Kadioğlu, 2010:79). Kundak uygulaması doğuştan kalça çıkığına eğilimi olan bebeklerin kalça çıkığının ortaya çıkmasına neden olabileceği gibi, çocuğun kendisini rahatsız ve huzursuz hissetmesine neden olabilmektedir (Özyazıcıoğlu, Öncel, 2012).

Rousseau, ailenin birlikteliğine önem vermiş olumlu aile yapısının çocuğun ahlaksal gelişimine katkı sağlayacağını savunmuştur. Çocuk, anne ve babanın görevlerini yaptıkları bir ortamda kardeşleriyle beraber sevgi ortamında büyümelidir. Çocuğa karşı ilgi ve sevgi çocuğun özellikle duygusal yönden gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Berklin, 1974:92). Aile aşırı koruyucu veya aşırı baskıcı bir tutum sergilememeli demokratik bir tutum sergileyerek çocuğun özgür olmasını sağlamalıdır. Sonuçta ailede içinde içtenlik, koşulsuz sevgi, kabul etme ve rehberliği içeren "demokratik" tutumların öz-saygıyı olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Kolay, 2011:65). Bunun yanında Çağdaş (2009:26), çocuğun yetişkinlik döneminde yaşadığı birçok ruhsal problemlerin çocuklukta yaşanan olaylara bağlanması sağlıklı bir aile ortamında geçirilen çocukluğun önemini göstermektedir. Çocuk için gerçek sevgi anne sevgisi olduğunu ifade eden Rousseau çocukların bakıcı eline bırakılmasını eleştirmiştir. Rousseau'nun aileye verdiği bu değer aileye eleştirel gözlerle bakan Marx ve Engels gibi isimlerin aile yapısına karşı çıkmaları Rousseau'nun görüşlerinin tam da zıttı olarak karşımıza çıkarmaktadır (Akay, 2002: 75). Rousseau aileye önem vermesine rağmen kendi çocuklarını bakımevine vermesi ve Emile'nin farklı nedenlerle ailesini olmaması bir çelişki oluşturmaktadır.

Rousseau'nun en çok önem verdiği durum çocuğun özgürlüğüdür. Rousseau, özgürlüğü doğal bir hak olarak görmüştür. Onun için özgürlük vazgeçilmez ve devredilmez bir haktır (Binbaşıoğlu,1982:86). İnsanın en temel gerçekliği özgürlüktür (Erdoğan, 2000:33). Çocuğun özgür olması yani demokratik bir ortamda büyümesi, çocuğun fiziksel, bilişsel ve ruhsal gelişimine olumlu etki yapacaktır. Özgür olan çocuk sorumluluklarını bilecek, sorunlarına kendi çözüm yolları bulacak, bağımsız olduğu için zihni her zaman çalışacaktır. Bilal'e göre (1986:58); demokratik bir tutumun bulunduğu aile ortamında çocuğa özgürlük verilmesi, çocuğun kendisi ile ilgili konularda karar verebilme imkânı verilmesi çocukta bağımsız bir kişilik geliştirmesine, aktif, girişimci ve lider özelliklere sahip bir kişi olmasını sağlar. Bu düşünceye paralel olarak da Yavuzer, (1995:34) demokratik tutumların olduğu ortamlarda yetişen çocuklar kendine güvenen, sorumluluk sahibi, girişimci bireyler olarak ortaya çıkarlar. Bu iki görüş Rousseau'nun görüşünü desteklemektedir. Öte yandan Rousseau çocuğa karşı aşırı korumacı bir tutum sergilemek ya da çocuğu sürekli yönlendirmenin de çocuğun gelecekte kendini yetersiz hissetmesine veya sürekli başkalarına bağımlı şekilde yaşamasına neden olacağını belirtir. Derman ve Başal (2013:136), aşırı korumacı tutumun, çocukların üzerinde özgüven eksiliğine ve bağımsızlık duygusunun gelişmemesine sebep olurken otoriter bir tutumun çocukların yalan söyleme gibi kötü alışkanlıklara sebep olduğunu belirtmiştir. Özgür olan insan güçlenecek bu güç ve

özgürlük çocuğa gelecekte mutluluk getirecektir.

Rousseau insanın mutlu olabilmesi için arzularının gücünü aşmaması gerektiğini belirtir. Demokritos'da benzer bir düşünce ifade etmiştir ona göre mutluluk, ruhun dinginliğidir. Duygular ve istekler ölçülü olduğu zaman insan mutludur (Gökberk,1993:40). Antisthenes'in de ahlâk öğretisine göre yaşamının amacı mutluluktur mutluluğa da ancak boş kuruntulardan kurtulunca elde edilen neşeli bir ruh dinginliğinde, ruhun özgür oluşunda erişilebilir. Erdem budur, bu özgürlüktür, insanın içinden bağımsız olmasıdır (Gökberk, 1993:53). Rousseau'ya göre mutluluğu sağlamak için çocuğun arzularını fazla artırmamak gerekir. Çocuğun arzularının gücünden fazla artması yetersizliğe buda mutsuzluğa sebep olacak gücü ile yapabildikleri de çocuğu mutlu etmeyecektir. Günümüzde de baktığımızda her isteği karşılanarak arzuları artırılan çocukların mutlu olamadıklarını görüyoruz.

Rousseau çocuğun sağlık ve beslenme konusundaki görüşleri de natüralizmin etkisini görürüz. Rousseau'ya göre; çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber annesi tarafından, anne sütü ile beslenmesi çocuğun sağlığı açısından önemlidir. Yeni doğan bir bebek için en uygun besin anne sütü'dür. Anne sütü bebeğin sağlıklı olması, tüm besin öğeleri gereksinmelerini karşılaması, kolaylıkla sindirilebilmesi ve enfeksiyonlara karşı koruması açısından yeri doldurulamaz bir besindir (Köksal ve Özel, 2008:7). Çocuğun beslenmesinde bitkisel besinleri önde tutan Rousseau, et tüketimini hem sağlık hem de karakter gelişimi açısından sakıncalı bulmaktadır. Rousseau'ya göre hastalıklar karşısında doğal iyileşme sürecinin çocuğu ilerde oluşacak hastalıklar karşısında güçlendirecektir. Çocuğun hastalanması durumunda doktora gidilmesi ve ilaç kullanımı doğru bir uygulama değildir. Çocuk hava sıcaklıklarının değişimine alıştırmalı yaz kış dışarıdaki hava ile karşılaşmalıdır. Özellikle soğuk havaya alışmalı kışın çok kalın kıyafetler giydirilmemelidir. Rousseau'nun sağlıkla ilgili görüşlerini, Locke'un önerilerinde de görürüz. Locke, çocuğun sıcak ve soğuk havaya alıştırılmasını, fazla ilaç kullanılmamasını, uyku düzenini sağlamasını istemiştir (Cihan, 2006:176).

Rousseau Emile eserinde yansıttığı natüralist eğitim anlayışı hem kendinden önceki dönemlere hem de kendi döneminin eğitim anlayışlarından farklıdır. Rousseau, bireyin özgür gelişimini sınırlayan, ezberci ve dogmatik düşünceye dayalı skolastik eğitime karşı olduğu gibi içinde yaşadığı Aydınlanma çağının insanı sadece akıldan oluşan bir varlık olarak gören rasyonalist ve ilerlemeci eğitim anlayışına da karşıdır (Tüfenkçi ve Çetin, 2017:503). Rousseau'nun eğitim paradigması; eşitlikçi, özgürlükçü ve akılcıdır. (Binbaşıoğlu,1982: 86). İnsan doğuştan eğitilebilme kabiliyetiyle doğmuştur, bu eğitilmesi

gerektiğinin de göstergesidir. Rousseau'ya göre insan gelecek yaşamında ihtiyacı olan bilgi ve beceriyi eğitim ile edinir. Kant (2013:1-6), insanın ancak eğitim sayesinde insan olabileceğini savunması ve eğitime ihtiyaç duyan tek varlığın insan olduğunu belirtmesi eğitimin bir ihtiyaç olduğunu gösterir. İnsanların eğitiminde üç temel etken, doğanın gerçekleştirdiği olgunlaşma, nesnelerin insana etkisi ve insanların gerçekleştirdiği eğitimidir. Eğitimin başarıya yaklaşması için bu üç etkenin de aynı doğrultuda ilerlemesi gerekir. Natüralist eğitim fikrîde buradan çıkar. Çünkü doğanın gelişimine etki edemediğimizden dolayı uygulayacağımız eğitimi doğaya yaklaştırmak gereklidir. Uygulanan eğitimi doğanın düzenine uygun olduğu ve aynı amaca hizmet ettiği taktirde istenilen amaca yaklaşılabılır. Öyle ki Kant'a göre de çocuklar tıpkı doğadaki eşyaya benzerler; nasıl ki maddi varlıklar doğadaki yasalara göre idare ediliyorsa, çocukların davranışları da düzeltilmeli, kontrol altında tutulmalıdır (Kılıç. 2014:81). Rousseau doğanın düzenine inanmış ve her şeyi bu düzene göre açıklamıştır. Rousseau'ya kadar olan süreçte doğa ile ilgili düşünceleri ile başta, Milet Üçlüsü Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes'i, *“Bilgi güçlülüktür”* ve *“... Güçlü olmak doğayı bilmektir”* diyen Francis Bacon'ı, Kepler'i, Laplace'i, Locke'u, Hume'u sıralamak mümkündür (Denkel, 1997: 174-175).

Rousseau'nun eğitim anlayışındaki en önemli kavramlar; doğal düzen, özgürlük ve deneyimdir. Çocuğun özgür olarak deneyimler kazanmasını sağlayacak eğitim ortamını köy olarak görmüştür. Yapıcı (2006:3), doğanın insanı özgürleştiren, ona yaşamı anlamlandırmada kullanabileceği nitelikler kazandıran özgür bir okul olduğunu ifade eder. Köy yaşamı hem çocuğu kötülüklerden uzak tutacak hem de eğiticinin çevreye daha fazla hâkim olmasını sağlayacaktır. Köy ortamında çocuk fiziksel gelişimi için uygun ortamları bulacak, doğaya yönelecek ve özgür olduğu içinde zihnini geliştirecektir. Kır eğitim yurtlarının öncüsü olan Cecil Reddie'nin kurduğu yurtlar Rousseau'nun arzu ettiği gibi köylerde doğa ile iç içe öğrencileri hem ruhen hem de bedenlen geliştirmeyi amaçlayan yapıdadır (Aytaç, 2006:74). Rousseau bugünkü anlamdaki disiplinli bir okul ortamını eleştirir. Disiplinli bir okul anlayışını benimsemeyen Rousseau okula karşı çıkarken aslında skolastiğe ve dogmatizme karşı çıkmaktadır (Akdağ, 2006: 35). Çocukların en güzel çağlarında kapalı sınıflarda zamanlarını geçirmek yerine doğa ile iç içe eğitilmesi düşüncesi doğal düzene de en uygun olan düşüncedir. Dewey, Rousseau'nun doğacı anlayışına benzer biçimde çocuğun gezmesini, kırlarda koşmasını ve böylece büyük alemi tanımasını istemektedir (Bal, 1991: 41).

Rousseau için eğitim öğrenci merkezli ve öğrencinin düzeyine uygun olmalıdır. Öğrencinin yaşı, cinsiyeti, ilgi ve istekleri eğitim için önemlidir. Öğrenmenin oluşması için

öğrencinin istemesi, öğrendiğinden zevk alması gerekir. Locke'nin de önerdiği gibi çalışmalar tat alınacak bir etkinlik haline getirilerek yapılmalıdır (Thilly, 1995:367). Rousseau için çocuğun öğrenmesi kadar istemediği bir şeyi öğrenmemesi de önemlidir. Öğrenci merkezli eğitim bireye öğrenme bağımsızlığını kazandırır. Sağlıklı ve verimli bir eğitim için bireysel farklılıklara göre çalışmalar yapılmalı bunun sağlanması içinde eğitimin öğrenci merkezli olması gerekir (Taşkıran, 2006:46). Öğrencinin güdülenmesi noktasında Rousseau yararlı kavramını ortaya atar. Çocuk öğrenmenin kendine yarar sağlayacağını düşünürse kendiliğinden harekete geçer ve öğrenmeye çalışır. Bu nedenle çocuğa gelecekte lazım olacak fakat bugün hiçbir işine yaramayacak bilgiler verilmemelidir. Aşırı bilgi verilmesine karşı çıkan Rousseau çocukluk döneminde asıl ihtiyacın bilişsel değil fiziksel gelişim olduğunu belirtir. Akınoğlu (2005:95), aşırı bilgi verilmesinin ve öğrencinin öğrendiği bilgileri günlük hatta kullanamamasının öğrencinin dersten soğumasına, uzaklaşmasına ve öğrenememesine neden olduğunu ifade etmiştir. Rousseau on iki yaşına kadar çocuğun okuma-yazma öğrenmesini istememektedir. Bunun sebebi çocuğun bu yaşa kadar okuma-yazmaya ihtiyacı olmayışıdır. Bugün ise ülkemizde uygulanan Türkçe dersi eğitim programına baktığımızda, çocukların 1. Sınıfta yani altı yaşında okuma-yazma becerilerinin kazandırılması istenmektedir (MEB, 2018b;8). Gündüz ve Çalışkan (2013:390), yaptıkları araştırmada 72 ve 84 aylık çocukların okuma yazma öğrenmede sorun yaşanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Rousseau'nun fiziksel gelişime önem vermesinin etkisini eğitim anlayışında da görmekteyiz. Eğitim sırasında öğrenci sürekli aktiftir ve bedenini kullanır. Fiziksel aktivitelerin zihinsel aktiviteler için dinlendirici olduğunu ve fiziksel gelişimin zihinsel gelişimi olumlu etkileyeceğini belirtir. Locke'a (1963:6) göre de öğrenci pasif öğrenmeler değil, her zaman için aktif tecrübe edinmelidir. O, bu amaçla her çeşit beden eğitimine fazlaca önem verir. Ülkemizde 1940'larda uygulanan Köy Enstitülerinde ki beden eğitimi dersinin amaçları Rousseau'nun bedensel eğitim sonucunda Emile 'de elde etmek istedikleri ile neredeyse aynıdır (Bilir, 2008: 148). Antik Çağ'ın eğitim anlayışında önemli yer tutan Sokrates ve Platon gibi düşünürlerin de sıklıkla bahsettiği jimnastiğin, zaman içinde yok olan değeri Rousseau ile tekrar önem kazanmıştır (Kansu, 1952: 270).

Rousseau, Emile'de uyguladığı eğitim yöntemlerine bakıldığında birinci sırada deneyimler kazandırma, yani yaparak yaşayarak öğrenme gelir. Çocuk deneyimleri sayesinde bilgiyi kendi bulur ve bulduğu bilgileri yaşantıya döktüğü içinde unutmaz. Rousseau'dan önce Locke eğitimin amacını deneyim öğrenilmesi ve bu sayede mutluluğu gerçekleştirmek olarak görmektedir (Cihan, 2006:173). Sonrasında Kant'ın eğitim

anlayışında deneyimleme yolu ile öğrenme konusuna değinmiştir (Badamchi, 2016:176). Bruner'e göre, öğrenci kendi deneyimleri yoluyla yaparak, yaşayarak öğrenir (Bruner, 1968:158). Bu görüşler Rousseau'nun deneyimler ile öğrenme düşüncelerine paralellik gösterir. Rousseau, bilginin öğrenciye direk verilmesini istemez, öğrenci bilgiyi kendi bulmalıdır. Öğrencinin harekete geçmesi için merak ve istek uyandırıcı sorular sorulmalı, öğrencinin sorularına karşıda bilgi verici değil daha çok bilgiyi bulması için cevaplar verilmelidir. Bruner'in 1960'larda geliştirdiği buluş yoluyla öğrenme stratejisi Rousseau'nun görüşlerinin uygulamasıdır. "Bilmek bir ürün değil süreçtir" diyen Bruner'e göre; hazır bilgiyi öğrenciye sunmak yerine, kendi kendine öğrenebileceği ortamı oluşturarak, öğrencinin bilgiyi keşfetmesi sağlanmalıdır. Bu durumda öğrenci aktif olacağından ve bilgiyi kendisi bulacağından dolayı bilginin kalıcılığı artacaktır. (Kara ve Özgün, 2004:3) Rousseau'ya göre; eğitim sürecinde kavram ve tanımlamalara yer verilmemelidir. Direk olarak öğrenciye verilen bilgiler öğrencinin başkalarının düşüncelerini öğrenmesine neden olur fakat Rousseau'nun istediği öğrencinin düşünce yürütmesidir. Bu nedenle düz anlatım ve ezber yönteminin kullanılmaması gerektiğini savunur onun için her şey uygulama her şey deneyimdir. Tyler da, öğrencinin öğrenilecek bilgi üzerinde çaba harcayarak öğrenmesinin ve etkin katılımı öğrencinin yüksek düzeyde düşünme becerisi kazanabileceğini ifade etmiştir (Şahinel, 2005:146). Oysaki Eroğlu (2010:12), ezberlemenin basit bir süreç olmadığını, ezberlerken tüm zihinsel faaliyetlerin aktif hale getirildiğini ve yoğun bir çabanın sarf edildiği ciddi bir öğrenme olduğunu ifade etmektedir.

Montessori, eğitimin ilk amacının çocuğun keşfedilmesi ve özgürleştirilmesi olarak ifade etmiştir (Montessori, 1995). Rousseau'nun da öncelikli amacı çocuğun başkalarına bağlı olmadan özgür bir birey olmasını sağlamaktır. Çocuğun bağımsız olabilmesi için öğrenmeyi öğrenmeli ve kendi kendine yetmelidir. Özgür olan birey sorumluluklarını bilir, davranışlarının sonuçlarına katlanır. Rousseau özgür bir eğitimde çocuk karşılaştığı problemler karşısında akıl yürütecek ve düşünme yetisi gelişecektir. Rousseau'nun bu özgürlükçü eğitiminin yansımalarını Tolstoy'da görmek mümkündür (Karataş, 2012:9). Tolstoy özgürlükçü eğitim anlayışını Yasnaya Polyana Okulunda pratiğe dökmeye çalışmış böylece bir anlamda Rousseau'nun görüşlerinin uygulamadaki temsilcisi olmuştur (Aytaç, 2012:272-273). Rousseau'nun eğitim anlayışının amacı meslek kazandırmak olmasa da insanın özgür olabilmesi için el işçiliğine dayanan bir mesleği de öğrenmesi gerektiğini ifade eder. Böylelikle kendi ihtiyaçlarını giderebileceği ve her koşulda yapabileceği bir mesleğe sahip olarak özgürlüğünün devam etmesini istemektedir.

Rousseau Emile eserinde ortaya koyduğu öğretmen modeline baktığımızda;

öğretmen bilgi aktarıcı değil yönlendirici, rehberlik edici konumundadır. Öğretmenin bu rehberliği yapabilmesi için çok iyi gözlemci olması gerekir; doğayı ve çocuğu tanımayla işe başlamalıdır. Rousseau'nun ortaya koyduğu öğretmen her şeyden önce doğayla uyumlu olmalı, doğanın akıntısına kendini kaptırmayı bilmelidir. Natüralizmin ön gördüğü eğitimde, çocuğun duygularını temel alıp bu duygulara hitap ederek hareket etmek gerekmektedir (Gutek, 2006). Bugünün öğretmenlerinde de olması istenen özellik; öğrenci istek ve arzularını anlamaları ve onları tanımları gerekliliğidir (Özden, 2003:75). Bunun yanında ulaşılan teknolojik şartlar ve yapılandırmacılığın etkileri ile değişen öğretmen rolü de Rousseau'nun görüşleri ile benzer şekildedir. Öğretmen, bilgiye ulaşma ve onu kullanma sürecinde bir rehberdir (Özden, 2004:65). Rousseau'nun görüşlerinden sonra ortaya çıkan davranışçı yaklaşımda ise durum farklıdır. Öğretmen, merkezde, önceden saptanmış ve geçerliliği kanıtlanmış öğretim stratejileri yoluyla bilgi aktaran, öğrenci ise pasif, yalnızca bilgiyi alan konumundadır (Özden ve Şimşek, 1998:77). Öğretmen, öğrenci üzerinde doğal olmayan bir baskı veya otorite kurmamalıdır. Öğrenciye bağımsız olduğunun hissini vermelidir. Öğrenci ile öğretmen arasında doğal bir otorite olmalı buda öğretmenin bilgisi ve tecrübesidir. Bu nedenle öğretmen kendini çok iyi bir şekilde yetiştirmelidir. Eğitimin başarısı öğretmenlerin nitelikli yetiştirilmesine ve mesleklerini yaparken kendilerini geliştirmelerine bağlıdır (Taş, 2004:30).

Eğitimde özgürlüğü benimseyen Rousseau, öğrencinin bir otorite tarafından cezalandırılmasına karşıdır. Öğrenci olumsuz davranışın sonundaki doğal cezayı çekmelidir. Doğal ceza davranışının sonucundaki durumdur. Rousseau'nun cezadan kaçınmasının sebebi çocukların hiçbir görev veya sorumluluğa gerçek anlamda sahip olamayışlarıdır (Korkmaz ve Öktem, 2014:179). Kant'a göre iyi ahlakı oluşturmak istiyorsak, cezayı kaldırmalıyız. Ahlak o kadar yüce o kadar kutsaldır ki orada cezaya yer olmamalıdır (Kılıç, 2014:81). Bugün de hem ödülün hem de cezanın bir dış otoriteden gelmesi ve içsel olmaması sebebiyle, ödül ve ceza ortadan kalktığında, önceki duruma dönülüyor olması bu yöntemlerin geçerli olmadığına göstergesi olarak kabul edilmektedir (Gündüz ve Balyer, 2011:19-20).

Rousseau'nun eğitim anlayışına baktığımızda en önem verdiği durumların başında ahlak eğitimi gelir. Eğitimin amacını çocuğun öncelikle insanı değerlere sahip olması olarak alır. Rousseau, Platon ve Hobbes'ten farklı olarak insanın doğuştan iyi olduğuna inanır. Kant'ta "*insanın içinde ancak iyinin tohumları vardır*" (Kant, 2013:15) ifadesiyle Rousseau'yu destekler. Thomas Hobbes göre; doğal bir durumda insanların özce birbirinin düşmanı olduğudur (Erdem, 2011:96). Platon ise; ilk başta insanın eline fırsat geçtiğinde her

zaman kötülüğe yöneleceğini düşünür (Senemoğlu, 2016:79). Rousseau'nun çocukların doğuştan iyi olduğunu savunan bakış açısı, Hristiyanlığın doğumdan getirilen günahkârlık anlatısına yönelik geliştirilen en ciddi karşı çıkıştır (Öztan, 2009:17). Rousseau ifade ettiği bu doğuştan iyiliğin bozulmamasını amaçlar bu nedenle de ilk ahlak eğitimi dersi hiç ahlak eğitimi verilmemesi çocuğun kötülüklerden korunmasıdır. Çocuğun eğitiminde ilk on yılın çok önemli olduğunu savunan Rousseau bu dönemde çocuk kötülüklerle karşılaşmamalıdır. Bu dönemde filizlenen kötülükler ileriki dönemlerde düzeltilemeyecek sorunlara sebep olacaktır. Oğuzkan ve Oral (1993:5), okulöncesi dönemde kazanılabilecek davranışların ilerde zor değiştirilecek kalıcı kişilik özelliklerini ortaya çıkaracağını ifade eder. Rousseau insanın doğuştan iyi olan ahlakını çevrenin, toplumun bozduğuna inanır. Eğitim yerini seçerken nüfusun daha az ve çevre kontrolünün daha kolay olduğu köy ortamını seçmesinin de nedenlerinden biri ahlaki olarak çocuğun toplumun olumsuzluklarından olabildiğince az etkilenmesini sağlamaktır.

İnsani değerlerin kazandırılmasında; değerlerin adlarını söylemeden uygulamalar ile öğretilmesi gereklidir. Telkin yolunu kullanarak ya da öğrenciye örnek olmak yeterli değildir. Çocuğun erdem, sabır, iyilik gibi duyguları tatması gereklidir. Rousseau'ya göre; değerler eğitiminde telkin yönteminin bir aracı olan masallar çocuklar için uygun değildir. Oysaki Enginün (1987:57), masalları insanı hayata hazırlayan, duygularını besleyen en önemli araç olarak görür. Arıcı (2012:71) ise, masalların eğitici, öğretici ve ders verici olduğunu ifade eder. Rousseau uyguladığı özgür eğitimde çocuğun kimseye bağımlı olmadığı için yalan söyleme davranışında bulunmasına da gerek duymayacağını ve her zaman doğruyu söyleyeceğini savunur. Hassoy ve Çakıcı'nın (2012:6) araştırmasında, çocukların otoritenin uyguladığı baskı ve cezadan kaçınmak için yalan söyledikleri bulgusu Rousseau'nun bu görüşünü destekler.

Rousseau'nun Emile eserinde yansıttığı eğitim düşüncelerine baktığımızda birçok özelliğiyle bugün uygulanan yapılandırmacı eğitim anlayışı ile benzerlik gösterir. Öğrenci merkezli eğitim anlayışı, uygulamaya dönük yöntemi, cezadan kaçınması, problem çözme ve buluş yoluyla öğrenme teknikleri, öğretmenin rehber pozisyonunda olması bu benzerliklerden bir kaçıdır. Emile örneğinde bire bir eğitim modeli ve öğrenciyi kötülüklerden uzaklaştırmak için toplumdan soyutlaması bugün uygulamasını zorlaştıran faktörler olsa da fikirleriyle kendinden sonra gelen eğitimcilere yol gösterdiği açıktır. Rousseau, kitabın önsözünde de kitabı yayınlamasının nedeni olarak en azından eğitime dikkat çekmeyi ve yol göstermeyi amaçladığını vurgulamıştır.

“Daha iyisini yapayım diye boşuna çaba harcadıktan sonra, okurun dikkatini bu yana çekmenin önem taşıdığı ve benim düşüncelerim kötü olsa bile başkalarında iyi düşünceler doğmasına vesile olacaksa, çabamın tümüyle bir zaman kaybı olmayacağı kanısına vararak, artık bu kitabı olduğu gibi yayımlamam gerektiğine inanıyorum. (s,1)”

Rousseau, Emile eserinde yetiştirmek istediği vatandaş modeline baktığımızda Milli Eğitim Genel Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan genel amaçlara uygun bir profil çıkardığını görürüz. Yine sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına baktığımızda aynı sonuca ulaşıyoruz. Rousseau uyguladığı eğitimin sonucunda özgürlükçü, eşitliği savunan, bilimsel düşünebilen, düşündüklerini kimsenin etkisi altında kalmadan açıklayabilen, demokratik bir vatandaşı amaçlamıştır. Ahlaki olarak da erdemli, tek düşüncesi iyilik olan, duyarlı, kendinin ve çevrenin mutluluğunu düşünen, doğayı seven ve koruyan, çalışkan ve dürüst olan bir vatandaş olacağı ortaya çıkıyor. Aynı zamanda çalışmayı bir hak ve yaşadığı topluma karşı sorumluluk olarak görmesi vatana bağlılığını da gösterir. Milli eğitimin genel amaçlarından olan Atatürk ilkelerine uygunluğa baktığımızda Emile’nin özgür büyümesi Cumhuriyetçilik, eşitliğe önem vermesi Halkçılık, bilimsel düşünme becerisini kazanması Laiklik, sürekli öğrenmeye açık olması İnkılapçılık, kendisi için olduğu kadar yaşadığı toplum için çalışması Milliyetçilik ilkeleri ile uyum gösterir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularına ve sonuçlarına dayalı olarak ailelere, öğretmenlere, Milli Eğitim Bakanlığına ve araştırmacılara şu öneriler sunulmuştur;

- ✓ Aileler, çocuğun özgürlüklerini artırmalı ve kendi kararlarını kendilerinin almaları sağlanmalıdır. Çocuğun, karşılaştığı sorunlar karşısında korumacı bir tutum sergilenmemeli davranışlarının sonuçları ile karşılaşmalı ve sorunlara kendisi çözüm yolları bulmalıdır. Çocuklara mutlaka sorumluluklar verilmelidir. Çocuğun fiziksel gelişimi desteklenmeli bu amaçla spor ve oyun aktivitelerine yeterli zaman ayrılmalıdır.
- ✓ Eğitimin uygulayıcısı olan öğretmenler, sınıf içinde demokratik bir ortam oluşturmali ve öğrencilere özgürlük tanınmalıdır. Öğrencinin deneyimlerini artırmak için uygulamaya daha fazla yer vermelidir. Öğretilmesi gereken bilgiler doğal çevre içinde ise mutlaka doğal çevreyi kullanmalıdır. Öğrenciye, sorumluluklar verilmeli, karşılaştığı sorunları kendisinin çözmesi sağlanmalıdır.
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı; programların içeriklerini düzenlerken çocuğun günlük

hayatta kullanabileceği ve çocuğa yararlı olan bilgilerin içermesine dikkat etmelidir. Eğitim planlarındaki esneklik öğrenciye ve eğitim bölgesine göre artırılmalıdır. Eğitim ortamları düzenlenirken öğrencinin, sorumluluk alabildiği ve özgürlüğünü kullanabildiği alanlar oluşturulmalıdır. Öğrencinin değerlendirilmesinde, öğrencinin birbirlerini kıyasladığı not verme uygulamasından vazgeçilerek süreç değerlendirmeye önem verilmelidir. Fiziksel gelişimin desteklenmesi için okullarda spor aktivitelerine önem verilmeli ve öğrencinin spor yapacağı alanlar oluşturulmalıdır. Öğrencinin doğa ile bağ kuracağı gezi ve kamp gibi uygulamalara daha fazla yer verilmelidir.

- ✓ Vatandaşlık eğitimi ve değerler eğitiminde teorik eğitimden daha çok uygulamalı olarak yapılmalıdır. Öğrencilere görevlerinin yanında hakları da öğretilmelidir.
- ✓ Rousseau'nun eğitim ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili görüşleri Emile'nin yanında Rousseau'nun farklı eserlerde kullanılarak araştırma yapılabilir.
- ✓ Aydınlanma dönemi Rousseau dışındaki düşünürlerin eğitim ve vatandaşlı eğitimi ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M.A. (2006). *Ulus-Devlet Ya Da Halkın Egemenliği*. Ankara:İmge.
- Ağır, M. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtma Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Akay, A. (2002). Yapısalcılık Sonrasına Yeniden Bir Bakış. *Doğu Batı Dergisi*, S, 19, 65-80.
- Akbaş, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Ed. B. Tay ve A. Öcal). Ankara:Pegem.
- Akbaşlı, S. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar – 1*. (Ed. R. Turan. A.M. Sünbül, H. Akdağ). Ankara: Apegem.
- Akdağ, B. (2006). Alternatif Eğitim Modelleri. *Zil ve Teneffüs Dergisi*, Sayı: 6, 34-44.
- Akdemir, F. (2010) Aydınlanma ve Modernite'nin Romantik Eleştirmeni: Jean Jack Rousseau, *EKEV Akademi Dergisi*.
- Akdeniz, R.O. (2007). *Herder ve Hegel'de Aydınlanma Felsefesinin Politik İdeali*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- Akgün, Ö. E. Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Demirel, F., ve Karadeniz, Ş. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (7. baskı). Ankara: Pegem.
- Akın, İ. (1962). *Devlet Doktrinleri*. Ankara: Samim Güriz-Sadık Özaygen.
- Akinoglu, O. (2005). Coğrafya Eğitiminin Etkililiği ve Sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 12, 77-96.
- Aksakal, H. (2010). *Aydınlanma Çağında "Karanlık" Yüzyıla Politik Romantizm ve Modernite Eleştirileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Aksoy, H. (1987). *Rousseau'da İnsan Yapısı ve Özgürlük Sorunu* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Akyüz, H. (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. Milli Eğitim Bakanlığı
- Altunya, N. (1998). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*. İstanbul: Düzgün.
- Altunya, N. (2003). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel.
- Aral, N.G. ve Figen-Köksal, A. (2001). *Okul Öncesi Eğitiminde Oyun*. İstanbul; Ya-pa.
- Arıcı, A.F. (2012). *Masalın Sesi*. (2. Baskı). Ankara: Pegem.
- Arslanoğlu, İ. (2012). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Nobel.
- Ata, B. ve Bağcı, İ. (2014). *Sosyal bilgiler eğitimi açısından eğitim klasikleri incelemeleri*. Ankara: Pegem.
- Atabay, M. (2015), *Aydınlanma Çağı ve Avrupa*, Ankara: Nobel.
- Avcı, N. (2003). *Yaşama Merhaba Gelişimde 0-3 Yaş. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dizisi*, İstanbul: Morpa Kültür
- Aytaç, K. (2006). *Çağdaş Eğitim Akımları:(Yabancı Ülkelerde)*. Ankara:Mevsimsiz.
- Aytaç, K.(2012), *Avrupa Eğitim Tarihi*, Ankara:Phoenix.

- Badamchi, D.K. (2016). Immanuel Kant'ın Jean Jacques Rousseau'dan Çıkarsadıkları: Eğitim Üzerine. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (Flsf)*, (21).
- Bakır, K. (2007). Jean-Jacques Rousseau'nun Natüralist Eğitim Anlayışı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 103-122.
- Bakır, K. (2011). *Demokratik Eğitim, John Dewey' İn Eğitim Felsefesi Üzerine*. (1. Baskı). Ankara: A Pegem.
- Bal, H. (1991), *1924 Raporunun Türk Eğitimine Etkileri Ve John Dewey'in Eğitim Felsefesi*, İstanbul:Aydınlar.
- Başal, H.A. (2004). *Gelişim ve Psikoloji*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Berg, B.L. & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Konya: Eğitim.
- Berklin, C.T. (1974). *Öğrenci Problemleri*. Ankara: İş Bankası Kültür.
- Bilal, G. (1986). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 2(62), 53-61, Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Bilhan, S. (1991). *Eğitim Felsefesi: Kavram Çözümlemesi*. Ankara:Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1, 164
- Bilir, P. (2008), Yeni Beden Eğitimi Öğretim Programı ve Köy Enstitülerinde Beden Eğitimi Derslerinin Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi”, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3), 145-150.
- Binbaşioğlu, C. (1982). *Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Ankara: Binbaşioğlu..
- Bozkurt, N. (2002). *Felsefeyle Yaşamak Felsefe İncelemeleri*. İstanbul: Yorum.
- Bruner, J.S. (1968). *Toward A Theory Of Instruction*. New York: Norton.
- Bulut, N. (2003). *Feodaliteden küreselleşmeye: Ekonomik iktidar siyasal iktidar ilişkisi*. Ankara: Seçkin.
- Burkaz, V. (2014). Platon ve Rousseau'da İnsan Doğası Bağlamında Eğitim. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 101-112.
- Butler, J.D. (1957), *Four Philosophies And Their Practice İn Education And Religion*, Newyork.
- Büyükdüvenci, S. (1987). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Yargıcıoğlu.
- Büyüköztürk, Ş. Kılıç, E. Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Cafoğlu, Z. (2007). *Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi*. Ankara:Grafiker.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Bursa: Paradigma.
- Cevizci, A.(2012). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say.
- Cevizci, A.(2017). *Aydınlanma Felsefesi*. İstanbul: Say.
- Ceylan, İ. (2014). JJ Rousseau'nun “Emile” Adlı Eserinde Vurguladığı Duygu ve Düşünceler: Eserin Tahlili. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 125-139.
- Cihan, M. (2006). John Locke ve eğitim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 173-178.
- Coffey, A. & Atkinson, P. (1996). *Making Sense of Qualitative Data: Complementary Research Strategies*. Sage Publications, Inc.

- Creswell, J.W. (2016). Nitel Araştırma Yöntemleri, M. Bütün ve S.B. Demir, (Ed.), *Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal.
- Cubberley, E. P. (2004), *Eğitim Tarihi*, Çev. Engin Noyan, Ankara: Yeryüzü.
- Çağdaş, A. (2009). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Ankara: Kök.
- Çermik, H. (1998). *Jean Jacques Rousseau ve Modern Eğitime Etkileri*, (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Çiğdem, A. (1999). *Aydınlanma Düşüncesi*. İletişim.
- Çotuksöken, B. (2002). *Radyoda Felsefe*, İstanbul: Notos Kitap
- Çotuksöken, B. (2011). *Ortaçağ Yazıları*. İstanbul: Notos Kitap
- Davidson, T. (2008). *Greklere Eğitim Düşüncesi* (Çev. Ahmet Aydoğan), İstanbul: Say.
- Denkel, A. (1997). *Düşünceler ve Gerekçeler I*. İstanbul: Göçebe.
- Dent, N.J.H.(2002) , *Rousseau Sözlüğü*, Çev. B. Gözkan, N. Ilgıcıoğlu, A. Çitil, A. Kovanlıkaya), Ankara: Sarmal.
- Derman, M.T. ve Başal, H.A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri İle Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2003). İlköğretim öğretmenlerinin sahip oldukları eğitim felsefelerine ilişkin algıların değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 321-337.
- Doğanay, H.(2003). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk, D. Dilek. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (2) (15-46). Ankara: Pegem A.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. C. Şahin, (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz.
- Egemen, B.Z. (1965). *Terbiye İlminin Problemleri Ve Terbiye Felsefesi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Enginün, İ. (1987). *Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı*. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü.
- Erdem, H.S. (2011). Erzurumlu İbrahim Hakkı'da "İnsanın Hakikati" Sorunu. *İü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz, 2(2), 95-113.
- Erden M. ve Akman, Y. (1996). *Gelişim Öğrenme- Öğretme (3. Baskı)*, Ankara: Arkadaş.
- Erden, M. (bt). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım
- Erden, M. (2004). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara: Alkım
- Erdinç, T. (1974). Jean-Jacques Rousseau Görüşleri Ve Demokratik Sistem Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 40(1-4), 289-327
- Erdoğan, M. (2000). *Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji*. Ankara: Liberte.
- Ergün, M. (2014). *Eğitim Felsefesi. (4.Baskı)*. Ankara: A.Pegem Akademi
- Eroğlu, Ö. (2010). *Müzik Eğitiminde Anabilim Dalı Öğrencilerinden Piyano Eserlerinde Ezbere Çalma Başarılarında Analitik Ezberleme Yaklaşımının Etkililiği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yalkentepe.

- Genç, H.N. (2015). Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inde Kadın Eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 25-34.
- Glaser, B. & Strauss, A.L. (1967) *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*, Chicago: Aldine.
- Gökberk, M. (1993), *Felsefe Tarihi*, İstanbul:Remzi.
- Gökberk, M. (2010), *Felsefe Tarihi*, İstanbul:Remzi.
- Gutek, G.L. (2001). *Historical and philosophical foundations of education: Selected readings*. Prentice Hall.
- Gutek, G.L. (2006). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*, Çev:Nesrin Kale, Ankara:Ütopya
- Gültekin, V. (2001). *Jean Jacques Rousseau Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Kastas.
- Günay, M.(2013). *Tarihsel Bir Özne Olarak İnsan*, Felsefe Söyleşileri VII VIII, B. Çotuksöken, D. A. Çil, (Ed.) İstanbul:Maltepe Üniversitesi
- Gündüz, Y. ve Balyer, A. (2011). Eğitimde Ödül İle Cezanın Yeri ve Buna İlişkin Alternatif Yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(2), 10-23.
- Gündüz, F. ve Çalışkan, M. (2013). 60-66, 66-72, 72-84 Aylık Çocukların Okul Olgunluk Ve Okuma Yazma Becerilerini Kazanma Düzeylerinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(8).
- Hancerlioğlu, O. (1995). *Düşünce Tarihi*. Ankara:Remzi.
- Hancerlioğlu, O. (1982). *Felsefe Sözlüğü*, 7. Ankara:Remzi.
- Hassoy, P. & Çakıcı, M.(2012) Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları İle İlgili Ailelerin Bilgi Düzeyleri ve Tutumları. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 1-14
- Heimsoeth, H. (2007). *Kant'ın Felsefesi*, Çev. T. Mengüşoğlu, Ankara, Doğu Batı.
- Işık, C. (2013), *Aydınlanma Düşüncesi Çerçevesinde Jean Jack Rousseau'nun Aydınlanma ve Eğitim İle İlgili Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim ve Yönetim Bilim Dalı, İstanbul
- Işık, M. T. Akçınar, M., ve Kadioğlu, S. (2010). Mersin İlinde Gebelik, Doğum Ve Loğusalık Dönemlerinde Anneye Ve Yenidoğana Yönelik Geleneksel Uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 63-84.
- Kabadayı, T. (2012). Natüralizm. N. Gökalp, Ş. Çelik, (Ed.). *Eğitim felsefesi. (1.)*. İstanbul: Lisans
- Kale, N. (2009). *Felsefiyat*. Ankara:Pegem Akademi.
- Kanad, H. F. (1948). *Pedagoji Tarihi*, (3. Basım), İstanbul:Millî Eğitim
- Kansu, N. A. (1952). *Pedagoji Tarihi*. Millî Eğitim Basımevi.
- Kant, E. (2013), *Eğitim Üzerine*, Çev. A. Aydoğan. İstanbul: Say.
- Kara, Y. ve Özgün-Koca, S. A. (2004). Buluş yoluyla öğrenme ve anlamlı öğrenme yaklaşımlarının matematik derslerinde uygulanması:" İki terimin toplamının karesi" konusu üzerine iki ders planı. *İlköğretim online*, 3(1).
- Karataş, E. (2012). *Bir Eğitimci Olarak Leo N.Tolstoy ve Yasnaya Polyana Okulu'ndaki Uygulamaları*, Bahri Ata (Ed.), Ankara: Pegem Akademi
- Kılbaş Köktaş, Ş. (2007). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Hatipoğlu.

- Kılıç, C. (2014). *Eğitimci Olarak Kant*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Erzurum
- Kıncal, R.Y. (2004). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel.
- Kıncal, R.Y. (2011). Eğitim ve Felsefe. R.Y. Kıncal, (Ed.). *Eğitim bilimine giriş (I. Baskı)*, 61-82. Ankara: Grafiker.
- Kısakürek, M.A. (1983). *Eğitim Programlarının Hazırlanması Ve Geliştirilmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 16(1), 217- 244
- Kolay, M. (2015). *Kant ve Rousseau'nun İnsan Doğası ve Eğitim Anlayışları*, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Kütahya.
- Korkmaz, M. ve Öktem, G. (2014). Rousseau'nun eğitim anlayışı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching)*, 1, 174-186.
- Köksal, G. ve Özel, D. H. G. (2008). *Bebek beslenmesi*. Sağlık Bakanlığı
- Kuş, Z. (2014). What Kind Of Citizen? An Analysis Of The Social Studies Curriculum In Turkey. *Citizenship, Social and Economics Education*, 13(2), 132-145.
- Kuş, Z. ve Aksu A. (2017), Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Hakkında Sosyal Bilimler Öğretmenlerinin İnançları, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi Sayı 8*, 19-41
- Küçükahmet, L. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul:Alkım.
- Küçükkaragöz, H. (2008). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*. B. Yeşilyaprak (Ed.), Eğitim Psikolojisi, Gelişim- Öğrenme- Öğretim İçinde (S. 82-115), Ankara:Pagem
- Küken, G. (1996). *Felsefe Açısından Eğitim*. İstanbul:Alfa.
- Küken, G. (2001). *Ortaçağda Eğitim Felsefesi Tarihi*. İstanbul:Alfa.
- Locke, J. (1963), *Some Thoughts Concerning Education*, The Works of Locke, Vol. IX, London
- Maboçoğlu, M. (1990). *Jean-Jacques Rousseau'nun eğitim felsefesi (Emile'nin bir analizi)*. (Doktora Tezi), DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Marvasti, A.B. (2004). *Qualitative research in sociology*. London: Sage Publications Ltd.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Çev. A. Gümüş ve M.S. Durgun, Adana:Baki.
- MEB, (2005). *İlköğretim 1–5. Sınıflar Programları Tanıtım El Kitabı*, Ankara: MEB.
- MEB, (2010). *İlköğretim vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi (8. sınıf) öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı web site: <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden 1 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir
- MEB, (2018a), *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*, Ankara
- MEB, (2018b), *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan felsefesi*. İstanbul:Remzi.
- Mengüşoğlu, T.(2008). *Felsefeye Giriş*. İstanbul:Remzi.
- Merey, Z. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. M. Safran, (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Apegem.
- Montessori, M.(1995). *Çocuk Eğitimi: Montessori Metodu*. Çev. G.Yücel, İstanbul:Özgür.

- Nagashima, J. (2008). *Fostering global citizens in the twenty-first century* (Doctoral dissertation, University of Pittsburgh).
- Neuman, W.L. (2006). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. (6. Edition). Boston: Pearson International Edition.
- Ocak, G. (2006). Eğitim programlarına felsefi ve kültürel temelin etkileri. *Journal of Human Sciences*, 1(1)
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (1993). *Okulöncesi Eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Okandan, R.G. (1955). *JJ Rousseau'nun Devlet Hakkındaki Görüşleri*. Ord. Prof. Dr. A. Samim Gönensay Armağanı, İstanbul, 106-126.
- Özdemir, I. (2012). Rousseau'nun Eğitim Felsefesinde Özgürlük ve Bağımlılık Arasındaki İlişki. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 2(2), 67-83.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenmeye Farklı Bir Bakış: Yapılandırmacılık, Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem A.
- Özden, Y. (2004). *Yeni Eğitimde Öğretmenin Yeri ve Rolü*, Ab Sürecinde Eğitimde Reform İhtiyacı Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: Eğitim-Bir-Sen.
- Özden, Y. ve Şimşek, H. (1998). Davranışçılıktan oluşturmacılığa: "Öğrenme" paradigmasının dönüşümü ve Türk eğitimi. *Bilgi ve toplum*, 1, 71-82.
- Özer, A. (2005). *Anayasa Hukuku, Geliştirilmiş* (2. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara.
- Özgen R. (2012). *Eğitime Alternatif Felsefi Yaklaşımlar*. (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Kütahya
- Öztan, G.G. (2009). *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası*, (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Öztürk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler, Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış*. C. Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi/Yapılandırıcı Bir Yaklaşım içinde (1-56), Ankara: Pegem
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (3.Baskı). Ankara: Pegem A.
- Özyazıcıoğlu, N. ve Öncel S. Çocuk Bakımında Kültürel (Geleneksel) Yaklaşımlar. Ü. Sevgi, G. Tanrıverdi, (Ed.) *Kültürlerarası hemşirelik*, 1, 338-370.
- Özyurt, S. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul:Değişim.
- Piaget, J. (1972). *Judgment And Reasoning In The Child*, Translated By M. Warden, Totowa, New Jersey, Littlefield, Adams & Co.191
- Reboul, O. (1991). *Eğitim felsefesi*, Çev. I. Gürbüz, İstanbul: İletişim.
- Rousseau J.J. (1991). *İtiraflar I*. Çev. Reşat Nuri Gültekin, İstanbul: MEB.
- Rousseau J.J. (1991). *İtiraflar II*. Çev. Arif Obay, İstanbul: MEB
- Rousseau J.J. (2017). *Emile yada Çocuk Eğitimi Üzerine*. Çev. Yaşar Avunç, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Russ, J. (2014), *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*. Çev: Özcan Doğan, Doğubatı
- Russell B. (1973). *Batı Felsefesi Tarihi (Yeni Çağ)*. Çev. Muammer Sencer, Ankara:Bilgi
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler öğretimine bakış. B. Tay, A. Öcal, (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi (1. Baskı)*, (1-16). Ankara: Pegem Akademi.

- Sarıipek, D.B. (2010). Rousseau'nun vatandaşlık fikirlerinin yirminci yüzyıl vatandaşlık algısıyla karşılaştırılması. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 93-103.
- Saylan, N. (2012). *Eğitim Bilimine Giriş* (6. Baskı). Ankara:Anı.
- Sena, C. (1976). *Filozoflar Ansiklopedisi*, c. 3. İstanbul
- Senemoğlu, O. (2016).Machiavelli'den Hobbes'a Rönesans Dönemi Siyaset Teorisinde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı. *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 3(9), 77-100.
- Sönmez, V. (1990). Eğitimin Biyoteknolojik Temelleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(5), 165-173.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara:Anı.
- Sönmez, V. (2014). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı
- Şahinel, S. (2005). Eleştirel Düşünme. Ö. Demirel, (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler*. Ankara:Pegem A.
- Şimşek, A. (2008). Tarih derslerinde bütünsel öğrenme: Gestaltçı yaklaşımdan Holistik yaklaşıma bir bakış denemesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.
- Taş, A.M. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi program standartlarının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 28-54.
- Taşkıran, U.Ş. (2006), *Bilgi ve İletişim Teknoloji Dersinin Öğrenci Merkezli Eğitim Yaklaşımıyla İşlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar Eskişehir İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir
- TDK Büyük Sözlük (2017).”Çocuk” Sözcüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (26.11.2018)
- Terzi, A. R. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara:Detay.
- Thilly, F. (1995). *Felsefe Tarihi*, çev. İ. Şener, 1, 353.
- Topkaya, E. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş (5. Baskı). *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2(2), 113-118.
- Toprakçı, E. (2002). *Eğitim Üzerine*. Ankara: Ütopya.
- Tural, Ö.Ü.A.(2018) Rousseau'nun Emile Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından Analizi1. *The Journal of Academic Social Science Studies*
- Turcan, R. (2005). *1960'lı Yıllardan Günümüze Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Tüfenkçi, S. ve Çetin, M. (2017). Rousseau'da İnsan Doğası ve Değerler Eğitimi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(32), 487-506.
- Türkoğlu, P. (1997). *Tonguç ve Enstitüleri*. İstanbul:Yap Kredi Kultur Sanat.
- Tütüncü, K. (2013). Demokratik ve Özerk Bireyin Yetiştirilmesi: Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inden Neler Öğrenebiliriz?. *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2),303-327
- Tyler, R.W. (1950). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Unat, İ. (1966). *Türk Vatandaşlık Kanunu*.

- Ülken, H.Z. (1963), *Felsefeye Giriş I*. Ankara:Ankara Üniversitesi
- Ünal, M. (2009). Çocuk Gelişiminde Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 95-109.
- Üstel, F. (2004). *Makbul Vatandaşın Peşinde*. İstanbul:İletişim.
- Yağmur, K. (2013). Dil Öğretiminde Ana Dili, İkinci Dil ve Yabancı Dil Kavramları. M Durmuş ve A. Okur, (Ed.), *Yabancılarla Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Yapıcı, M. (2006). Eğitim ve yabancılaşma. *Journal of Human Sciences*, 1(1), 1-9.
- Yavuzer, H. (1995). *Ana-Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23, 7-12.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, D. (2000). *Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi*. Konya:Çizgi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Turgut YILMAZ

Doğum Yeri ve Yılı : Akçadağ-1983

E-posta :trgtysfhl@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Mesleki Denevim

Kırşehir/Boztepe Boztepe Ortaokulu

2007-(Halen)

Yayınlar :

Çelikkaya, T. ve Yılmaz, T. (2017). Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen, Öğrenci Ve Velilerin Karşılıklı Beklentileri. Anadolu Üniversitesi VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda (USBES VI) sunulan sözlü bildiridir. (4-6 Mayıs 2017) Abstract Book s624-625 <http://usbes6.com/> ISBN: 978-975-06-2122-2

Çelikkaya T. ve Yılmaz T. (2017). Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Velilerin Karşılıklı Beklentiler. *Social Science Studies, Cilt 5, Sayı 9, s. 395-416*